

Wema 1914 tɔn.

Daniyeli

Cecil N. Wrayiti

Biblu WayWema ɔɛtɔn

Togan sin gbediɔe

Biblu Way Wema ɔɛtɔn tɔn ɔ, sinsenzɔ Biblu tɔn e ma nɔ ba lè à é dè wɛ. Nũ taji e jí é nɔ sɔ ayi dɔ é wɛ nyí ten enteneti tɔn le kpo wema dijitalu le kpo dɔ .

Azɔ́ɔsa Nũnywe Biblu Tɔn Tɔn Ðò Togudo. Nũ e gbé nya wɛ IBKI dè é wɛ nyí dɔ meɔebũ ni mɔ Biblu kplɔnkplɔn le .
jló na kplɔn nũ gègè dɔ Mawu kpo jló Tɔn kpo wu. Azɔ́mɛvi le dɔ na yi Institut ɔ bo na mɔ .

kúnnuɔewema aló wema ɔaxó dè. È sixu kplɔn nũkplɔnme ene le dɔ Enteneti jí aló dɔ azɔ́ɔsa le me, gbɔn Zoom jí, bo yí dɔ alokan jí .

nũ e è nɔ zán le é, ee è nɔ sédó me gbɔn e-mail jí le é, ee è nɔ zín le é, aló ee me ɔokpo ɔokpo, gbɛta le, aló sinsen le nɔ zán dɔ wenɔagbejjlazɔ yetɔn me le é. IBKI nyí .

tutoblonunu e è yí gbè na é dè.

Mí dɔ wusyen lanme nú we dɔ a ni kplɔn Biblu towe bo na dɔ tuɔn lee nũ e è dɔ dɔ nũkplɔnkplɔn ene le me é aló nũ e è dɔ dɔ Biblu dɛbũ me le é sɔgbe gbɔn é .

ɔɛtɔn dɛvo. "Commentaires" e è nɔ xlé dɔ nũkplɔnkplɔn Institut International de la Connaissance Biblique (IBKI) me le é wɛ nyí .

linlin me e wlan wema ɔ le é aló me e xò ye kplé le é tɔn. Hwehwe ɔ, linlin le nɔ mɔ ten dɔ kplɔn nũ e è nɔ sè le é, video le kpo wema le kpo me, mɔ́jen é nɔ lé nyí gbɔn é .

dí tinme Biblu tɔn le ɔhun; bɔ, dɔ nũkplɔnme wenɔɔtɔ le, sinsenzɔwatɔ le, pastɔ le, vɔsanúxwémawutɔ le kpo kplɔnyiji-alavɔví le kpo tɔn me.

A dɔ na nɔ gbéjé nũ e me ene le dɔ le é, linlin yetɔn le kpo nũkplɔnme yetɔn le kpo bí kɔ́n hwebínu dɔ azɔ́towe wɛ é nyí dɔ a ni ba,
tunwun jló Mawu tɔn bó bló.

Bo na dɔ tuɔn dɔ nũkplɔnme dɛbũ nyí nugbò à jí hũn, xà lileɔgbeɔvome Biblu tɔn vovo le, bo kɔ́n xókwintintɔ Biblu tɔn le kpo xókwintínwema Biblu tɔn le kpo dɔ .

kplɔn tinme xókwín aló xógbe e è ma tuɔn à le é tɔn. Nɔ cɔ hwiɔ́e dɔ tinme xógbetintɔnwema le tɔn dɛbũ wu, dɔ xógbetintɔnwema le nɔ na .

tinme xókwín le kpo xógbe le kpo tɔn sín gbè dòdó ɔ me kaka je lee è nɔ zán ye gbɔn dín é jí.

Tinme xókwín le kpo xógbe le kpo tɔn nɔ huzu dɔ hwenu e dɔ yiyi wɛ é. Gó na ɔ, è sixu lile xókwín Glekigbe tɔn gègè dɔ xókwín ɔokpo me, .
e sixu hen tinme nukɔntɔn ɔ gblé é.

A ni jó Mawu dɔ bonu é ni xlé ali we dɔ Xó Mímé Tɔn Biblu ɔ kplɔnkplɔn me.

IBKI nɔ na gbè bɔ è nɔ yí nũkplɔnme yetɔn le bí mlémilé bo nɔ lé dè ye tɔn nú nũ e ma nyí ajɔ́wiwa tɔn à le é.

Mi ma dí xesi bo má wema le aló nũkplɔnkplɔn le ó, amɔ, mi ma sà, dɔ ye, aló yí akwe ó.

Randolfu Dunn, Gǎn

Kàn nũ byɔ mí: info.IBKI.glensigbe@gmail.com

Enteneti tɔn: IBKI-Glensigbe.html

Daniyéli sín wema

Nùjlejle

Linlin e è nɔ dɔ dɔ aca me é we nyí dɔ Daniyeli dɛsu we wlan Daniyeli sín wema ɔ, alɔ, é we wlan lee é dɔ gbɔn é, dɔ xwè kanweko atɔ́ngɔ ɔ J.H.M. Ene wu ɔ, ye dɔ dɔ è wlan hweɔenu dɔ xwè kanweko wegɔ ɔ sín akpáxwé nukɔntɔn J.H.M. Dò ali dɔkpo ɔ nu ɔ, ye nɔ xò nǔ kpɔ́n dɔ fí dɛbǔ e è sixu dɛji dɔ wutu tɔn dɛ bɔ tagba le sixu tɔ́n bo na xlé dɔ nǔgbɔ we kpo tan gbè ɔ tɔn e è tuùn é kpo é wu, bo nɔ dɔ dɔ xexó kpowun we ye nyí. Amɔ, é dɔ wen dɔ ye nɔ lé ba na hen Biblu sín akpáxwé e kpò le é gègè sín nyikɔ gblé dɔ hwejjjɔ mɔhun le kpo nǔ mɔhun le kpo jí.

Me e wlan nǔ ene le é dɔ nǔ dɔ è ko dɛxlé dɔ linlin aca tɔn ɔ sɔgbe tawun hú linlin nǔxokpɔ́ntɔ le tɔn, bo yí gbè na dɔ mǔ we é nyí. Amɔ, nǔdɔbametɔ le nɔ wà sinsenzɔ dɛ, dɔ ye nɔ hen mǔ gannugánnú bɔ mǔ nɔ ba dò nú nǔ e jí nǔdɔdɔ mǔtɔn jinjɔn le é, é nyó hú dɔ mǔ ni yí gbè na kpo nǔdɔdɔ kpo kpowun, bo nɔ lé tuùn fí dɛbǔ e tagba sixu tɔ́n dɛ le é. Nǔ ene le kúnkplá nǔ e dɔ nǔ e è ma tuùn ǎ le é me é (nǔ e nɔ dɛ tan gbè ɔ tɔn kpo tan Biblu tɔn kpo sín hwenu línlín dɛ é), bɔ nǔdɔtɔ ɔ alɔ me e dɔ nǔ xò kpɔ́n we é dɛ sixu na ǎ kaka je dín. Amɔ, me e nɔ xò nǔ kpɔ́n le é ko dɔ nǔ dɔ linlin e è nɔ dɔ dɔ nǔdɔtɔ le wu dɔ aca me é hen gblé we azɔn mɔkpan, bɔ è wá mɔ nǔ e dɔ gbè ɔ me le é dɔ nukɔnme bo na dɔ dɛxlé dɔ nǔgbɔ we. Nǔ ene le dɛ le ko nyí nugbɔ dɔ Daniyeli sín Wema ɔ dɛsu me. Hwenu kaka je dín ɔ, é nyó n'í tawun. Bɔ Daniyeli dɛsu we Aklunɔ mǔtɔn dɛkúnnu dɔ é we wlan wema ɔ bo lé nyí gbeyidɔ dɛ (Matie 24:15) Ene wu ɔ, mǔ dɔ na xò nǔ kpɔ́n bo yí gbè na dɔ é nyí hwenu e je nukɔn é tɔn ǎ, bo lé nyí tan nǔgbɔ dɛ bo lé nyí nǔdɔdɔ'ayí e è dɔ d'ayí é dɛ, enyi mǔ na bo sixu sú dò e dɔ nukɔntɔn ɔ me le é bǐ alɔ gbɔ ɔ ne. Amɔ, è na dɔ ayi tagba tawun tawun e mǔ sixu dɔ ayi wu le é wu dɔ akpáxwé dɔxó ɔ me dɔ wema ɔ dɛsu sín xóta klewun dɛ me hú dɔ fí.

Wemata 12 we dɔ wema ɔ me, bɔ nukɔntɔn ɔ nyí nukɔnnuwema wema ɔ bǐ tɔn. Wemata ayizén nukɔntɔn léé nyí nǔ e je dɔ hwenuxó me, bó dɔ xó dɔ Daniyéli kpódó xɔntɔn tɔn atɔn e è kplá sín Judáa yi kannumɔgbénu dɔ Babilónu léé kpó wú, bɔ è wlán yè dɔ me atɔngɔ ɔ me. Wemata ayizén gudogudo tɔn e è wlan dɔ me nukɔntɔn ɔ me hugǎn le é dɔ dlǔvovo e Daniyeli kú le é (bɔ hweɔelenu ɔ, tinme yetɔn le) dɔ xó dɔ (1) akɔta kpo axɔsuɔuto vovo e wà nǔ dɔ Izlayeli sín tan wu le é kpo wu, mǔ dɔkpo ɔ, (2) axɔsuɔuto e Mawu dɔ na dɔ ayí bɔ é na nɔ ayí kaka sɔyi é dɛ, bɔ dɛ le ka na sú kún dɔ nú ye. Ayizén nukɔntɔn le dɔ taji bo na zɔn bɔ è na mɔ nukúnnú je ayizén gudo tɔn le me. Amɔ, dɔ hwejjjɔ dɛ le wu ɔ, è ma tinme dɔ tenkɔn ɔ me ǎ, bo ma ka cá kàn xá vogbingbɔn e dɔ tutoblonunu ɔ me é dɛbǔ ǎ, bɔ è ma ka lé na tinme e jeme nú me bǐ mlémlé é dɛ ǎ wutu ɔ, è wlan Wemata 2:4b je Wemata 7gɔ ɔ dɔ Alamugbe me (alɔ, Silínu alɔ Kaludéenu le), gbè e è nɔ dɔ dɔ tò e me ye wlí ye yi kannumɔgbenu dɛ é me é, bɔ ee kpò le é dɔ Ebléegbe me, ee nyí anɔ́ngbe yetɔn é. Wema Esidlasɔ tɔn e è wlan nú kannumɔgbenu e leko wá Judée le é lɔmǔ we è wlan gbɔn mǔ -- Wemata 4:8 je 6:18 kpo 7:12-26 kpo, dɔ 1914 me.

Alamugbe me.) Amɔ, Adam Clarke ɔɔ dɔ Daniyeli wu bɔ ɛ sɔɔbe tawun ɔɔ: "Lee Kaludɛenu le dɔ jɔ taji dɛ dɔ nɔ we le bɔ me gbɔn ɛ ɔ, .xota kponɔdɔd'ayɔ le sɔn wemata 10gɔ ɔ me. ii. 4 je wemata 10gɔ ɔ sɔn vivonu. vii., ɛ wlan bɔ dɔ 1914 me.Kaludɛenu le ; lo, lee nɔdɔd'ayɔ e kpɔ le ɛ dɔ xɔ dɔ hwenu e je nukɔn nɔ axosuɔuto Kaludɛenu le tɔn ɛ jɔ gbɔn ɛ ɔ, ye kɔnkplɔ .Sinsɛn kpo togun Mawu tɔn kpo dɔ kpaa me . , ɛ wlan ye dɔ Eblɛegbe me, bɔ gbɛ enɛ we nyɔ gbɛ e me Mawu sɔ bo na dɔ dɛ wɛdɛxɔme tɔn e ɛ na dɔ . Alɛnuwema Xɔxɔ ɔ jɛ dɔ .Yɔyɔ ."

Ɖò linlin e wu ɛ wlan Daniyeli sɔn wema ɔ ɛ linu ɔ,Ellicott sɔn tinme dɔ Biblu ɔ bɔ jɔ ɛ cɔ dɔ ɛ sɔɔbe tawun ɔɔ ɛ ni dɔ dɔ akpɔxwɛ dɛ me ɔɔ: "Ɖò ten nukɔntɔn ɔ me ɔ, ɛ dɔ taji dɔ ɛ ni fɔ nɔdɛxlɛme ɔ sɔn nukɔnyiyi. Hwenu e Izlayeli-vɔ ɔ yɔ kannumɔgbenu ɛ ɔ, ɛ dɔ Sɛn ɔ, Gbeyidɔ le kpo Wema Mímɛ le kpo dɔ nukɔn tɔn kaka je hwenu e ɛ ko yɔ ye dɔ wema mímɛ le me ɛ. Mɛsiya ɔ. ablu me hú nɔ dɛbɔ e ɛ ko tuùn ɛ, lee nɔ e Ezayɔi kpo Jelemɔi kpo wlan le ɛ zɔn bɔ Izlayeli-vɔ le dɔ nukún dɔ ɛ na wlɔ ye yɔ kannumɔgbenu gbɔn ɛ ɔ, mɔ jen nɔ e Daniyeli wlan le ɛ sɔsɛ ɛ bɔ ɛ ba hwenu e ɛ na dɔya nɔ me ɛ dɛ dɔ kɔlile sɔn kannumɔgbenu gudo ɛ, amɔ, dɔ hwe dɔkpo ɔ nu ɔ, ye dɔ gbɔ nɔi kpo jidɛ e dɔ dɔ hwenu e ɛ na dɔya nɔ me ɛ kún na nɔ ayɔ ó; bo na hɛn." Bɔ ee ɛ dɔ xɔ dɔ hwɛjjɔ wɛ dɛvo le jɔ gudo ɛ ɔ, ɛ xɔ nɔ le kplɛ kpo xɔgbɛ dɔkpo kpo, bo ɔɔ: "Enɛ wu ɔ, ɛ sixu dɔ dɔ nɔ e wu ɛ wlan Daniyeli sɔn wema ɔ ɛ we nyɔ dɔ (1) ɛ ni na nɔ e bú ɛ dɛ dɔ nɔdɛxlɛme e dɔ yiyi we ɛ sɔn kàn ɔ me [lee ɛ dɔ xɔ d'ɛji gbɔn dɔ xɔgbɛ e wá yɔ ɛ me ɛ]; akɔta nɔmɛsɛn gɛgɛ tɔn [Babilɔnunu le] hlɔnhlɔn mavɔmavɔ Mawu nugbɔ dɔkpo ɔ tɔn" -- enɛ wu ɔ, ɛ nɔ dɛ "jjɔ mɛsɛdɔ tɔn" dɛ xlɛ, lee Ellicott ko dɔ gbɔn d'ayɔ ɛ.

Ɖò bɔ dɛ me ɔ, nɔ e Nɔdɛxlɛme nyɔ nɔ Alɛxwɔi Yɔyɔ ɛ we Daniyeli nyɔ nɔ Alɛxwɔi Xɔxɔ ɔ. Nugbɔ ɔ, ɛ dɛ wuntun e dɔ gudo tɔn ɔ me le ɛ dɛ le sɔn nukɔntɔn ɔ me. Gɔ na ɔ, enyi akpɔxwɛ Nɔdɛxlɛme tɔn dɔxɔ ɔ nyɔ apocalypse tɔn ɔ, akpɔxwɛ Daniyeli tɔn dɛ lo nyɔ mɔ. Nɔgbɔ ɔ, ɛ cɔ dɔ ɛ we zɔn bɔ ɛ na mɔ nɔ je nɔ e ɛ ma sɔ d'ayɔ me nɔ me ɔ le ɛ wu dɔ hwenu tagba tɔn le me, bɛsɔn xwɛ kanweko wegɔ ɔ J.H.M.

Wemata dɔkpo dɔkpo sɔn xɔta alɔ xɔta klewun dɛ keɔe we ɛ na na dɔn, ɛ nyɔ wà ɔ, nɔ tinme tɔn le sixu cɔ nɔ e dɔ dandan ɛ dɔhun bonu nɔ le na zawɛ, alɔ mɔ nukúnɔnɔ je nɔ me ganji, alɔ teɔɔ nɔ le jɔ dɔ ali bunɔ dɛ nu.

Nɛbukodonɔzɔ

Xóta 1g3 ɔ: Xwè atɔngɔ ɔ me we Jezu ɔ axɔsú ɔ wɛ.Yoyakímu axɔsú Judáa tɔn (607 J.H.M.), Babilónu xɔsú Nabukodonɔzɔ wá Jeluzalému bó xá toxo ɔ. Me e è wlí (606 J.H.M.) léɛ me ɔ, Daniyéli kpódó gbɛ tɔn atɔn kpó e nyí "axɔsú ɔ kpódó me nukúndéjǐ léɛ kpó sín kúnkan" léɛ we, bɔ è kplɔn azɔ yě bǔnɔ dé nú azɔ ɔ Nabukodonɔzɔ sín hɔnme kpódó acekpikpa tɔn kpó me, bɔ axɔsú ɔ nyɔ xome dó yě wú tawun, é na bo tle nyí ɔ yě ɔ meɔékannunino kpódó gbɛjinino nú Mawu kpó me ɔ. Daniyéli kpó ɔ xó ɔ wɛ "káká je xwe nukɔntɔn e axɔsú Silusi ɔ axɔsú é jí" (536 J.H.M., hwenu e axɔsúɔto Babilónu tɔn je Medinu léɛ kpó Pésinu léɛ kpó sín alɔ me ɔ xwe 538 J.H.M. Nǔgbó ɔ, è tle ɔ xó dó nǔmimɔ e Daniyéli mɔ ɔ "xwè atɔngɔ Pési tɔn Silusi hwenu" é wú (10.1), éné ɔ wɛ nyí ɔ é kpó ɔ gbɛ ɔ xwe 534 abí 533 J.H.M.dandan tinme tɔn we nyí ɔ é kpó ɔ acekpikpa ɔ me hwenenu. É ko kpó ɔ ace kpa we ɔ axɔsu Babilónu tɔn le sín acekpikpa Nabukodonɔzɔ (605-562 J.H.M.), Evili-Melodaki (562-560 J.H.M.), Negliglisáa (560-? J.H.M.), Nabonidu (55-538 J.H.M.), kpo Belucasáa (ee nyí co8J.H.M. éné ɔ gúdo ɔ, gbɔn Daliwusi Medinu ɔ sín axɔsúɔɔto hwenu (538-536 J.H.M.) káká yi Silusi Pésinu ɔ sín axɔsúɔɔto hwenu dó Babilónu jí (536-530 J.H.M.) -- xwe kandé gban jeji. (Bo na dó mɔ gudo tɔn ɔ, kpɔn 5:31; 6:28.)

Nabukodonɔzɔ ɔ, Nabopolazáa sín ví we, axɔsú nukɔntɔn e ɔ axɔsú ɔ Kaludéenu léɛ sín axɔsúɔto me é (625-605 J.H.M.), bó nyí gǎn nú ahwanfuntɔ tɔ tɔn léɛ ɔ xwè gudogudo tɔn e tɔ tɔn kú léɛ me. É lé da axɔsu Medinu le tɔn Siaxalesi sín ví nyɔnu dé, bɔ tɔ tɔn je akɔ xá ε, bɔ akɔjje ene ɔ taji tawun ɔ toxóɔɔto linu. Evili-Melodaki e xó mǐ ɔ ɔ aga ɔ é we nyí me e je ten tɔn me é we nyí ví sunnu tɔn. Belucasáa e è lé ɔ xó tɔn ɔ aga ɔ é we nyí me gudogudo tɔn e ɔ ten tɔn me é nyí ví tɔn ǎ, é ɔ mɔ́ cɔ, è yb ε ɔ Belucasáa sín tɔ (5:2, 11, 18). Nǔ ene sixu ko nyí ɔ ali e nu é nyí me e je nukɔn nǐ hugǎn é kéɔ me é, é nyí tɔgbó tɔn ǎ. É ɔ mɔ́ cɔ, é cí ɔ tɔ tɔn Nabonidu da Nabukodonɔzɔ sín ví nyɔnu dé ɔhun, amɔ́, hwenu e Nabonidu huzu axɔsu bɔ Belucasáa ko nyí mɛxo é ɔ, é ko nyí mɛxo. Ene wu ɔ, é na ko nyí vívú Nabukodonɔzɔ tɔn, bɔ ɔ ali ene nu ɔ, è sixu ko yb Nabukodonɔzɔ ɔ tɔ tɔn.

È ɔ na wlí nyikɔ Belucasáa e xó mǐ ɔ wá yì é kpo Belucasáa, ee nyí nyikɔ Kaludéenu tɔn e è nɔ na Daniyéli é kpo ǎ. Jwifu Daniyéli sín xɔntɔn atɔn léɛ lɔmɔ́ nyí Cadlaki, Mecaki kpódó Abedi-Negó kpó.

Xóta 2g3 ɔ: Xwè wegɔ e Nabukodonɔzɔ ɔ axɔsú é ɔ, é kú dlɔ́ e dóya nǐ é dé, bɔ é sɔ sixú flín ǎ, bɔ Daniyéli lé ɔ dlɔ́ ɔ kpódó tinme tɔn kpó lɛ e é mɔ gbɔn ɔ nǔmimɔ e é mɔ ɔ zǎnme é me é. Bocyc ɔaxó dé we é nyí, bɔ ta tɔn nyí siká tɔn, akɔn tɔn, alɔ tɔn le nyí kpatagan tɔn, adɔgo tɔn kpo asá tɔn le kpo nyí ganvɔ tɔn, afɔ tɔn le nyí gan, bɔ afɔ tɔn le nyí gan, bɔ akpá ɔ ɔ kɔ me. bɔ è sɔ awínnya dé tɔn sín sɔ dé jí bɔ alɔ dé ma sɔ mɔ ǎ, bɔ é xò ɔɔto ɔ dó afɔ tɔn le jí, bo gbà akpáxwé tɔn le bí, bɔ ye huzu kɔ ɔhun, bɔ jɔhɔn nɔ hen yì, bɔ awínnya ɔ huzu sɔ ɔaxó dé bo gú ayikúngban ɔ bí jí. ɔɔto ɔ nɔte nú axɔsuɔto alɔ axɔsuɔto gbè ɔ tɔn ene e bɔ d'ewu le é -- Babilónu (Nabukodonɔzɔ we ɔ ta nú ye), Medi-Pési, Gléki, kpo Hlɔma kpo -- me e bɔ d'ewu le é ɔkpo ɔkpo ɔ ɔ me e je nukɔn nǐ le é jí bo sɔ ε dó ɔ akpáxwé édesunɔ tɔn dé. Hwàn ɔ nɔte nú axɔsúɔto e Mawu séxwé tɔn ná ɔ ayí, bɔ é ná ɔ axɔsúɔto dé ayí gbɛɔ ǎ é .

è na hen gblé có é na gbà bo na ò axòsuòuto òevo e è xlé le é bí -- gbòn m'wiwa nú gudo tòn ɔ gblame.

Wemata 3gɔ ɔ: Axòsu Nabukodonɔzɔ bló siká òiòe òaxó òé, bo só òó tò Dura tòn me òò Babilonu tokpòn ɔ me, bo yò axòsuòuto tòn sín me nukúndèji le bí òò ye ni wá bo só é jó nú Mawu, lobo òegbe nú me e òò fine le é bí òò ye ni jekpo òò hanjiji sín gbè me, bo sèn siká òiòe ɔ. Xóntòn Daniyeli tòn atòn le gbé òò emi kún na xwedó sèn ene ó, bo è só ye nyi myòkán e me è nò dó zo òè azòn tenwe hú aca tòn é me, amɔ, wensagun òé wá gó nú ye bo hwlen ye gán bo nũ òebũ ma wà ye ã, bo ene zón bo è só ye òó ten nukóntòn me òò axòsuòuto ɔ me, bo Nabukodonɔzɔ òegbe òò meòebũ ni ma òò xó dó Mawu yetòn wu ó. (È òò xó dó Daniyeli òesu wu òò ali ene nu ã. É sixu ko nyí òò azɔ tòn le byò òò é ni òò fí òevo, bo ma na òò fine òò nũwiwa ene hwenu ã.) È òò azãn e jí è òò xó dó nũ e xó m' òò wá yì le é jí é ã.

Wemata 4gɔ ɔ: Nabukodonɔzɔ lé kú dl'e dóya nú me é òèvo bo me òèbũ sixú tìnme n'i ze Daniyéli wú ã. Atín òaxó òé we é nyí bo è òegbe òò è ni gbò bo hen gblé, ze xú tòn kpo òò tòn le kpo wu, òò gbèhan xúxú le kpo kanlin zunkan me tòn le kpo tentin, bo jí e nò ja òò jinukúnsin é nò xúxú é nú xwè tenwe. Atín ɔ nòte nú axòsu ɔ òesu, bo é na huzu taòun, bo è na nya é sín gbetó le me, bo na nò kanlin zunkan me tòn le gón, fí e é na òò gbèhan nyibú òòhun òé é, bo na nò xú òò jínukúnsin sín jí me é, nú xwè tenwe, kaka je hwenu e é na tuòn òò "Mawu Ajalòhòn òò ace kpa we òò gbetó le sín axòsuòuto me, bo na nũ me e jló è é." Sèn e è òò òò è ni jó atín ɔ sín xú kpo òò le kpo dó é sín tìnme we nyí òò axòsuòuto ɔ na nòte nú Nabukodonɔzɔ "ene gudo ɔ, a na tuòn òò jixwé we òò ace kpa we."

Nũ e xó m' òò wá yì le é lóm' òó azãn ã, amɔ, òò xwè òòkpo vlame ɔ, é je jije jí. Hwenu e Nabukodonɔzɔ òò zònlín òi we òò axòsu Babilonu tòn sín hònme é ɔ, é òò: "Babilonu òaxó el e un gbá bo é na nyí axòsuxòsa ce, kpo hlònhlòn ce kpo, bo na dó òè susu ce xlé é ne à cé?" Hwenu e xó éné ɔ kpo òò nu tòn me ɔ, gbe òé se sín jìxwé bó òò: "Axósú Nabukodonɔzɔ, è òò nú we òò: Axósúòuto ɔ bú sín así towe, bo è nã nya we sín gbetó léé me, bo fí e a nã nò ɔ ná nò kanlin e òò gbé me léé gón; káká je hwenu e a nã tunwun òò Mawu Ajalòhòn we kpa ace dó axósúòuto gbetó léé tòn jí é, bó nò ná me e jló e é." Gàn òòkpo ɔ me ɔ, è nya é sín gbetó léé me. Òa tòn léé wú gangan sín fún òòhun, bo fén tòn léé cí xe sín afòkpa òòhun.

Hwenu e hwenu e è só ò'ayí é wá fó ɔ, nukúnnúmjenũme tòn lé kò wá bo é yí gbe nú Mawu séxwé tòn ɔ, bó kpa susu n'i -- òò nũ òèvo léé me ɔ, é òò "nũ e é nò wa léé bí we nyí nũgbó, ali tòn léé bí we nyí nũjlójló, bo me e nò zòn goyíyí me léé ɔ, é sixú só yè hwe" (v. 37). Axòsuòuto tòn lóm' lévò wá susu tòn xóó ɔ jí, "bo è gó susu òaxó òaxó n'i" (v. 36). Bí bí kplékplé ɔ, é òò axósú nú xwe kandé-nukún-we (605-562 J.H.M.).

Òò Òòxome 5 me ɔ, Nabukodonɔzɔ, Nabukodonɔzɔ sín v'vú, bo lé nyí axòsu Babilonu tòn Kaludéenu gudogudo tòn ɔ, òò ag'ò òaxó òé nú gán tòn afatòn -- bo m' tuòn òò fí òevo le òò é nyí òò xwè 538 J.H.M. è òè sín templi me òò Jeluzalèmu

è kplá wá; bo é kpó gǎn tɔn léε kpó, asi tɔn léε kpó, kpódó asi tɔn léε kpó nɔ nu ahan ɔo yě me, bó nɔ kpa susu nú "nũmesen siká tɔn léε, kpatagan tɔn léε, ganvo tɔn léε, ganvo tɔn léε, atín tɔn léε, kpódó awinnya tɔn léε kpó -- nú e è jló ná bló é we nyí ɔo è nǎ zun Mawu séxwé tɔn ɔ kpódó Jwifu léε kpó, bó ná lé gbé wǎn n'i. "Gan ɔokpó ɔ me ɔ, alɔví gbetɔ tɔn tɔn, bó ɔo nú wlán we ɔo zogbén-nú ɔ nukɔn, ɔo kɔ e è té dó axósú ɔ sín hɔnme é jí." Axɔsu ɔ mɔ alɔ e ɔò nú wlan we é, é na bo ma sixu xà nú e è wlan é ǎ ɔ, xesi ɔi i kaka bo "akón tɔn sín xú le túnflá, bo alin tɔn le xò yedée zle." Hwenu e é ɔò xó ɔo nú nũnywetɔ Babilɔnu tɔn le we é ɔ, é d'akpá nú meɔebũ e na xà alɔnuwema ɔ bo na tɔnme é ɔo è na sɔ emi ɔó "acekpatɔ atɔngɔ ɔ jí ɔò axɔsuɔuto ɔ me" -- tɔ emitɔn, Nabonidu, we nyí me nukɔntɔn có é ɔò gbɔje ɔu we ɔò xwè mɔkpan e wá yi le é me, bo emiɔesunɔ nyí me wegɔ ɔ ɔò axɔsuɔuto ɔ me. Ée me ɔebũ ma sixú xà nũwlanwlán ɔ abí tɔnme ǎ, bo é nyí axósú ɔ keɔe we ɔo adohu adohu jí ǎ, lo ɔ, gǎn tɔn léε lɔmɔ ɔo adohu adohu jí ǎ ɔ, axósi ɔ (é sixú nyí Belucasáa sín nɔví nyɔnu) sè xó ɔ, bó byɔ agɔɔ ɔ me, bó ɔo nú axósú ɔ ɔo é ní ma sɔ ɔo adohu adohu jí ó, lo ɔ, é sé mesentɔ Daniyeli tɔn dó . na "xlé tinme" Belucasáa tɔn ðin. Hwenu e è kplá Daniyéli wá é ɔ, é tɔn dlɔ ɔ me ɔo é kún nyɔ ó, bó ɔo: "Mawu jlé axósúɔuto towe, bó ɔó te; è jlé we dó nũjilénu jí, bó mɔ ɔo é kún sɔgbé ó; è má axósúɔuto towe, bó sɔ jó nú Mèdinu léε kpódó Pésinu léε kpó," Bellsazar ka ɔe gbe ɔo è ní kplá axósúɔuto towe ɔó kpó. kɔ tɔn, bo è jlá ɔo é we ná nyí gǎn atɔngɔ ɔ ɔo axósúɔuto ɔ me. Amɔ, zǎn ene me ɔ, nú nyanya ɔé we. Ðó fíné we è hu Belucasáa ɔe, bo "Daliwusi Mèdinu ɔ yí axósúɔuto ɔ" (v. 30- 31).

Me e "Dali Mèdinu ɔ" nyí ɔ, é ðɔn tagba wá nú wègbójínɔtɔ léε kpódó hwenuxó-wlantɔ léε kpó. Daliwusi nyí nyikɔ Pési tɔn e gbakpé é ɔé. Lo ɔ, ɔo ninɔme élɔ me ɔ, è ylɔ e ɔo "Mèdinu" ɔi è nǎ sɔ Daliwusi sín nyí kɔ dó ɔé é ɔó vo nú acekpikpa ɔé léε ɔohun. É lévo tɔn ɔò 11:1 me, bo lé tɔn ɔò 9:1 me, fí e è ylɔ e ɔo "Daliwúsi Aatazesi ví, Mèdinu léε sín kúnkan me, bo è sɔ e axósú dó Kaludéenu léε nu é." Bo wema apochryphe Tobit ɔo xó dó "Asuelusi axósú Medi tɔn" wú, é ɔó alɔ ɔo Ninívu sín kún súsú dó nú me me (14.15). Amɔ, è lin ɔo Azuelusi e xó è ɔo ɔò wema ene le me é we .é nyí é we nyí Azeezesi e è wlán dó Esitée sín wéma me é, é we ɔu axósú dó Pési kpó Medi kpó jí (1.1-3), bo è ɔi nú ɔo é we nyí axósú Pési tɔn Zeezesi I e è nɔ ylɔ ɔo hwenuxó me é (486-465 J.H.M.). Me e wá gudo é nyí ví sunnu .Daliwusi Nukɔntɔn ɔ, Meɔaxɔ ɔ (522-486 J.H.M.), e xó è ɔo ɔò Esidlasí 4:5 me é; 5:6-7; 6:1; Ajée 1:1; Zakalíí 1:1, kpódó Atosa, Silusi II, Ðaxó ɔ sín ví nyɔnu (559-530 J.H.M.), e xó è ɔo ɔo 2 Tan 36:22-23 me é kpó tɔn; Esidlasí 1:1-4, 7-8; 5:13-17 me; 6:3; Ezayíí 44:28; 45:1 me; Daniyeli 1:21; 6:28 me; 10:1 -- yě me we léε bí we nyí axósú Pési tɔn. Ðò akjije Mèdinu le kpo Pésinu le kpo tɔn gudo nú táan ɔé ɔ, Mèdinu le we syen hú me ɔevo le bí, bo è nɔ ylɔ nyikɔ yetɔn je nukɔn, amɔ, ɔò Silusi Ðaxó ɔ hwenu ɔ, Pésinu le wá syen hú me ɔevo le bí, bo è nɔ ylɔ nyikɔ yetɔn je nukɔn, lee é nyí gbɔn ɔò Esitée sín wema ɔ me é.

Ðó nú kpeví kpeví e mí ɔó ɔò wemafo le kpo tan gbè ɔ tɔn le kpo me é keɔe we mí ɔó, bo ɔò ninɔme ɔé le me ɔ, é kpé bo na xò ye kplé ganji ǎ wutu ɔ, nú e gbetɔ le nɔ lin é ko sukpɔ bo lé klán gbè xá yedée. Linlin e me gègè yí gbè na é we nyí ɔo Daliwusi Mèdinu ɔ kpo Silusi Ðaxó ɔ kpo nyí nú ɔokpo ɔ, bo hwedɔlenu ɔ, è nɔ ylɔ ye kpo nyikɔ ɔevo kpo, bo hwedɔlenu ɔ, è nɔ ylɔ ye kpo nyikɔ ɔevo kpo. É jinjɔn nú e wu Mandane, Astyages, axɔsu Mèdinu le tɔn sín ví nyɔnu (585-550 J.H.M.) da Cambyses I, axɔsu Pésinu le tɔn (600-559 J.H.M.) é jí tawun, bo Cyrus II, axɔsu Pési tɔn .

(559-530 J.H.M.), ví yětɔn wɛ, Pɛsinu vlɔdówe, Mɛdinu vlɔdówe. Enɛ wu ɔ, è dɪ nũ dɔ enɛ xlé dɔ hwenu e è yɔ ɛ dɔ Daliwusi é ɔ, è lé sɔ ɛ dɔ Mɛdinu, bo na dɔ dè é dɔ vo nú axɔsu Pɛsi tɔn dɛvo e è nɔ yɔ dɔ Daliwusi, amɔ, ye gosin Mɛdinu ă, bo ma ka gosin Pɛsinu ă le é. Linlin enɛ lo nɔ gbéjé. Zɛɛzɛsi dɔ Daniyeli 9:1 mɛ ɔ, Daliwusi sín tɔ, bo na nyí nyikɔ dɛvo nú. Astyages, Silusi Ðaxó ɔ sín tɔgbó Mɛdinu le tɔn, bɔ é cí dɔ é sɔgbɛ dɔhun. Nugbɔ ɔ, é. bɪ é cí dɔ é sɔgbɛ tawun dɔhun, zɛ nũ dɔkpó wú . : é nɔ kpé nukún dɔ vogbingbɔn e Daniyeli dè dɔ. Daliwusi sín axɔsúduɔdu hwenu (Mɛdinu le) kpo. Silusi sín axɔsúduɔdu hwenu Pɛsigbe tɔn (6:28), bɔ nukɔntɔn ɔ cí dɔ. je nukɔn gudo tɔn ɔ.

Mɛdɛ léɛ ná jló ná gbé dɔ nũ e Daniyéli dɔ é kún sɔgbɛ ó, bɔ Daliwusi Mɛdinu ɔ dɛbũ kún tɪn ó -- dɔ è dɔ xó dɔ mɛ dɛbũ wú dɔ hwenuxó gbɛ ɔ tɔn mɛ ă. Amɔ, ten e mɛ Daniyeli dè é zón bɔ é dɔ na ko tuùn nũ hú lee mɛ e nɔ gbé nũ n'í le é sixu tuùn gbɔn dɔ hwe mɪtɔn nu é kpo nũ kɛví kɛví e wá mɪ gón bo na xò kplé le é kpo kɛdɛ. Bɔ nũ dɛvo lé tɪn bɔ é jɛxa tawun dɔ è ni gbéjé kpón.

Ðyɔ, è dɔ dɔ hwenuxó-wlantɔ hwexónu tɔn Xenophon, Herodotus kpo Berossus kpo dɔ xó dɔ Babilɔnu sín gũfɪnfɔn jí gbɔn lɛ: "Cylusi bló bɔ Eflati ɔ gbɔn ali yɔyɔ dɛ jí, bɔ mɛ wè e hɔn sín tò ɔ mɛ le é xlé ali ɛ, bo gbɔn zan xúxú ɔ jí bo byɔ toxo ɔ mɛ, hwenu e Babilɔnunu le dɔ nũ dɔ wɛ dɔ xwèduɔdu dɛ hwenu é." Wegó ɔ, è dɔ dɔ nũwlanwlan e è mɔ dɔ hwenu kɛdɛ dɛ le é dɔ dɔ ahwankpá Pɛsi tɔn e dɔ. Gobryas é yí Babilɔnu ahwan mɛvo, bɔ é hu axɔsu ɔ sín ví sunnu (é wɛ nyí Belucasáa, bo lé nyí gǎn xá ɛ), bɔ Silusi wá byɔ mɛ dɔ nukɔnmɛ. Atɔngó ɔ, mɛ gègè lin dɔ Daliwusi wɛ nyí Gobryas, bɔ è wlan nyikɔ tɔn dɔ Babilɔnu sín awinnya le jí dɔ é wɛ dɔ dɔ Babilɔnu jí; dɔ Jozefu dɔ dɔ Daliwusi enɛ nyí Astyages sín ví (é nyí Mɛdinu dɛ), bɔ. é dɔ nyikɔ dɛvo. dɔ Glɛkinu le tentin (Nũ xóxó le, X, 11:4 mɛ). Ðò ali dɔkpɔ ɔ nu ɔ, é lé yɔ ɛ dɔ hɛnnumɔ Silusi tɔn, bɔ enyi é nyí Astyages ví wɛ ɔ, nũgbo wɛ, dɔ Silusi nyí Astyages sín vívú, lee è dɔ gbɔn dɔ akpáxwé e dɔ aga é mɛ dɔ acɛ e hwenuxó-wlantɔ hwexónu tɔn Herodote dɔ é wu é. Enɛ wu ɔ, Daliwusi sixu ko nyí nyɔ Silusi tɔn bo lé nyí dɔkpɔ dɔ ahwángán e dɔ ahwankpá tɔn mɛ le é mɛ, bɔ mɔ mɛ ɔ, é kplá ahwankpá e dɔ dɔ Babilɔnu jí é nú Silusi -- é lé yí axɔsuɔdɔ ɔ bo dɔ axɔsu nú Silusi hwenu e Silusi dɔ ahwan tɔn le fun wɛ dɔ totaligbé kpo gbadahweji kpo é.

Nũ e è dɔ wá yí le é ma nyí nũ e è sixu lin é dɛ ă có, é nyí nũ e sixu je é dɛ kpowun ă, loɔ, é lé nyí nũ e è sixu dɪ nũ na tawun é dɛ, bo tɛ sixu zón bɔ è dɔ xwè e Daliwusi dɔ é xó, bɔ è lin dɔ é hugǎn Silusi tɔn. Ðò xósin e è ko dɔ le é bɪ mɛ ɔ, tinmɛ e bɔkun hugǎn bɔ wema wlantɔ elɔ tuùn é wɛ nɔ tinmɛ nũ hugǎn, enyi é na bo nyí nugbɔ ɔ nɛ. Enɛ wu ɔ, è nɔ sɔ ɛ dɔ dɔ linlin e sixu je hugǎn é kaka je hwenu e kúnnudɛnú dɛdɛe ma ko wá ayi mɛ nú mɛ e wlan nũ enɛ le é ă le é na xlé dɔ é kún nyí nugbɔ ó é.

Wemata 6gɔ ɔ: É víví nú Daliwusi bɔ é sɔ axɔsúduɔ (Mɛdinu léɛ kpó Pɛsinu léɛ kpó tɔn, bɔ Babilɔnu lo d'ɛ mɛ din ɔ) dɔ acɛ jí. 120 "satrape" (alɔ tokpɔngán), bɔ tokpɔngán atɔn wɛ dɔ ye nu, bɔ Daniyeli nyí dɔkpɔ dɔ ye mɛ. Daniyeli huzu "mɛ nukúnɔjeji hú tokpɔngán le kpo tokpɔngán le kpo, . . . bɔ axɔsu ɔ lin dɔ emi na sɔ ɛ dɔ axɔsuɔdɔ ɔ bí nu." Enɛ zón bɔ wuhwíhwan kpo gũfɪnfɔn kpo je jɪ tɔn, bo flú axɔsu ɔ bɔ é sɔ ɛ nyí kinikini do mɛ. Amɔ, Mawu wɛ cyɔn alɔ jɪ tɔn, bɔ enɛ gudo ɔ, axɔsu ɔ sɔ mɛ e dóhwe ɛ le é kpo xwédo yetɔn le kpo nyí kinikini do ɔ mɛ, fí e ye jiya dè é, lee ye lin gbɔn nú Daniyeli é. Daliwúsi yi nukɔn, bó wlan sɛn dɛ sé dɔ togun léɛ bɪ.

axɔsuɔuto tɔn ɔɔ "dò axɔsuɔuto ce sín acekpikpa le bí me ɔ, gbetó le no síss bo no ɔi xesi dò Mawu Daniyeli tɔn nukɔn." Bɔ "Daniyéli ɔu ɔo Daliwusi sín acekpikpa hwenu, bó ɔo Silusi Pesinu ɔ sín acekpikpa hwenu."

Wemata 2gɔ ɔ

Belucasáa

Xóta 7gɔ ɔ: Xwè nukɔntɔn e Belucasáa ɔu axɔsú xá Babilónu é (é sixú nyí xwe 556-55 J.H.M.) ɔ, Daniyéli kú dlɔ́bũnɔ dɛ, bó mɔ nũmimɔ dɛ léé bo é wlán. Yě nyí axɔsúɔuto ene e Nabukodonɔzɔw kú dlɔ́dó yě wú léé tɔn (Wemata 2gɔ ɔ) -- é we nyí axɔsúɔuto Babilónu tɔn, Medi-Pési tɔn, Glěsi tɔn kpódó Hlɔma tɔn kpó. Dò dlɔ́ Daniyeli tɔn me ɔ, è dè ye xlé kanlin ɔaxó ene -- a .kinnikínní hõn sín awa léé; délevi ; dékinikini é dó xe sín awa ene ɔo akón tɔn me; bo enegó ɔ .nyikɔ ma dó loɔ, è ɔɔ ɔɔ é "dó xesi bo dó hlɔnhlɔn, bo syen tawun, bo dó aɔu ɔaxó ɔaxó gan tɔn le; . . . bo dó zo wõ." È lé ɔɔ xó dó yě wú ɔɔ yě gosín "xu jí" (v. 3) -- é ɔo wen ɔɔ "xu ɔaxó ɔ," abí Meditelanéé xu ɔ jí (v. 2).

Daniyéli kpón káká je hwenu e è sɔ axɔsuzinkpo léé dó te é (alõ, è sɔ yě nyí ayí [KJV]) "bo mexomɔ dɛ jínjón ayí," bo "axɔsuzinkpo tɔn nyí zõ, bo afo tɔn léé nyí myɔ" -- ɔi kekéví myɔ tɔn dɛ ɔɔhun -- "bo tɔsisa myɔ tɔn dɛ tón sín nukɔn tɔn." "Afatón afatón" we no wa azɔ́n'i, bo "afatón wõ afatón wõ" we no te ɔo nukɔn tɔn. "È dó hwe nú me, bo è hun wema le." Daniyeli kpó dò nũ kpón we "kaka je hwenu e è hu kanlin ɔ [é cí ɔɔ kanlin enegɔ ɔ we é], bo hen agbaza tɔn gblé, bo jó è dó bo è dó zo." Kanlin dɛ léé sín acekpikpa ɔ, "è yí yě sín yě sí, cóbó bló bo gbe yětɔn ná lín nú hwenu dɛ, bó ná bló hwenu dɛ." (Ene we nyí ɔɔ axɔsuɔuto atɔn nukɔntɔn e bo d'ewu le é ɔokpo ɔokpo we me e je ten tɔn me é yí, bo kpó dò axɔsuɔuto mɔhun le sín akpáxwé dɛ nyí we, kaka je Axɔsuɔuto Hlɔma Tɔn me.)

Dò nũmimɔ tɔn le me zãme ɔ, Daniyeli lé mɔ medé bo é cí gbetóví ɔɔhun bo é dò akpókpó jixwé tɔn le jí wá we, bo è kplá e wá mexó hwexónu tɔn ɔ nukɔn, bo na e "acekpikpa, susu, kpo axɔsuɔuto kpo, bonu akɔta le bí, akɔta le bí kpo gbè e no dó gbè le é bí kpo na sèn e. hen gblé." Nũ éné ɔ sɔgbe xá axɔsúɔuto e Mawu séxwé tɔn ná sɔ dó te, bo è sɔ awĩnnya e è té sín só jí bo alɔ dɛbũ ma sɔ ɔe ã é dó xlé e ɔo dlɔ́ Nabukodonɔzɔw tɔn me é, bó xo ɔiɔe e nyí wuntun axɔsúɔuto ene e xó mĩ ɔɔ wá yí léé tɔn é, bó hen gblé, bó húzú só ɔaxó dɛ bó gɔ nestroyep, never itself to whole e2).

Dò nũmimɔ Daniyeli tɔn ɔokpo me ɔ, "hwedidɔ ɔ na je te" (v. 10), bo ɔevo me ɔ, è ɔɔ ɔɔ "hwedidɔ ɔ na je te" (wemafɔ 26); loɔ, nũ e lelɔ́dó wema ɔ le é xlé ɔɔ è kún lin hwe gudogudo tɔn e è na ɔɔ dò gbè ɔ sín vivɔnu é ó. Dò ninɔme wè le bí me ɔ, é cí ɔɔ hwe e è dó nú kanlin enegɔ ɔ é we, bo na "dó ace tɔn sín así tɔn, bo na ɔu, lobo na sú kún dó ní kaka je vivɔnu" lobo na "axɔsuɔuto ɔ kpo acekpikpa ɔ kpo, kpodo axɔsuɔuto e dò jinukúnsin ɔ bí glɔ le é sín ɔaxó ɔaxó kpo . . . axɔsúɔuto ɔ kpódó acekpikpa léé bí kpó ná sen e, bó ná se tónú n'i." (wemafɔ 26-27).

(Lee Nabonidu sín tan ɔ ɔɔ gbɔn é ɔ, é " sɔ ahwankpá ɔ kpo axɔsuɔuto ɔ kpo" Babilɔnu tɔn jó nú Belucasáa ɔɔ xwè 556 J.H.M.

Xwè atɔngɔ e Belucasáa ɔɔ axɔsú é me (ɔɔ xwè 554-53 J.H.M. mɔ me), Daniyéli lé mɔ nŭmimɔ ɔɔ devo -- agbo ɔɔkpó kpódó gbɔví ɔɔkpó kpó -- bɔ è tinme gbɔn .Gabliyeli . Lengbɔví e nɔte nú axɔsuɔuto Medinu le kpo Pesinu le kpo tɔn é ɔɔ zo wè, bɔ ɔɔkpɔ nɔte nú Medinu le, bɔ wegɔ e tɔn gudo bo yi aga é nɔte nú Pesinu le. Bɔ gbɔví e nɔte nú axɔsuɔuto Glekinu le tɔn é tɔn ahwan agbo ɔ kpo xomesin e è ma sixu ɔɔ ɔɔ jí ǎ é kpo, bo wén zo tɔn wè le bí, bo zé è nyi ayí, lobo t'afɔ jí. Éné ɔ gúdo ɔ, gbɔví ɔ, é cí ɔɔ zo ɔɔkpó géé we é ɔɔ bó ná bé -- ɔɔxó ɔɔ (ɔɔ nukún tɔn léé tɔntin) -- é sɔ éɔé su káká; bɔ hwenu e é ɔɔ hlɔ́hlɔ́n ɔ, zo ɔɔxó ɔ wén, bɔ zo nukúndéjí ene ɔɔvo tɔn ɔɔ ten tɔn me, bó ɔɔidó jɔhɔn ene e ɔɔ jɔnukúnsin léé jí. Zo ɔɔxó ɔ (axɔsu nukɔntɔn e ɔɔ axɔsu Glekinu le tɔn [v. 21] é ɔɔ wen ɔɔ Alesándlu ɔɔxó ɔ we, bo ɔɔ ɔɔ Medi kpo Pesi kpo jí. Bɔ zo ene le nɔte nú axɔsuɔuto ene bɔ acekpikpa tɔn na má ɔɔ ahwangán tɔn ene le tɔntin ɔɔ kú tɔn gudo (323 J.H.M.) -- Masedwani kpo Gleki kpo yi Kasándé gón (ɔɔ tɔ tɔn Antipater kú gudo, ɔɔ xwè 319 J.H.M.); Trasi , bɔ ɔɔ nukɔnme ɔ .Asie kpeví ɔ , nú Lisimaki (323 kpo 301 kpo;Silíi kpódó zǎnzǎnhwe jí tɔn ɔ bí kpó; Séluku (312 J.H.M.); kpoEjipu kpo Libíi kpo , nú Ptolémée (323 J.H.M.).

Akpáxwé tɔntin tɔn wemata ɔ tɔn (wemafɔ 9-14) ɔ, è sɔ ɔɔ zo kpeví e tɔn sín axɔsuɔuto Alesándlu tɔn sín akpáxwé le ɔɔkpɔ me é jí, bo wá syen tawun ɔɔ ali le bí nu, kaka je "to susunɔ ɔ" (Palestinu) jí, bɔ è lévɔ yb ɔɔ mɔ ɔɔ 11:16.f; Jeremiah:31 20:6,15 me). É cí ɔɔ zo ene we nyi Antiochus Epiphanes, axɔsu Silíi tɔn (175-163 J.H.M.), bo lé nyi vívú-vívú Séleucus I tɔn, bɔ è ɔɔ xó tɔn ɔɔ akpáxwé e ɔɔ aga é me ɔɔ é nyi Séleucus kpowun é). Antiochus éné tɔnkpón bó ná sɔ Judée dó ɔɔ Glekinu léé, bó ná sɔ kún dó nú sinsen Jwifu léé tɔn. Ene wu ɔ, wemafɔ ɔ ɔɔ zo ene tle sɔ éɔé sù dó "ahwangán ahwanfuntú le tɔn" (é ɔɔ wen ɔɔ Jehovah we), bo "yi vɔ e è nɔ dó zo hwébɔnu é sín así tɔn, bɔ è sɔ ten mímé tɔn nyi ayí." Bɔ ahwangɔnu ɔ [Ebl.me mímé le sín me le]. è jó ní [zo] ɔ kpo vɔ e è nɔ dó zo tegbe é kpo .gbɔn hwéhuhu gblame . [ɔɔ Jwifu ɔɔ le sín gǔfínfɔn wutu hwenu e ye lekɔ sín kannumɔgbenu Babilɔnu tɔn gudo é (kpón Makabeu le 1:11-15)] bɔ é zé nŭgbo ɔ nyi ayikúngban jí, bo wà nŭ e jló è é, bo ɔɔ viví tɔn." é hwe hú xwè tenwe alɔ xwè atɔn adadé -- vlafo hwenu e toví Judasi Makabée kpéwú bo vó Jeluzalemu yí, bo klí ten mímé ɔ (templi ɔ), lobo vó sɔ ɔɔ vo nú sinsen-biblo aca tɔn ɔɔ xwè 164 J.H.M.

ƆƆ: É cí ɔɔ linlin gudo tɔn ɔ we è yí wǎn na ɔɔ tan e ɔɔ wema 1 Makabeu le tɔn me é me, bɔ è wlan hwenu e nŭ le je é dó axɔsuɔuto Glekinu le tɔn me -- é we nyi ɔɔ, sín hwenu e è vó tuto tɔn blódó ɔɔ xwè ɔɔ le gudo ɔɔ kú Alesándlu ɔɔxó ɔ tɔn kpo axɔsuɔuto Seleucide tɔn sín bíbɔme kpo gudo é, kpo Seleucus I (312 J.H.) kpo. É ɔɔ ɔɔ Antiochus Epiphane ɔɔ axɔsú ɔɔ axɔsúɔuto Gleši tɔn sín xwe 137gɔ ɔ me (Wemata 1.10), abí xwe 175 J.H.M. ɔɔ é byɔ Jeluzalemu bo .è fin nŭ ten mímé ɔ ɔɔ xwe 143gɔ ɔ me (1.20-28), abí xwe 169 J.H.M. ɔɔ é lévɔ byɔ me ɔɔ .

145gɔ ɔ xwè (167 J.H.M. .), hwe elɔ nu .nɔ hɛn nũ kwiji tɛn mímé ɔ kpo vɔ e è nɔ dó zo lɛ é sí sɔ́ dɔ te kpo, kpo nũ dɛvo lɛ kpo, hwɛdɛnu .d'ayí ɔ sun Kisilɛvu tɛn mɛ, hwenu e azã 15gɔ ɔ gbe ɔ́, è sɔ́ vɔ́sákpe Jwifu lée tɛn e nyí nũ gblégblé é dɛ́ dɔ́ vɔ́sákpe Jwifu lée tɛn jí, bɔ azã 25gɔ ɔ́ gbe ɔ́, è sá vɔ́ nú mɛ dɛ́ lée d'ɛ́ jí é (1.29-64); bɔ dɔ́ azã 25gɔ Kisilɛvu tɛn gbè dɔ́ 1914 ɔ .148gɔ ɔ xwè (164 J.H.M. .), Judasi Makabée kpódó nɔvɔ́ tɛn lée kpán kpé wú bó bý Jeluzalému, .klɔ́ tɛn mímé ɔ́, bó vɔ́ sɔ́ dɔ́ vo, bó vɔ́ sinsɛn Jwifu lée tɛn e ɔɔgbɛ xá sɛn ɔ́ dɔ́ te (4.36-61) -- nũdɛ́ .nũ dɛvo lɛ húxwè atɛn qudo ɔ́. è hɛn tɛn mímé ɔ́ blí jɛ nukɔn.

Xóta 9gɔ ɔ́: Xwè nukɔntɛn e Daliwúsi Aatazɛɛzɛsi ví ɔ́ dɔ́ axɔ́sú, bó gosín Mɛdinu lée sín kúnkan mɛ é (kpón 5:31), éné ɔ́ ná ko bé dɔ́ xwè 538 J.H.M. 29:10) dɔ́ kannumɔgbenu ɔ́ na nɔ ayí nú xwè 70, alɔ́ xwè wè kpowun nú è na lén ε sín Daniyeli dɛsu sín kannumɔgbenu e, lee nũwlanwlán ɔ́ dɔ́ gbɔn é ɔ́, é nyí mɛ gègè ă, loɔ, mɛ winnyawinnya “e dɔ́ axɔ́su kúnkan ɔ́ mɛ lɛ kpo mɛ nukúndɛji lɛ kpo mɛ é” kɛdɛ wɛ (1:3-4) -- è dɔ́ xó d'ɛji dɔ́ Jeremiah de mass sín wema mɛ ă.

Tan Jelemíi tɛn dɔ́: “Mɛ e Nabukodonɔɔɔ wlí kannumɔgbenu lɛ é dɛ́: dɔ́ xwè tɛnwɛgɔ ɔ́ mɛ [957 J.H.M.] ɔ́, é wlí Jwifu afatɔ́n afɔwó-atɛn kpo kandé-nukún-atɛn kpo; xwe kogɔ́ ɔ́ mɛ wɛ Nabukodonɔɔɔ dɔ́ axɔ́sú dɔ́ wɛ [581 J.H.M.], bɔ Nebuzaladáni, ahwangán e nɔ cɔ́ Jwifu lée é wlí Jwifu kandé ténwe kandé atɔ́n (7.45) yi kannumɔgbenu, bɔ yě bí bló gbɛtɔ́ dɛ́gba dɛ́ afɔwó-atɛn (4.600)” (Jelemíi 52:28-30).

Dò 2 Axɔ́su lɛ mɛ ɔ́, nũ e è wlan é cí mɔ́ dɔ́hun, amɔ́, vogbingbɔn e dɔ́ fine lɛ é tîin bɔ è dɔ́ na dɔ́ ayi wu. Xwè tɛnwɛgɔ́ e mɛ Nabukodonɔɔɔ dɔ́ axɔ́sú dó é tɛnmɛ, lɛ e è dɔ́ gbɔn dɔ́ tan Jelemíi tɛn mɛ é ɔ́, 2 Axɔ́sú lée dɔ́ xwe tantɔ́ngɔ́ ɔ́ (24.12). Mɛ dɔ́kpo sixu xà sín bíbɛ́mɛ tomeyiyi ɔ́ tɛn, bɔ wɛgɔ ɔ́ sixu xà sín vivɔnu tɛn. Gó na ɔ́, dɔ́ kannumɔ 3 023 e Jelemíi wlí lɛ é tɛnmɛ ɔ́, Axɔ́su lɛ wɛgɔ ɔ́ na “afatɔ́n wɔ́” (24:14-16) -- tan Jelemíi tɛn “vɔlɔfɔ mɛ e dɔ́ taji hugã lɛ é kɛdɛ wɛ d'ɛmɛ.” É lénɔ dɔ́, dɔ́ axɔ́su dɔ́ Nabukodonɔɔɔ tɛn sín xwè wɔ́-atɔ́ngɔ́ ɔ́ tɛnmɛ lee é nyí gbɔn dɔ́ Jelemíi mɛ é ɔ́, 2 Axɔ́su lɛ dɔ́ xwè wɔ́-dɔ́kpo gɔ́ ɔ́ (25:8-12) -- bɔ tɛnmɛ dɔ́kpo ɔ́ wɛ è na zán. Bɔ ahwanfunfun e Jelemíi bló dɔ́ Nabukodonɔɔɔ sín xwe ko-nukún-atɔ́ngɔ́ ɔ́ mɛ ɔ́, 2 Axɔ́sú lée dɔ́ hwenu e é jɛ é ă, é ka lɛ dɔ́ gbɛtɔ́ 745 e Jelemíi dɔ́ Nabuzaladáni wlí lée sín kén ă. Gó na ɔ́, dɔ́ mɛ nabi e Nabuzaladáni kplá yi Nabukodonɔɔɔ gón dɔ́ Hlibla, ee nyí hɔnkàn tɛn dɔ́ gbadahweji dɔ́ Silíi, bɔ é hu ye dɔ́ fine é mɛ ɔ́, 2 Axɔ́su lɛ slé 72 (25:18-21), bɔ Jelemíi ka slé 74 (52:24-27).

Hwenu e Daniyeli mɔ́ nũ jɛ wu dɔ́ hwenu e Jwifu lɛ dɔ́ kannumɔgbenu é kpo hwenu e “è hɛn nũ gblé dó mɛ wu dɔ́ . Jeluzalému” dɔ́ vivɔnu wɛ, é sɔ́ nukún tɛn dɔ́ Aklunɔ́ Mawu jí, bo na ba gbɔn dɛxixo kpo dɛxixo kpo gblamɛ, kpo nublábá kpo, kpodo afín kpo,” bo yí gbè nú hwe e togun tɛn hu bɔ é zón bɔ è wlí ye yi kannumɔgbenu lɛ é, bo savo nú Mawu dɔ́ é ni lɛkɔ́ sín xomɛsin tɛn jí bo sɔ́ hwe kɛ emi, bɔ nú Aklunɔ́ ɔ́ dɛsu sín nukún mɛ ɔ́, é na hɛn ε dɔ́ mimɛ́ jí bo na hɛn ε dɔ́ mimɛ́ jí. (wemafɔ 3-19).

Hwenu e é kpo dɔ́ dɛ xo wɛ ɔ́, Gabliyéli e Daniyéli ko mɔ́ dɔ́ nũmimɔ́ mɛ d'ayí é (8.16) wá kplón ε dɔ́ xwe kandé gban (70) e ná wá vivɔ hwenénu lée .

é fò nǔ e je bɔ è ɔ̃ nù togun tɔn lɛ é bǐ ǎ. É nyɔ́ hú, aklunɔ́zán gblame kandé gban (70) (è nɔ dǐ nǔ ɔ̃ é nɔte nù aklunɔ́zán gblame kandé gban (70) alǒ xwè 490) è ko ɔ̃ sɛ́n tɔ́n nù Izlayeli kpo toxo mímé ɔ̃ kpo, (1) bo na dó sù ta nù hwɛhuhu ɔ̃, bo (2) na súnsún hwɛhuhu lɛ, (3) bo na hen hwɛjijɔ̃ mavɔ̃mavɔ̃ ɔ̃ wá, (4) bo na ɔ̃ wuntun nǔmimɔ̃ ɔ̃ kpo nǔɔ̃ɔ̃ɔ̃'ayí ɔ̃ kpo jí (anovie the Mesiya ɔ̃). Sín hwenu e è ɔ̃ gbeta ɔ̃ tɔ́n ɔ̃ è ni vɔ́ Jeluzalemu gbá bo gbá é kaka je Mɛ e è sɔ́ ami dó ɔ̃ è jí, Axɔsu ɔ̃ (é ɔ̃ wɛn ɔ̃ Klisu wɛ), aklunɔ́zán gblame tenwe kpo aklunɔ́zán gblame 62 kpo na wá yì (aklunɔ́zán gblame 69, alǒ xwè 483) -- bɔ è na vɔ́ toxo ɔ̃ gbá nugbǒ, é na bo tle nyí ɔ̃ hwenu vɛwǔ lɛ mɛ bo na lé gbá ɔ̃ xwè 1900 tɔn mɛ ɔ̃ nɛ. Nɛɛmíi). Bɔ aklunɔ́zán gblame 69 lɛ gudo ɔ̃, ɔ̃ aklunɔ́zán gblame gudo tɔn ɔ̃ tentin (alǒ xwè tenwe) ɔ̃, è na gbò Mɛ e è sɔ́ ami dó ɔ̃ è, bo na bló bɔ vɔ́sisa kpo nǔnina lɛ kpo na ɔ̃ te (é na byɔ ɔ̃ è ni sá vɔ́édɛsuno tɔn gudo ǎ). Aklunɔ́zán gblame enɛ e mɛ è na gbò è dó é ɔ̃, Mɛ e è sɔ́ ami dó ɔ̃ è na je akɔ́jije syensyen ɔ̃ dé xá mɛ gègè -- é sixu ko ɔ̃ xó ɔ̃ dó Akɔ́jije Yɔ́yɔ́ ɔ̃ wu wɛ gbɔ́n hun éɔ̃suno tɔn gblame, bɔ è na sɔ́ jó nù akɔ́ta Jwifu lɛ tɔn nù xwè 3 1/2 mǔ cobɔ è na jla Kosi lɛ lɔmǔ ɔ̃ malin-malin mɛ. Bɔ nǔ éné lée bǐ gúdo ɔ́, togun axɔ́sú ɔ́ tɔn (é sixú nyí Hlǒmanu lée ɔ̃ Titu sín ace gló, bɔ é ná wá huzu axɔ́sú Hlɔ́ma tɔn sín axɔ́súɔ̃uto ɔ́) ná wá sù kún dó nù toxo ɔ́ (Jeluzalému), ɔ̃ nǔ gblégblé lée sín awa jí, bó ná bló bɔ é ná nyí gbètótló, kaka je vivɔ́nu e è sɔ́ d'ayí n'i é bǐ mlémlé jí -- é sixú nyí ɔ̃ é ɔ̃ xó ɔ̃ dó Jeluzalému sín kún súsú dó wɛ ɔ̃ -- Klísu sín ace gló, kpo nǔ e é ɔ̃ d'ayí dó Jeluzalemu sín kún súsú dó nù mɛ wu é kpo, bo ɔ̃ xó dó "nǔ gblégblé e gbeyíɔ̃ Daniyeli ɔ̃ é" wu (Matie 24.15).

É ɔ̃ dandan ɔ̃ è ni d'ayi wu ɔ̃ aklunɔ́zán gblame 70 lɛ ɔ̃ na (1) bé kpo gbɛɔ̃ɔ̃ e è ɔ̃ ɔ̃ è ni vɔ́ Jeluzalemu gbá é kpo, bo na (2) má ɔ̃ hwenu tenwe, 62, kpo ee na bɔ d'ewu lɛ é kpo mɛ -- alǒ xwè 49, xwè 434, kpo xwè tenwe kpo.

Sɛ́n enɛ wɛ axɔ́su Pɛsi tɔn atɔn ɔ̃tɔ́n dó Jwifu e ɔ̃ kannumɔ̃gbenu lɛ é sín kɔ́lile kpo tɛmpli ɔ̃ kpo Jeluzalemu kpo gbá kpo wu: (1) ɔ̃ .Silusi ɔ̃xó ɔ́, xwe 536 J.H.M. (Esidlasi 1.2-4; 2 Tan 36: 22-23); (2) Gbɔ́n .Daliwusi ɔ̃xó ɔ̃, (Istasi), xwè 519 J.H.M. (Esidlasi 6.1-12); (3) Gbɔ́n .Aatazɛɛzɛsi Longimanu (458 alǒ 457 J.H.M.), (Esidlasi 7:7, 11-26); Gbɔ́n Aatazɛɛzɛsi jí, xwe 445 J.H.M. (Nɛɛmíi 1.1; 2.1-8).

Nú mǐ bé ɔ̃ xwè 26 J.H.M., xwè e mɛ Klisu lɛ yɛhwɛsin, bɔ Yɛsinsɛn kɔ́n ami dó jí tɔn, bo xlé Izlayeli ɔ̃ é nyí Mawu Ví é ɔ̃, Jaan 1:31-34 (hwenu e é ɔ̃ xwè 30 é, Luki 3:21-23, jiji tɔn ma wá je gudo nù xwè 4 J.H.M. Aklunɔ́zán gblame 62 xwè lɛ tɔn), mǐ wá je xwè 457 J.H.M., sɛ́n nukɔ́ntɔn e Aatazɛɛzɛsi (Axɔ́si Esiɛ́e sín ví sunnu, ɔ̃ Esiɛ́e wema ɔ̃ mɛ) ɔ̃ é. É lé ɔ̃ wɛn ɔ̃ è xwè Klisu nyi aklúzu jí ɔ̃ xwè 3 1/2 mǔ gudo; xwè sinsɛnzó mɛɔ̃suno tɔn tɔn, alǒ ɔ̃ aklunɔ́zán gbla 70gǔ Daniyeli tɔn tentin, hwenu e é na "ɔ̃ akɔ́jije syensyen ɔ̃ dé xá mɛ gègè" é. Kú tɔn zɔ́n bɔ é huzu "akɔ́jije yɔ́yɔ́ ɔ̃ sín hwɛɔ̃tɔ́" (Eblée lɛ 9:15), bɔ è jla Jwifu lɛ gbɔ́n fí bǐ ɔ̃ xwè 3 1/2 e kɔ̃ ɔ̃ "aklunɔ́zán gblame" 70gǔ ɔ̃ mɛ é mɛ, bɔ é sɔ́ lín ǎ bɔ è sɔ́ xwélé mɛ e ma nyí Jwifu ǎ lɛ é kpo Jwifu lɛ kpo -- "Jwifu lɛ lɔmǔ je nukɔ́n, bɔ :1).

Nú è na ɔ̃ xó dó "aklunɔ́zán gblame tenwe" nukɔ́ntɔn e ɔ̃ xwè kandé gban (70) lɛ mɛ é wu ɔ̃, hwɛnɛnu wɛ è vɔ́ tɛmpli ɔ̃ kpo Jeluzalemu kpo gbá, kaka je dǒ tɔn lɛ jí .

(é na bo tle bé d'ayí ɔ) -- bo é dò hwenu vewũ le tentin nugbõ, bo nɔzo le sín gbeklanxáme nɔ zón bo è nɔ dó hwenu te ɔokpo ɔokpo. È fó templi ɔ dɛ́sú ɔo "xwè ayizéngó e me axósú Daliwusi ɔu axósú é" (Esidlasi 6:15), ɔo xwe 516 J.H.M., amɔ, toxo ɔ kpódó dõ tɔn lée kpó fó káká je xwe 72 gúdo, ɔo "xwè kogó axósú Aatazezesi tɔn" gudo (Nɛemíi 2:4-5) Elul (6:15), sun ayizéngó ɔ dò xwè ɔ me, bo ɔogbe xá Avivɔsun-Zõsun mĩtɔn sín akpáxwé dɛ́.

Xóta 10gú ɔ: "Xwe atɔngó e Silusi Pési tɔn ɔu axósú ɔ me ɔ, è ɔe nũ dɛ́ xlé Daniyéli," bó ɔo xó dó "ahwan ɔaxó dɛ́" wú (wemafɔ 1-2). Bɔ Wemata 10gú ɔ, 11gú ɔ kpo 12gú ɔ kpo nɔ ɔu ayi me nú me. Azã ɔ ná ko nyí xwe 534 J.H.M., xwe we hwenu e Jwifu lée sín gbɛta nukɔntɔn ɔ lé kɔ wá to yɛtɔn me ɔo Esiɔlási gló é, bó je hwenu tagba e xó è ɔo 9:25 me lée mɔ jí. Akpáxwé éls gú nú wemata 8gú ɔ kpódó 9gú ɔ kpó kpeɔé, bó xlé nũ kpeɔé kpeɔé dó Axɔsúɔuto enegó ɔ wú, bó ɔe nũ dɛ́ lée tɔn ɔo wemata 7gú ɔ me.

Wema Biblu Tɔn Halley tɔn é ɔo ɔo dò nũmimɔ gudo tɔn elɔ me ɔ, "Mawu ɔe avɔ ɔ sín bo xlé Daniyeli nũgbo e dò gbè e è ma nɔ mɔ ă é me le é dɛ́ le -- ahwan e dò jije we dò nũnywe e hugã gbetó tɔn le é tentin é, ɔagbe kpo nyanya kpo, bo na dó tén kpón bo na ɔu dò akɔta le sín yiyi jí, bo ye me dɛ́ le dò biba na cyɔn alɔ togun Mawu tɔn jí we. (20), bo Pési ɔmɔ bló mɔ (13, 20) É cí ɔo Mawu ɔo azɔxwé hwláhwlá dɛ́ lée xlé Daniyéli we, bó ná dó bló bo Izlayéli ná lé kɔ wá.

Wemata 11gú ɔ: Wensagun e è ma ɔo nyikɔ tɔn ă, bo ɔo xó xá Daniyeli é ɔo gú na ɔo: "Din ɔ, un na . ɔe nũgbó ɔ xlé we. Axósú atɔn ɔe ná sí te ɔo Pési to ɔ me. bo axósú enegó ɔ ná je ɔɔkun hú yě bí tawun, bo hwenu e é ná dó hlɔnhlɔn dó ɔɔkun tɔn lée wú ɔ, é ná fɔn me bí dó ahwan fun xá axósúɔuto Glɛ́si tɔn jí" (v.2).Silusi axósú Pési tɔn (10.1). Aló xwè 534 J.H.M., hwenu e é kpò xwè ene bo na ɔu axɔsu é, bo dó na ko nyí me nukɔntɔn dò me atɔn le me. Me wè e xwedó è le é na nyí Cambises II (530-522 J.H.M.) kpo Daliwusi Histasi (522-486 J.H.M.). Nenegɔ ɔ na nyí Zeezesi I (486-465 J.H.M.), ɔɔkunɔ kpo hlɔnhlɔnɔ kpo dò axɔsu Pési tɔn le me .

-- é sixú nyí Azasuelusi e xó Esiɔé wɛma ɔ me é. É tɔn ahwan Glɛ́si, amɔ, è ɔu dò jí tɔn dò Salamini (480 J.H.M.). Axɔsuɔuto Pési tɔn sín vivɔnu we nyí ene ă, loɔ, é sɔ e dó gũfɔfɔn jí bo Gleki dò ace kpa we kaka bo gudo me ɔ, Pési je axɔsu Glekinu le tɔn Alesándlu ɔaxó ɔ gló dò xwè 330 J.H.M.

Wemafɔ 3gú ɔ kpo 4gú ɔ kpo ɔo xó dó Alesándlu ɔaxó ɔ kpo axɔsuɔuto tɔn Gleki tɔn kpo wu, bo ɔo: "Axósú hlɔnhlɔnɔ dɛ́ ná sí te, bó ná ɔu axósú kpódó acekpikpa ɔaxó dɛ́ kpó, bó ná wa nũ e jló e é. Ényí é sixú sí te ɔ, axósúɔuto tɔn ná gba, bó ná má dó jɔhɔn ene lée jí, amɔ, é ná má dó kúnkan tɔn lée jí ă, é ná má dó me ɔevo lée jí ă; ene le." Lee mĩ kplón gbɔn dò Wemata 8gú ɔ me é ɔ (kpón wexwe 8gú ɔ dò nũwlanwlan ene le me ɔmɔ), hwenu e Alesándlu ɔaxó ɔ kú dò xwè 323 J.H.M. Me ɔokpó ɔo me éné lée me we nyí Seleucas I Nicator, é yí Silíi kpódó Zãnzãnhweji bí kpó, é we dó Axɔsuɔuto Seleucide tɔn ayí, bo é nɔ ayí káká je xwe 63 J.H.M. Me e bo d'ewu é we nyí .

Ptolémée, ee yí Ejipu kpo Libye kpo bo dọ axɔsuɔuto Ptolémée tɔn ayí é, me gudogudo tɔn e dọ axɔsuɔuto ɔ me é we nyí Cléopâtre VII e gbakpé é, bo hu éḍée hú dɔ é ni hen winnya e é dọ bo tɔn dọ ɔḍeji sín zɔnlin Hlɔma tɔn me hwenu e é ɔḍ dọ Ejipu jí dọ xwè 30 J.H.M. tenkɔn bo na ɔḍ dọ me ɔḍeji -- bo ma ka na ɔḍeji bi gbede a -- bo na nyí xɔntɔn kpede kpowun. Judée kpeví ɔ, Ejipu we dọ ace kpa we hwenu dé, bo Silíi we dọ ace kpa we hwenu dé -- é dọ mɔ́ cò, dọ ayikúngban jí ɔ, é nyí Silíi sín akpáxwé dé. Nú éye ɔ, acekpikpa Silíi tɔn le we nyí axɔsu totaligbé tɔn le bo Ejípu tɔn léé ɔ, axɔsu tofɔligbé tɔn le, lee wemata e kpo é xlé gbɔn é.

Ɖò wemaƒ 5gɔ ɔ me ɔ, è ɔḍ xó dó "axɔsu tofɔligbé tɔn ɔ" wu, bo ɔḍ "é na dọ hɔnhɔn," bo lé ɔḍ xó dó "axɔsu le ɔkpo" (ene we nyí ɔḍ, ahwangán Alesándlu Ɖaxó ɔ tɔn ɔḍeji, é we nyí Seleucus), bo é huzu "axɔsu tofɔligbé tɔn ɔ," bo lé ɔḍ xó dó "axɔsu tofɔligbé tɔn ɔ" jí, of the "P). Gó na ɔ, dọ Wemaƒ 6gɔ ɔ me ɔ, è ɔḍ ɔḍ "dọ xwè le sín vivɔnu ɔ, ye na kplé" (é we nyí ɔḍ axɔsuɔuto yetɔn le na kplé), amɔ́, é na hen lè wá nú ye me wè le tawun ă. Bo bésín Wemaƒ 7gɔ ɔ jí kaka je é hwe bí ɔ, Wemaƒ 36gɔ ɔ jí ɔ, è ɔḍ nŭ e ye na fun é d'ayí kpo nŭjɔnŭ e jiwŭ é kpo kaka bo nŭxokpóntɔ́ le gbé ɔḍ emi kún na ɔḍ nŭ ɔḍ è wlan ye cobɔ nŭ ɔ je ó. Wema Biblu Tɔn Halley tɔn é xò tinme xókwín taji le kpo xógbe taji le kpo tɔn kplé dọ hwenuxó me ganji bo è dọ ye vó jladó we dọ fí, lee é bo d'ewu gbɔn é (bésín Wemaƒ 6gɔ ɔ jí):

"Ví nyɔnu" (6): É sɔ Berenice, ví nyɔnu Ptolémée II tɔn jó nú Antiochus II . [tofɔligbé tɔn], bo è hu i.

"A shoot her racines" (7): Ptolémée III, nɔví Berenice tɔn, dó ba hɔn, bó tɔn ahwan Silíi, bó ɔḍ d'é jí ɔḍ xó dé (8).

"Ví sunnu we" ["ví tɔn le", dọ wema biblu tɔn me] (10): Séleucas III kpo Antiochus III kpo. (11-12): Ptolémée IV ɔḍ dọ Antiochus III jí bo hen nŭ gègè gblé dọ ahwan e è fun dọ Rafia, dọ Ejipu kpa é hwenu (217 J.H.M.). (13): Antiochus III, ee é bló xwè 14 gudo é ɔ, é lekɔ wá Ejipu kpo ahwangɔnu ɔḍ xó dé kpo. (16): Antiyokúsi ɔḍ dọ Palestinu jí. (17): Antiochus sɔ ví nyɔnu tɔn Cléopâtre jó nú Ptolémée V dọ abɔwliwli sín akɔjije mebléblé tɔn dé me, bo dọ nukún ɔḍ emi na gbɔn jí tɔn bo na ɔḍ dọ Ejipu jí. Lo ɔ, é nɔ te xá asú tɔn, (18-19): Éné ɔ gúdo ɔ, Antiochus tɔn ahwan Azíi kpeví ɔ kpódó Gléši kpo, bo ahwanfuntɔ́ Hlɔmanu léé tɔn ɔḍ dọ jí tɔn dọ Magnesi (190 J.H.M.). É lé kɔ wá to tɔn me bo è hu i.

"Me e è nɔ gbé wán ná é" (21-35): Antiyɔku Epifani. (21): É nyí gŭɔtɔ́ e jexa é ă, é ɔḍ axɔsuzinkpo ɔ gbɔn mebléblé gblame. (22-25): É sɔ éḍée dó dọ gán nú Ejípu to ɔ, é sɔ hɔnhɔn dó bló ná, bó sɔ mebléblé dó bló nŭdé ná. (26): Ptolémée VI, Cléopâtre sín ví sunnu, Antiochus sín nɔví sunnu sín ví, ɔḍ dọ me e dọ ace tɔn gló le é jí. (27): Ɖò xɔntɔn zunzun sín awu me ɔ, Antiochus kpo Ptolémée kpo xò nŭ kpɔn dó mebléblé wu. (28): Hwenu e Antiochus lekɔ sín Ejípu é ɔ, é tɔn ahwan Jeluzalemu, bo hu gbetɔ́ 80 000, bo wlí gbetɔ́ 40 000, lobo sà Jwifu 40 000 dó kannumɔgbenu. (29): Antiyokúsi lé wá tɔn ahwan Ejípu. Amɔ́, tɔjihun Hlɔmanu le tɔn ["tɔjihun Kitímu tɔn le"] hen e gannugánnú bo é gbɔje. (30,31): É ɔḍ xomesin tɔn xlé Jeluzalému, bó hen Sinsɔnɔ ɔ blí. (32): Jwifu gŭfɔndómawujitɔ́ le we d'ab e. (32-35): Nŭ e nɔví Makabeu hɔnhɔnɔn le wá le é.

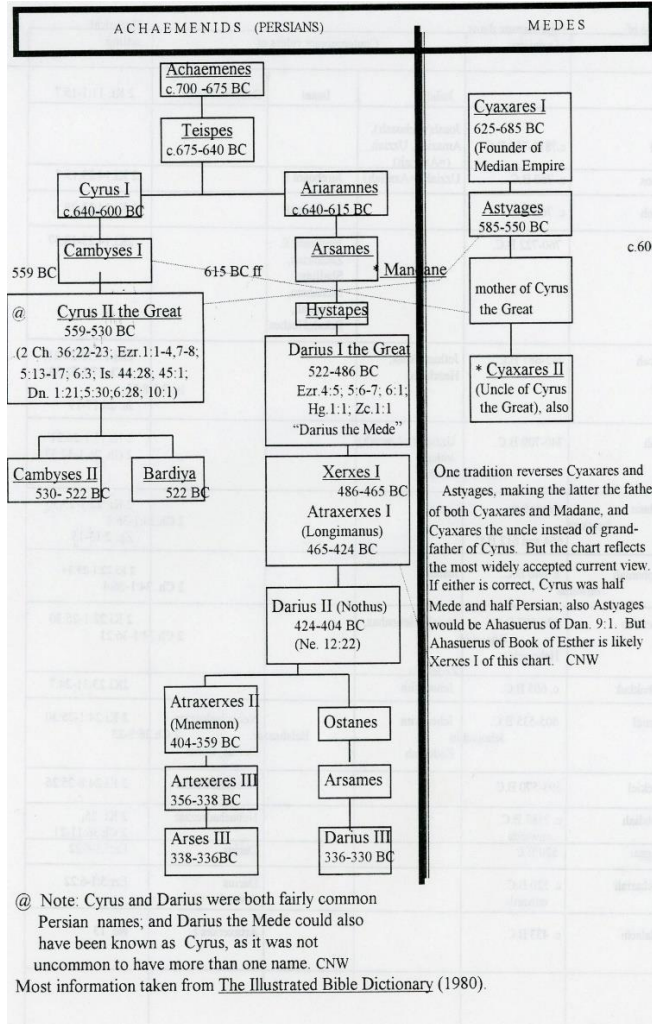
Wemafɔ 36-45 le ko nyí nũ ɔaxó dé bɔ nũlinkpóntɔ le nɔ lin tame d'ejí. Halley dɔ linlin vovo le xlé we bo kanbyɔ dɔ: "Antiochus Epiphanes? Alɔ Ayikúngban Mímé ɔ sín Nũɔokan Mahomet tɔn? Alɔ Antichrist? Alɔ ye me atɔn le bĩ?" Amɔ, é byɔ dɔ é ni nyí ɔokpo dɔ nũ ene le me ă. Nũ e dɔ xó ɔ me é kpó dɔ xó e dɔ "Axɔsu tofɔligbé tɔn" kpo "Axɔsu Tofɔligbé tɔn" kpo tentin é nyí we, bɔ è bé dɔ bĩbẽme wemata ɔ tɔn. Ene wu ɔ, "hwenu e è na fɔ dɔ é" dɔ wemafɔ 35gɔ ɔ kpo 40gɔ ɔ kpo me ɔ, é sixu ko nyí dɔ Glekinu le sín acekpikpa sín vivɔnu we, dɔ é gbɔn Hlɔmanu le jí -- dɔ xwè 63 J.H.M. sín Silíi, bo lé dɔ xwè 30 J.H.M. ahwan e Antiochus Epiphane Silíi tɔn d'alo d'eme le é dé le tɔn, bɔ ye wá fɔ dɔ nũ yayă n'í.

Wemata 12gɔ ɔ: Amɔ, ace gannaganna kpa nú me ɔebũ sín vivɔnu xlé dɔ me ɔevo kún sixu fɔn ó ă. É dɔ mɔcɔ, é cí dɔ wemata 12gɔ ɔ kún dɔ Antiochus Epiphanes sín vivɔnu alɔ axɔsuɔuto Glekinu le tɔn sín vivɔnu we ó, alɔ, axɔsuɔuto enegɔ ɔ (axɔsuɔuto Hlɔma tɔn) e dɔ wemata 2gɔ ɔ kpo 7gɔ ɔ kpo me é sín vivɔnu we ă, loɔ, hwenu ɔ ɔesu sín vivɔnu we -- é sixu nyí fínfɔn sín fínfɔn sín kú dɔ hɔnhɔnhɔn le jí bo tle na fɔn me e dɔ gbè ɔ bĩ me le é jí. nũ e Mawu wà é, bɔ fínfɔn sín kú me bĩ tɔn kpo hwedidɔ gudogudo tɔn ɔ kpo na xwedó, lee è xlé gbɔn dɔ Nũɔexléme 20:7-15 me é. Dɔ Daniyeli sín wemata 12gɔ ɔ me ɔ, mĩ mɔ "hwenu e nũ le na fɔ dɔ é" (v.4), "nũjiwũ ene le sín vivɔnu" (v.6), hwenu e "nũ le bĩ na fɔ dɔ é" (v.7), "hwenu e nũ le bĩ na fɔ dɔ é" (v.9), kpo "hwenu e nũ le na fɔ dɔ é" kpo (v.13). É lé nyí dɔ è ni d'ayi wu dɔ wemafɔ 4gɔ ɔ me dɔ dɔ nũ e kàn vivɔnu hwenu ɔ é me ɔ, "me gègè na kán wezun yì fí ɔevo, bɔ nũnywe na fɔn bo dɔ jijeji we" -- é tinme gbèta e nɔ sè ten tawun é dé kpo nũnywe e dɔ jijeji we é dé kpo -- ee nyí wuntun hwe mĩtɔn nu tɔn hú hwe ɔevo le bĩ tɔn kaka je dìn é.

Wemafɔ 11-12 nɔ sɔ wuvě e mĩ ma sixu ɔu dɔ jí ă é dé xlé mĩ, enyi mĩ tén kpɔn bo bló tuto hwenu e nũ le na fɔ dɔ é tɔn dé sín ye me ɔ ne. Ye xà dɔ: "Sín hwenu e è na dè vɔ e è nɔ dɔ zo hwebĩnu é sɔn, bo na sɔ nũ gbléglé e nɔ hen nũ gblé dɔ me wu é dɔ te é ɔ, azãn afatɔn kanwe ko (1.290) na wá yì. Nũjledonũwu ɔokpo we nyí xwè atɔn gɔ nú azãn 10, xwè atɔn ɔevo le gɔ nú sun 8 1/2, bɔ ɔokpo hwe hú "hwenu, hwenu le, kpo akpáxwé ɔokpo kpo" e dɔ V. 7 me é, enyi gudo tɔn ɔ nyí xwè 3 1/2 lee è nɔ mɔ nukúnnú je me gbɔn é ɔ ne. È zán xókwín gudo tɔn ɔ dɔ fí, bo lé zán xókwín ene dɔ Nũɔexléme me, bɔ é cí dɔ é nyí nũjledonũwu dé bo dɔ tinme hwenu e è na dɔya nú togun Mawu tɔn tawun é ɔhun, bo ka lin dandan dɔ è ni dɔ hwenu e é na nɔ ayí é dé ă. Amɔ, enyi è na kpɔn azãn ɔokpo dɔ mɔ xwè dé lee é nyí gbɔn dɔ nũɔɔd'ayí dé le me é, lee é nyí gbɔn dɔ Ezekiyeli 4:6 me é ɔ, dɔ wemafɔ ɔokpo (11) me ɔ, mĩ na dɔ xwè 1 290 bɔ dɔ wegɔ ɔ me (12) ɔ, mĩ na dɔ xwè 1 335. Nú è sɔ hwe mĩtɔn nu (1986 AD) dɔ mɔ vivɔnu nukɔntɔn ɔ, ene na kplá mĩ yì 696 AD dɔ bĩbẽme dɔ ninɔme ɔokpo me, bo na lé kplá mĩ yì 651 AD dɔ ninɔme ɔevo me. Amɔ, é cí dɔ tinme ene kún sixu je ó, bo tle lé nyí tinme e ma sixu je ă é dé ɔhun. Amɔ, etewu è ka dɔ kén wè le, bɔ azãn 45 (alɔ vlafo xwè 45) dɔ vo nú yedé? Nukɔntɔn ɔ ka nɔ xlé "hwenu e me nũ le na fɔ dɔ é" sín bĩbẽme, bɔ wegɔ ɔ ka nɔ xlé vivɔnu tɔn à? Ene sixu je nugbɔ enyi é ma nyí mɔ ă ɔ. é sixú je, amɔ, hwenu dé kpò nú mĩ bɔ mĩ na bé nũjledonũwu mĩtɔn ă. Nú mĩ sɔ hwenu e Antiochus Epiphanes hen sinsenɔ Jeluzalému tɔn blí é (168 J.H.M.) ɔ, éné ɔ ná zɔn bɔ mĩ ná je 1122 J.H.M. Alɔ, nú mĩ sɔ hwenu tɔn sín "nũ gbléglé e nɔ hen nũ gblé dɔ me wu é" e cá kàn xá Jeluzalému sín hen gblé é (Matie 24:15) ɔ, é na kpó dɔ mĩ hen wá xwè 1360 J.H.M. kpo 1405 J.H.M. kpo kedé we. Nũ éné léé ɔebũ gbɔ hwenu nú vivɔnu e é cí dɔ è ɔo dɔ dɔ we ɔo Daniyéli 12 me é ă.

Adam Clarke kpo xóqdtǎ q̄evo le kpo dǐ nǔ dǐ é sɔgbɛ xá "nǔ q̄ebǔ e è sǒ dǒ tɛn tɔn mɛ dǒ .tin mɛ de, alǒ sǒ dǒ te bo na dǒ dǐ xwi xá sɛn Mawu tɔn le, sinsɛn-biblo tɔn, nugbǒ tɔn, &c." É yí gbè dǐ é sixu nyí mǎ, bɔ mǐ kpó dǒ mɛq̄ebǔ mɛvo .din hwenu e nǔ le je é sín tuto e è ma sixu tuùn ǎ ébɛ nǔ --é sixu nyí nǔ e è lin na wà é p̄ép̄ép̄ép̄é . !

Name of Prophet	Approximate dates of ministry	Contemporary rulers of			Historical setting
		Judah	Israel	Babylon/Persia	
					2 Ki. 11:1-15:7
Joel	c. ?810-750 B.C.	Josiah (=Jehoash), Amaziah, Uzziah (=Azariah)			
Amos	c. 760 B.C.	Uzziah (=Azariah)	Jereboam II		2 Ki. 14:23; 15:7
Jonah	c. 760 B.C.		Jereboam II		2 Ki. 14:23-29
Hosea	760-722 B.C.		Jereboam II Zechariah, Shallum, Menahem, Pekahiah, Pekah, Hoshea		2Ki. 14:23-18:37
Micah	742-687 B.C.	Jotham, Ahaz, Hezekiah			2Ki. 15:32-20:21; 2 Ch. 27:1-32:33; Is. 7:1-8:22; Je. 26:17-19
Isiah	740-700 B.C.	Uzziah (=Azariah), Jotham, Ahaz, Hezekiah			2 Ki. 15:1-20:21 2 Ch. 26:1-32:33
Nahum between 664 and 612 B.C.	somewhere	Josiah			2 Ki. 22:1-23:30 2 Ch. 34:1-36:1 Zp. 2:13-15
Zephaniah onwards	c. 640 B.C.	Josiah			2 Ki. 22:1-23:34 2 Ch. 34:1-36:4
Jeremiah	626-587 B.C.	Josiah, Hehoahaz, Jehoiakim, Hehoiachin,			2 Ki. 22:1-25:30 2 Ch. 34:1-36:21
Habakkuk	c. 605 B.C.	Zedekiah, Jehoiakim			2Ki. 23:31-24:7
Daniel	605-535 B.C.	Jehoiakim, Hehoiachin, Zedekiah	Belshazzar,	Nebuchadrezzar, Darius, Cyrus	2 Ki. 24:1-25:30 2 Ch. 26:5-23
Ezekiel	593-570 B.C.			Nebuchadrezzar	2 Ki. 24:8-25:26
Obadiah	c. ?587 B.C. onwards			Nebuchadrezzar	2 Ki. 25, 2 Ch. 36:11-21
Haggai	520 B.C.			Darius	Ez. 5:1-6:22
Zechariah	c. 520 B.C. onwards			Darius onwards	Ezr. 5:1-6:22
Malachi	c. 433 B.C.			Artaxerxes I	Ne. 13

Đó dọ wemafọ 8gọ ɔ kpo 9gọ ɔ kpo me ɔ, Daniyeli dọ: "Un sè, un ka mọ nukúnnú je me ă, bọ un dọ . Sémefọ ce, été we nũ éné lée ká ná wá fọ dó? Bọ é yí gbe n'i dọ: "Daniyéli! dọ xó lée dọ súsú wé, bó dọ wuntun yě jí káká je hwenu e nũ lée ná fọ dó é" -- é cí dọ é dẹsúnɔ kún ná tunwun je nukɔn nú hwenénu ó dphun. dọ a na ɔ te dọ ten towe me, dọ azăn le sín vivɔnu" (v.13). Bọ, enyi Daniyeli ma sixu tuùn kaka je hwenenu ă ɔ, mí ɔ dọ na dọ nukún dọ é na wà m'ă! Jezu dẹsu, hwenu e é dọ ayikúngban jí é ɔ, édẹsunɔ tuùn ă (Matie 24:36). Bọ é ko dẹ xlé sín hwenenu ă.

Wemata 3gọ ɔ

DALIWUSI, MEDINU ɔ

Nũ e dọ aga le é wemafọ é gosin DICTIONNAire BIBLE ILLUSTRÉ (1980) me bọ un wlan nũ vovo le dó jí. Đokpo, dọ d̄isixwé ɔ, bé dọ: "akɔta dọkpo ɔ lekɔ Siyaxesi kpo Astyages , bo zón bọ me e bọ d'ewu é nyí t̄s nũ ye me wè le bí Siyaxesi kpo Mandane kpo Siyaxesi kpo t̄n dọ Cyrus sín t̄gbó tenme." Nũ e un mọ sín hwenenu dọ é nyí flínflín nũwanyido t̄n dẹ dọ Xódiq̄ Whelsey t̄n e è d̄etón dọ 1914 é jí we xó ene jinjɔn. Xwè Afatón sín Nũd̄d'ayí un

Zōsun 1830 tɔn mɛ, bo ɔɔ xó dó tan Axɔsuɔuto Mɛdi kpo Pɛsi kpo tɔn jí. Un ko flin ɔɔ Whelsey na nyikɔ Cyaxares mɛ we ɔɔ mɛ ɔɔkpo tenmɛ ǎ -- mɛ ɔɔkpo ɔ .tú bo ɔɔ ǎ .ví sunnu Astyages tɔn wɛ. Un flín nǔ e é ɔɔ ɔɔ dó ví sunnu ɔ wu é, amɔ, un zán dó tɔ ɔ wu. Enɛ zón bo é nɔ klán gbè xá ɔɔ ɔ kpo nǔ ɔɔvo e un wlan dó jí lɛ é kpo ɔɔ dandan ǎ, bo lɛ ný nǔwanyido. Whelsey ko bló bo Astyages ný .tú Mandane kpo Caxares II kpo tɔn, amɔ, é lɛ ný .ví sunnu tɔn wɛ ný Siyaxesi I.

Enyi un ko flín ganji ɔ, un na ko bló xógbe e ɔɔ ɔɔ “Mandane da Cambyses I, bo huzu Sirusi ɔɔxó ɔ sín nɔ” é kɛɔǎ ǎ, loɔ, un na ko lɛ só ɔɔvo gó na ɔɔ “Cyaxares = Darius Mɛdi = e nɔví Sirisi II, Sirusi ɔɔxó ɔ sín nylɔ” -- sɔgbɛ xá Lectures and Whelsey and, ' xóta ɔ sín vivɔnu ɔɔ nǔwlanwlan ce e xó mǐ ɔɔ ɔɔ aga lɛ é mɛ, wɛwɛ 5 b jɛ 7a.

Din e un mɔ nǔ jɛ nǔwanyido ce kpo lee è sixu ɔɔji dó xóɔiɔ Whelsey tɔn wu d'ɛji gbɔn é kpo wu é ɔ, un ɔɔ akpáxwé tɔn lɛ xlé wɛ, bo na dó sixu xlé tan e mɛ é ɔɔ kancica syensyen e ɔɔ Silusi ɔɔxó ɔ kpo Daliwusi Mɛdinu ɔ kpo tentin é ɔɔ é, é na bo tle ný hwenu e Silusi Pɛsi tɔn zé agbanhenkpo Daliwusi tɔ Axɔsu Astyage tɔn sín agbanhenkpo Mɛdi tɔn jí gudo é. Bo na dó bló bo é na bo wǔ bo è na xwedó ɔ, è na wlan xota kɛví kɛví nukɔntɔn lɛ dó wekwín ɔɔxó lɛ mɛ. Gó na ɔ, è sixu sɔ xókwín alǎ xógbe tinmɛ tɔn e è nɔ zán hwedɛlɛnu lɛ é dó wɛma lɛ mɛ. Hwedɛlɛnu ɔ, è na lɛ tɛɔǎ nǔ jí gbɔn wekwín ɔɔxó lɛ zinzan alǎ ɔɔ ɔɔ ɔɔ è zinzan gblame, bo ye mɛ ɔɔ ɔɔ wema nukɔntɔn ɔ mɛ ǎ.

ƉƉ ƉOKPO ƉÓ XÓXÓƉÓ WHELSEY TƉN ƉOKPO Mɛ

1. È MƉ xójlajla sín nǔ lɛ ɔɔ ɔɔ Azíi tɔn égbé tɔn jí ǎ. Ɖò hwexónu ɔ, axɔsuɔuto ɔɔxó ɔɔ wɛ é ný, bo lɛlɛ dó Xú Caspien tɔn sín agɛ zǎnzǎnhweji tɔn kpo zǎnzǎnhweji tɔn kpo [bo Ecbatana, ee ný Hamadan égbé tɔn é wɛ ný toxo tɔn ɔɔxó]. Nǔ e è nɔ ylɔ ɔɔ .Tartaire , alǎ Asie Tentin tɔn.Pɛsi ɔɔ dogbó n'í ɔɔ Tofɔligbé [bo Suzi, alǎ Suzi ný toxo ɔɔxó tɔn], bo .Asilíi Zǎnzǎnhweji [bo Ninívu ný toxo tɔn ɔɔxó]. [.Babilɔnu é lɛ ɔɔ dogbó nú nɔzo tɔn Pɛsi e ɔɔ tofɔligbé é ɔɔ gbadahweji, bo Babilɔnu ný toxo tɔn ɔɔxó]. . . .

Nú è kpón nǔ ɔɔgbɛ hugǎn e è sixu mɔ ɔɔ xóta ɔ jí é ɔ, é cí ɔɔ mɛ e ɔɔ Mɛdi lɛ é wɛ nɔ nɔ . Madayi , Jafeti sín ví, Nɔwée ví ɔ, ee è gbakpé [sín Babeli] gudo é ɔ, é sɔ lín ǎ. Dɛɔ dɛɔ ɔ, é wá huzu axɔsuɔuto ɔɔxó ɔɔ, bo ɔɔ nukɔnmɛ ɔ, nɔzo tɔn e ɔɔ hlɔnhlɔn hugǎn é, Asilíi wɛ wá ɔɔ ɔɔ jí tɔn, bo kpó ɔɔ aɔɔkɔkpa ayíkúngban jí tɔn ɔɔ ný wɛ nú táan gegɛ. Hwenu e Axɔsuɔuto Asilíi tɔn gbakpé ɔɔ Sardanapalus sín aɔɔ glɔ é ɔ (710 J.H.) ɔ, Mɛdi lévɔ jɛ éɔée kannu. Sín hwɛnɛnu kaka jɛ hwenu e Silusi [Pɛsinu] sín aɔɔkɔkpa bɛ é ɔ, xwè 176 wɛ wá yì, bo axɔsu atóón e bo d'ewu lɛ é lɔ d'emɛ.Kpléklé é wɛ ný axósú nukɔntɔn ɔ. Mɛ e jɛ ten tɔn mɛ é wɛ ný . Flatɛsi , ee ɔɔ axɔsu nú xwè 22 bo j'ayí ɔɔ Ninívu nukɔn é, bo na dó ba hlɔn nú kú tɔ tɔn tɔn.

Ví tɔn, .Siyaxesi [mɛ e ɔɔ .Axɔsuɔuto Mɛdi tɔn], bo lévɔ bɛ gǔɔɔɔ sín agbahwɛnhwɛn ɔ, bo ee é ɔɔ ɔɔkun vovo lɛ gudo é ɔ, é bló tuto xá Nabukodonɔzɔ, axɔsu Babilɔnu tɔn, bo xá Ninívu, bo yí, lobo sɔ nǔ ɔɔxó enɛ e nɔ xlé ɔɔ gbɛtɔ lɛ ɔɔ suúludíɔ kpo susu kpo é jlɛ dó ayíkúngban ɔ wu.

Ené gudo ɔ, é hen ahwanfunnú dɔdeji tɔn tɔn le yì Tofɔligbé kaka yì .Ejípú dɔ dò jíPesi , bo lɛkɔ yì . Ekbaktani [sic] è hen nũ e è bé sín ahwan me le é gègě, bɔ axɔsu e è wlí le é nɔ wá.

Ɖò axɔsu ene sín ace glɔ ɔ, Mɛdi je acekpikpa tɔn e nɔ nɔ ayí kaka sɔyi bo lé dɔ hɔnhɔn é me. Cyaxares dɔ axɔsu nú xwè kandé (40) gudo ɔ, é jó axɔsuzinkpo tɔn dó nú ví tɔn .Astyages , me e è yí dɔ nũwɔlɔnwlán ɔ me é .Zezesi . Astyages na ví nyɔnu tɔn .Mandane dò alɔwliwli me xá .Cambises , axɔsu dé . . . unPesi . Alɔwliwli ene sín sínsén we nyí nũ e è nɔ yɔ dɔ .Silusi , axɔví e ma dɔ hwe dɛ ă bɔ tan hwexónu tɔn sixu jíá ajɔ tɔn é.

PERSI: Ɖò tofɔligbé Mɛdi tɔn tɔn ɔ, ayíkúngban dɔxó dé dò fine bɔ è tuùn dò tò hwexónu tɔn le kpo égbé tɔn le kpo me dɔ Pesi [è nɔ yɔ dɔ Iran dìn, bɔ é lé gɔ nú fí e è nɔ yɔ dɔ Mɛdi d'ayí é]. É dɔ dogbó nú Zănzănhweji gbɔn Inde gblame, bɔ Axɔsuɔuto Asilii tɔn le dɔ dogbó n'í dò Tofɔligbé [é sɔgbe hugăn dɔ è ni dɔ dɔ é dɔ dogbó nú Tofɔligbé gbɔn Tɔdo Pesi tɔn gblame, bɔ acekpikpa Asilii tɔn le dɔ dogbó n'í dò Zănzănhweji], bo dɔga yì kilomɛtlu 1 800 jeji, bo dɔga yì kilomɛtlu 1 000 dò gblɔ me [which is descriptive of Ba (536 J.H.M.) kpo acekpikpa dɔxó dɔxó e jí me e bɔ d'ewu é kp'ace dó le é b'í yíyí kpo].

È dɔ nú m'í dò wemaɔ ɔ me dɔ .Pesi , alɔ Palási, lee Daniyeli nɔ yɔ ɛ gbɔn é we è nɔ yɔ dò hwexónu . Elámu ; é lé dɔ dɔ Elámu, Sému ví ɔ we nɔ nɔ fíné hwenénu m'Xójlawema Madai we nɔ nɔ fine, hwenu e è gbakpé [sín Babeli] é.

Ɖò Ablaxamu hwenu ɔ, m'í m'ɔ Kedɔlaoméé, axɔsu Elámu tɔn, alɔ .Pesi , axɔsu nukúnɔdeji dé we é nyí dò hwe tɔn nu, dɔ é dɔ dò axɔsuɔuto Azii tɔn gègě jí. Sín hwenenu ɔ, tan yetɔn nugbɔ ɔ bú. É sixu ko nyí dɔ è dɔ dò ye jí dɔ .Asilínu le , ee hen nũ le b'í dò nukɔn yetɔn bo kpó dò acekpikpa yetɔn glɔ nú táan gegě é. Ye lévɔ je yedée kannu dò ene gudo; loɔ, é sɔ lín ă bɔ ye dɔ na lévɔ jó azɔɔ dó nú .Mɛdi , lee un ko dɔ ayi wu gbɔn é, bo kpó dò takwe sú we nú ye, gbɔn axɔsu tò yetɔn tɔn le gblame, kaka je 1914 hwenu.Silusi .Cambises , ee dò axɔsu xwédo Achamenaus tɔn me é, bo da asi .Mandane , ví nyɔnu .Astyages , Axɔsu .Xójlawema , bó ji ví . Silusi , ee è jì bo na dó dè tò e me é jɔ dè é sín kannumɔgbenu [nú .Mɛdi , ee axɔsu tɔn Astyages nɔ kp'ace na é syen tawun bɔ Mɛdinu le tle yí wăn n'í ă é], bo na dó vɔ Jeluzalemu sín kannumɔgbenu blódó, lobo na dɔ axɔsuɔuto hɔnhɔnɔnɔ hugăn e ko tîin dò Azii kpón le é dɔkpo ayí.

II. È JI Silusi dò xwè 599 je nukɔn nú Klisanwun Jwifu tɔn. Hwenu e é dɔ xwè 12 é ɔ, é xwedó nɔ tɔn . Mandane hweɔɔɔsa .Xójlawema .Astyages é sɔ lín ă bɔ vívú tɔn sín dɔde dɔgbedagbe le dɔn ɛ, bɔ é hen ɛ dɔ Mɛdi, bo nɔ fine nú xwè ene alɔ atón. Atín yɔyɔɔ . . . d'akpá dɔ emi na huzu sédlutín dɔxó dé. Lee é nɔ nyɔ xome dó me wu gbɔn é, lee é nɔ wà nũ gbɔn é bɔkun, ayixa tɔn nɔ jɔjɔ, bɔ dò taji ɔ, lee alɔ tɔn syen sɔ é, zón bɔ me e dò hweɔɔɔsa ɔ, ahwankpá ɔ me le é kpo kpléxɔ ɔ me le kpo yí wăn n'í tawun. Mɛdinu le, me nukúnɔdeji le kpo me e ma dɔ nukúnúɔjenũme ă le é kpo dɛxlé gbɔn wanyiyi e ye dɔ nú Silusi é gblame dɔ é jɛxa b'í mlémlé, enyi é ma nyí dɔ è ko wlan d'ayí ă ɔ, é na dó axɔsugbakún ɔ [bɔ é wá dó, bo tle dó ye jí, kpo alɔdó ahwankpá yedɛsunɔ tɔn sín akpáxwé dé tɔn kpo].

Hwenu e é dɔ xwè 17 é ɔ, é lɛkɔ wá tɔ tɔn sín hɔnme, bɔ nyɔna wanyiyi tɔn e . Mɛdi , bɔ tò tɔn Pesinu le yí i kpo akpàkpà sɔ me kpo. Ɖò ahwan dɔxó dɔxó e è nɔ fun hweɔelenu xá akɔta e sekpo ye le é me ɔ,Silusi nɔ dɔ dò ahwan jí hwebĩnu, bo nɔ hun alɔ hwebĩnu .

é nɔ sú axó akónkpantó lée, bó nó kú nǔbláwǔ nú mɛ e jí è ɖu ɖo yě jí lée hwebǎnu. Ee tó tɔn Cambyses dò susu wɛ é ɔ, kpedé kpedé ɔ, é nɔ sɔ Silusi dó kpó xá ε dò acekpikpa ɔ mɛ, bɔ aqban e é dó na hen é wɛ é dó na hen. Mɔ wɛ é nɔ gbe gbɔn káká bó dó xwe kandé (40). Amɔ, hwenu ɖagbe hugǎn e é zán dò gbézán tɔn mɛ é nyí nǔ vɔ́tǎ; hwenu yɔyɔ́ dé bé dò ahwanfunfun sín wlenwín Pesi tɔn lɛ mɛ dò gɔ́n tɔn. È dó nǔkplɔnmɛ dé ayí bɔ dò hwenu klewun dé mɛ ɔ, Pesinu lɛ huzu soja ɖagbe hugǎn lɛ dò Azíi. È kplón fifá sín nǔnywɛ lɛ, bɔ togun ɔ dò nukɔn yì wɛ bléblé, bɔ togun enɛ e nyí kanlin nyanya, kannumɔ, bo ma dò taji á é, dò nǔnywɛ e nɔ huzu mɛ é gló dò 1914 tɔn mɛ. Silusi, bo wá huzu nǔ baɖabaɖa dé ajijime kaka bɔ nɔzo yetɔn lɛ dóhwe ye ɖɔ ye ko dò biba na ɖu dò Azíi jí wɛ.

SILÚ KPÓ KPɔN KPɔN KPɔN: Astayages, axɔsu .Xójlawema, [ee Pesi dè è sín ace jí gudo é], é kú, bo jó acekpikpa tɔn lɛ dó nú vǐ sunnu tɔn, .Siyaxesi [mɛ e mǐ sixu yɔ ɖɔ .Siyaxesi II], ee nyí mexo nú . Silusi [é dó na ko zun xóntɔn vívé dé xá ε dò xwè dèdèe mɛ Silusi dò hɔnmɛ dò Ekibatana lɛ é mɛ, bɔ é cí ɖɔ é kpó dò mɔ́ wà wɛ kaka soyi hwenu e é dè Astyages sín ace jí é ɖɔhun]. Neliqlisá, axɔsu . Babilonu, . . . lin ɖɔ kú .Astayages crise ɖagbe dé bo na dó tén kpɔn bo na sú kún dó nú hɔnhɔn e dò jijeji wɛ é .Xójlawema, é kplé ahwangɔnu ɖaxó dé, bɔ é dó ahwanfuntó 250 000, bo gosin xá e mɛ gbɛtɔ sukpó dè dò Zǎnzǎnhweji Eflati Tɔdo ɔ tɔn lɛ é mɛ, bo sɔ édèe dó nukɔn nú ye. Siyaxesi II dó é yí acekpikpa ɔ sín ace dò malin-malin mɛ dìn [é dò wen ɖɔ .Silusi], bɔ ado hu i dó nǔsisɔ ɖaxó ɖaxó e ye bló é wu, bɔ é kún nyí axɔsugbakún kpo axɔsuɖuto ɔ kpo keɖe wɛ é na hen gblé n'í ó, loɔ, é na lè súnsún nukúndiɖo ɖagbeɖagbe e é dó lɛ é ajijime ɔ. Xójlawema na fɔn bo dò axɔsuɖuto Azíi tɔn mɛ [é dò wen ɖɔ é lin ɖɔ è sixu wà mɔ́ dò bǔ xá Pesi]. È dò mɔ́ có, dó xesi ɖaxó e dò jije wɛ é ma ɖi i á wutu ɔ, é yawu kplé ahwanfuntó tɔn lɛ dó kpó, bo wá gbɛta ɔ kɔn bo na dí xwi xá ahwan ɔ syensyen, bo sé mɛ dó Pesi ɖɔ è ni wá d'ala ε., kpo nǔ e è byɔ céɖécéɖé é kpo ɖɔ .Silusi dó na sɔ akwe dó bló kpo gbɛɖiɖe alɔgɔtɔ lɛ tɔn kpo.

Nǔ e è byɔ é jɛxa bɔ è yawu xwedó. Mǐ sixu lin ɖɔ nǔnywɛ tɔn e góngón é ko yí gbè nú tuto ɖaxó enɛ e é bló bo na ɖu dò ahwan ɔ jí é . . . . Hwenu e è xò ye bí kplé é ɔ, ye bló 31 000. Ahwankpá e è sɔ mɔ́ é sixu kpéwú bo wà nǔ ɖaxó ɖaxó lɛ.

Dò agbaza elɔ sín ta ɔ, .Silusi é wá gɔ́ nú nyɔ tɔn .Siyaxesi, bo ko dò nǔ sɔ wɛ bo na ɖi zɔnlin. Dò gbɛɖiɖe kplékplé mɛ ɔ, ye sè ten yi dogbó Asilíi tɔn lɛ kɔn, hwenu e Silusi dè axɔsu Arménie tɔn sín gǔfɔnfɔn dé mɛ gudo é ɔ, é mɔ́ xóntɔn e ma nɔ sè ten á é dé dò tɔ ɔ mɛ, bɔ dò vǐ sunnu ɔ mɛ ɔ, Tigranes e dɔn mɛ é nyí xóntɔn ɖagbe dé.

Neliqlisá, axɔsu Babilonu tɔn kplé ahwanfuntó afɔzɔntɔ 200 000 kpo sɔ 60 000 kpo, bo ɖido Mɛdi bo kpé ahwanfuntó .Mɛdinu lɛ kpo Pesinu lɛ kpo, ee ma nyí vlɔdówe yetɔn á é, bo lín dó dogbó axɔsuɖuto wè lɛ tɔn á. È fun ahwan ɖaxó dé, bɔ Silusi ɖu dò ahwan ɔ jí bí mlémlé. Dó é na bo tɛ nyí .Siyaxesi dó gbɛɖiɖe ɖokpo ɔ, é dò mɔ́ có, nǔnywɛ ɖaxó e dò . Silusi byɔ bo mɔ́ susu e è ma má á é e è nɔ na mɛ é.

È hu axósú Babilonu tɔn nǔblanɔ sɔ, . . . bɔ ahwankpá tɔn jó dó nú .Mɛdinu lɛ kpo Pesinu lɛ kpo . . . Tlolo jen axɔsuzinkpo Babilonu tɔn gó .Laborosoarchod, bo adakaxixo tɔn lɛ, dò sun yoywɛ dé mɛ ɔ, sísé toví tɔn lɛ bɔ ye ba hwɛjijɔ gudogudo tɔn dé, gbɔn é síss dó savɔ́ nú hɔnɔbiba yetɔn gblamɛ.

. . . Belucasáa [Nabonidu sín ví sunnu kpo gǎn e nɔ kpé nukún dó wǔ tǎn é kpo, ee ma dò finé ǎ hwenu gègě, bo jó acekpikpa sín agban dó nú ví sunnu tǎn é] we è sɔ axɔsugbakún dó ten tǎn me. . . .

Hwenu ɔ, è xwedó tuto azɔwiwa tǎn syensyen dé dò .Silusi dò fí e Asilíinu le nɔ nɔ le é didekpo me, bo dò nú sɔ nú zɔnlin e è ma dó dogbó na ǎ é dé we kpedé kpedé bo na yì .Babilɔnu . . . . ahwan e gbakpé dò 1914 é. Timbla . . . é dó nyiko tǎn ayí dǐ ahwanfuntɔ nukɔntɔn e dò ayihun da we dò gbè ɔ me é dɔhun. Ahwan ene we wá gbeta ɔ kɔn dó .Asie kpeví ɔ . Silusi xwedó dɔkun tǎn:Alabíi kpo Silíi é j'ayí dò nukɔn tǎn kpo dɔdeji kpo, kaka bo dò nukɔnme ɔ, me dǎxó ɔ .Babilɔnu nɔte édɔkponɔ dò Eflati tɔdo ɔ me, bo nɔ xò nukúnme kpɔn dɔdejitɔ ɔ, bo nɔ sin xome dó nú e é wà wá yì le é wu, lobo nɔ lé xò nú kpɔn dó gǎn e é dó dò sɔgudo le é wu.

É dó gɔnu dó toxo ɔ nukɔn, bó je xá toxo ɔ jí hwéhwe. . . . Dò fí e lín dó toxo ɔ é dé ɔ, tɔsisa dǎxó dǎxó le tǐn, bɔ è kun ye bo na dó sixu yí sín e dò Eflati tɔsisa ɔ me bɔ é ma dò dandan ǎ é, lobo na lé bló bɔ nú e sin e nɔ gbà nú hwedelenu le é nɔ hu me le é ma na wá je ǎ. Tɔsisa gègě we nɔ bló bɔ è nɔ dɔ xó dó kpɔ dò tɔsisa ene le kpo tɔsisa ɔ kpo tentin. Enyi è hun dotɔ ene le ɔ, è sixu bló bɔ sin ɔ na gosin fí e é nɔ gbɔn é bɔ é na bɔwǔ, bo na jó tɔsisa ɔ sín dò dó bɔ é na xú, lobo na hun ali e è na gbɔn bo byɔ toxo ɔ tentin é dé dò vǎnu.

È nɔ dɔ xwè e Babilɔnunu le nɔ dɔ dò agbawungba le é kpo hwinyanhwinyan, ahannumu kpo nǔblíwíwa kpo e gɔngɔn hú bí é kpo, bɔ hwéhwe ɔ, è nɔ dɔ ye nú azǎn gegě bo nɔ dó te ǎ.Silusi é sɔ zǎn e je nukɔn nú xwè ene le dɔkpo é dó wà nú e é lin é. .

Hwenu e Silusi dò toxo ɔ yí we bɔ è ma dó nǔde ǎ é ɔ, [Mawu dó ahan nunu kpo agɔ dɔdɔ kpo te dò .Belucasáa bɔ gǎn kpo nyɔnu kpo e dò axɔsɔdɔto tǎn me le é kpo alɔnuwema e ze hlɔnhlɔn gbetɔ tǎn wu é dé dò dǔ ɔ jí, bɔ Daniyeli tinme n'í dɔ è jí Belucasáa dó nǔjledonǔwu jí bo mɔ dɔ é hwe, bɔ è má axɔsɔdɔto tǎn bo sɔ jó nú Medinu le kpo Pesinu le kpo].

Silusi ko dò hɔntogbo le jí. È xò alarm ɔ, bɔ nǔmaditɔ le . Belucasáa , bo dò wezun jí sín kpléxɔ ɔ me we, bo hen hwí dò alɔ me, bɔ Pesinu le kpé è, bo gbò è tlolo, é kpo mesentɔ tǎn le bí kpo. . . . .

Kú Belucasáa tǎn . . . é sɔ hwenu dé dó te nú Axɔsɔdɔto Asilíi tǎn wegɔ ɔ, J.H.M. é nɔ mɔ nukúnnú je Azíi Kpeví ɔ, Silíi, Ejiɔ, Alabi, Asilíi, Arménie . , Mɛdi kpo Pési kpo; . . . . . Silusi kpoSiyaxesi , abí lě e è ylɔ e gbɔn dɔ Mawuxówéma ɔ me é;Daliwusi Medinu ɔ , dò hwenu klewun dé me ɔ, é dó acekpikpa ɔ ayí dò nú e ma nɔ sè ten ǎ é jí. Ye má axɔsɔdɔto ɔ dó tokɔn 120 me, lee gbeyidɔ ɔ dɔ gbɔn é, bo sɔ tokɔngán le alǔ tokɔngán le dó ye jí. . . .

SILUSI ĐOKPO: Xwè wè gudo e è gbà Babilɔnu é ɔ,Siyaxesi , nylɔ ɔ, kpo .Cambises , tɔ nú . Silusi , kú, bɔ édɔkponɔ we kpò dò axɔsɔdɔto yɔyɔ ɔ nu, dò 534 J.H.M.

NŮ ĐEVO LE ĐÒ DALIWUSI MĚDI

1. JOZEFU: ". . . lo 3, hwenu e Daliwusi yí Babilónu, bɔ é kpódó hěnumɔ tɔn Silusi kpó dɔ acekpikpa Babilónu tɔn te é 3, é dɔ xwe kandé-we. É nyí Astyages ví, bó dɔ nyikɔ děvo dɔ Glėkinu lée mε." (Azɔwanú X, 11g3 ɔ, 4g3 ɔ.)

2. ĐOXĐ ĐJ ĐJ ĐJ: "Nŭkplɔnmε e mε e nɔ hɛn hwenu xóxó ɔ dɔ te nú Daniyeli lε é mε hugăn é wε nyí dɔ Daliwusi Mėdinu ɔ wε nyí Cyaxares II" -- enε wu ɔ, Astyages sín vŭ kpo Silusi sín nylɔ kpo wε.

"Mi tuun dɔ 'Gobaru,' alđ 'Oybaru' -- 'Gobryas' dɔ Glėkigbe mε -- Silusi wε s3 ε tokpɔngán hwenu e é dɔ dɔ Babilonu jí é, bɔ éné 3, dɔ wěma e è nɔ wlán dɔ Sindschirli sín dɔdε lée mε é mε 3, Gobryas, _____ alđ _____, é gbɔn vo nú .Daliwusi, _____." AKPAXWÉ: È nɔ s3 nŭwlanwlán e è ma sixu jladó kpo nŭ e mŭ nɔ zán lε é kpo ă lε é dɔ tenmε nú nŭwlanwlán e dɔ vŭ lε é.

3. ENCICLOPÉDIE BIBLICHE STANDARD INTERNATIONALE (è s3 xókwín e è s3 dɔ jlé nŭ dɔ nŭ wu é d'εmε): Daliwusi Mėdinu ɔ (Dan.6:1; 11:1) nyí vŭ sunnu Azezəsi (Zezesi) e gosin Mėdinu lε sín kúnkan mε é tɔn (Dan.9:1). É yí acekpikpa Belucasáa Kaludéenu 3 tɔn hwenu e găn éné 3 kú é (Dan.5.30-31; 6.1), bɔ è s3 ε axósú dɔ axósúdɔto Kaludéenu lée tɔn jí.

Đò Dan.6:28 mε ɔ, mŭ sixu wá gbeta ɔ kɔn dɔ Daliwusi wε nyí axɔsu hwe dɔkpo ɔ nu xá Silusi. Gbɔn Daniyeli sín wema ɔ gudo ɔ, è dɔ Daliwusi Mėdinu ɔ sín nyikɔ ă, é dɔ mŭ cɔ, hwεjijɔ dɔgbe lε tŭn bo na zón bɔ è na dɔ dɔ é nyí Gubaru, alđ Ugbaru, tokpɔngán Gutium tɔn, bɔ è dɔ dɔ Tan Nabunaid-Cyrus tɔn mε dɔ Silusi wε s3 ε tokpɔngán Babilonu tɔn hwenu e è wlí i sín Chadenu lε sí gudo é.

(a) Gubaru sixu ko nyí liledógbedevome Daliwusi tɔn dé. Wekwín dɔxó dɔxó dɔkpo ɔ lε dɔ Arabugbe mε ɔ, tinmε yetɔn wε nyí "axɔsu," "mε e nɔ hɛn mε gannugánnú é," kpo "mε e nɔ hɛn mε dɔ te é kpo." Đò Ebléegbe mε ɔ, xógbe e è dɔ sín xókwín ɔ mε lε é sín tinmε wε nyí "aklunɔ," "axɔsi," alđ "axɔsi": dɔ Alamugbe mε ɔ, "hɔnhɔnhɔnɔ," "hɔnhɔnhɔnɔ."

(b) Gutium nyí tò dé dɔ totaligbé Babilonu tɔn, bɔ é sixu ko nyí akpáxwé tokpɔn Mėdi tɔn tɔn dé dɔ Silusi hwenu.

(c) Amŭ, enyi Gutium na bo ma tle nyí Mėdi hwenenu ă ɔ, aca wε é nyí dɔ axɔsu Pəsi tɔn lε ni s3 Mėdinu lε kpo Pəsinu lε kpo dɔ acekpikpa lε kpo ahwangán lε kpo jí. Enε wu ɔ, Daliwusi .
- Gubaru sixu ko nyi Mėdinu, Gutium na bo ma tle dɔ Media dɛsu mε ă ɔ.

(d) Đó Daniyeli ylb Daliwusi dɔ axɔsu Mėdi tɔn gbédé ă wutu ɔ, tenmε-nyikɔ alđ ten e mε é sixu ko dɔ cobɔ è s3 ε axɔsu dɔ Kaludéenu lε sín axɔsu dɔto mε é dɔ taji ă. Đó acekpikpa Kaludéenu lε tɔn ma nyí Mėdi alđ Pəsi ă wutu ɔ, kúnnuđenú dɛbŭ dɔ Daniyeli Wema ɔ mε bo xlé dɔ mε e wlan é jló na dɔ kpón dɔ Daliwusi Mėdinu ɔ ko kp'ace [alđ ko kp'ace] dɔ Mėdi alđ Pəsi jí kpón ă. [É dɔ nŭ dɛbŭ dɔ nŭ e jε nukɔn n'í lε é wu kpowun ă, zε Mėdinu e é nyí é wu, loɔ, é dɔ cédcédé dɔ mε nukúndɛji dé wε emi nyí dɔ bŭninɔ Mėdinu lε kpo Pəsinu lε kpo tɔn mε.]

(e) È nɔ yɔ Gubaru ene ɔ ɔ tokpɔngán ( ).*kudatu*), bɔ Daliwusi Mɛdinu ɔ, axɔsu ɔ, nɔ gbɛ ɔ è ni ma tuùn i ó ă; ɔ́ ɔ́ axɔsɔdɔto zǎnzǎnhweji tɔn hwexónu tɔn lɛ kpo égbé tɔn lɛ kpo mɛ ɔ, è nɔ yɔ tokpɔngán lɛ kpo toxo lɛ kpo ɔ́ axɔsu hwehwe. Gó na ɔ, ɔ́ Alamugbe mɛ ɔ, è sixu mɔ xókwín e sɔgbe hú "axɔsu" é ɔ́ bo na dó xlé acekpatɔ axɔsɔdɔto kpeví ɔ́ tɔn, alɔ tokpɔn axɔsɔdɔto ɔ tɔn ă.

(f) È ɔ́ ɔ́ Daliwusi ɔ́ axɔsu 120 ɔ́ ace tɔn glɔ́ é ka klán gbè xá xó ene ă; ɔ́ xókwín Pɛsigbe tɔn "satrap" ɔ, xókwín Glensigbe tɔn "tokpɔngán" ɔ ɔ́hun ɔ, é nɔ ɔ́ dogbó ă. Gó na ɔ, è ɔ́ ɔ́ Gubaru wɛ sɔ́ pihatus ɔ́ éɔ́e glɔ́. Enyi axɔsɔdɔto Kaludéenu lɛ tɔn e é yí é ɔ́axó sɔ Sagɔni tɔn [722-705 J.H.M., "axɔsu Asilíi tɔn" (Ezayíi20:1) ɔ, é sixu ko sɔ́ acekpikpa kpeví ene lɛ 120 bɔ é na bɔwǔ;

(g) Togun lɛ, akɔta lɛ kpo gbè e xó è ɔ́ ɔ́ wemata 6gɔ́ ɔ mɛ lɛ é kpo nyí nǔ e è na gbɛ ɔ́ è ni ma tuùn mɛ ene ó é ă; ɔ́ Babilónu ɔ́ésú hwenénu ɔ́, Kaludéenu lée, Alabiínu lée, Alamunu lée kɔ́dó Jwifu lée kɔ́ wɛ nɔ nɔ mɛ, bɔ axɔsɔdɔto Kaludéenu lée tɔn lɛ yí Asilíinu lée, Elamunu lée, Fenisiínu lée kɔ́dó mɛ ɔ́evo e ɔ́ dogbó tɔn lée mɛ lée kɔ́.

(h) Nǔ e nɔ gudo nú nǔ ene e è tuùn é d'ɛji é wɛ nyí ɔ́ .mɛ ɔ́evo ɔ́ ɔ́ hwenuxó mɛ ă . ene sixu nyí tinmɛ tɔn ganji. Nugbɔ ɔ, mɛɔ́ lɛ lin ɔ́ Daliwusi Mɛdinu ɔ nyí linlin ɔ́ dó Daliwusi Histasipi sín hwenu e wá yí é wu; loɔ, nǔ ene sixu je ă, ɔ́ jijɔ, nǔwiwa Daliwusi Histaspis tɔn kpo axɔsɔdɔto tɔn kpo e mǐ tuùn ganji ɔ́ nǔ e éɔ́esunɔ bló lɛ é kpo hwenuxó-wlantɔ́ Glɛkinu lɛ kpo mɛ é cí nǔ e Daniyeli ɔ́ dó Daliwusi Mɛdinu ɔ wu é ɔ́hun ă.

[Xógbe e è ɔ́ sín .Biblu Sín Nǔjledonǔwu Gbè ɔ́ Bǐ Tɔn .]

WEMA GUDO

Wexwɛ ɔ́evo gó nú wexwɛ e jí è sɔ́ ɔ́ɔ́ e ɔ́ DICTIONNAire BIBLE ILLUSTRÉ (1980) mɛ é ɔ́ ɔ́ é, bɔ è jla nǔ e è wlan dó wema ɔ mɛ lɛ é ɔ́. Ye nɔte nú nǔ e è na ko ɔ́ ɔ́ nǔwlanwlan nukɔntɔn lɛ mɛ é ɔ́bla nyí ɔ́ è ma flín Xóɔ́ɔ́ Whelsey tɔn e è ɔ́tɔn ɔ́ 1914 é ɔ́ ɔ́ ali e ma sɔgbe ă é nu ă ɔ.Xwè Afatón sín Nǔɔ́ɔ́ayí septembre 1830 tɔn mɛ, bo ɔ́ xó dó tan Axɔsɔdɔto Mɛdi kpo Pɛsi kpo tɔn jí.

᠔᠋᠎ ᠔᠋᠎ ᠔᠋᠎ ᠔᠋᠎ ᠔᠋᠎ ᠔᠋᠎ ᠔᠋᠎ .ZɛZɛSI KPOAZUESI

Nǔwlanwlan Xerxes tɔn ɔ, è tén kɔ́n bo na lile dó Glɛkigbe mɛ, bo na lɛ lile dó Glensigbe mɛ, bo na lile xókwín Pɛsi tɔn Khshayarsha dó Glensigbe mɛ. Xókwín ɔ́kpo ɔ e ɔ́ Ebléegbe mɛ é wá ɔ́ alɔkpa ɔ́ bɔ è wá sɔ́ gbè dó bló na bɔ é wá nyí Ahashawerosh, bɔ è lile dó Glensigbe mɛ ɔ́ Ahasuerus. È ɔ́ ɔ́ xókwín Ebléegbe tɔn ɔ, bɔ è sixu ko nyí Pɛsigbe tɔn ɔ, sín tinmɛ wɛ nyí "axɔsu." È sixu zán nyikɔ ɔ́ alɔ tenmɛ-nyikɔ ɔ́. È zán xókwín ene ɔ́ Esitée sín wema ɔ mɛ xá xókwín Ebléegbe tɔn ɔ́evo e tinmɛ tɔn nyí axɔsu alɔ wɛɔ́xámetɔ́ é, bɔ mǐ ɔ́ xókwín "axɔsu Aatazesi" (1;2,9,16,19; 2:1,12,16,21; 3:1,6,7,8,12; 6:2; 7:2,1, 8:1, 8). 9.2,20,30; 10.1,3 mɛ).

Nũdɔd'ayĩ - Axɔsuɔuto le

Daniyeli Wemata 7g3 ɔ

1. Lee Daniyeli xlé gbɔn é: Dlɔ̄ kpo nũmimɔ dé kpo dɔ̄ wemata elɔ̄ mɛ bɔ tinmɛ tɔn sɔgbɛ xá dlɔ̄ e Nabukodonɔzɔ́ kú dɔ̄ Wemata 2g3 ɔ mɛ é, amɔ̄, è g3 akpáxwé dé le na. Dò nũmimɔ Daniyeli tɔn le mɛ ɔ, é mɔ kanlin ene bɔ ye nɔte nú axɔsuɔuto gbè ɔ tɔn ene e bɔ d'ewu le é, bɔ axɔsuɔuto mavɔmavɔ e è yí dɔ̄ jixwé sín "mɛ xóxó le" g3n é dɔ̄ ye, bɔ "mɛ e cí gbɛtɔví dɔ̄hun é" yí. Dò gbɛta e kɔn mɛ bĩ wá é mɛ ɔ, axɔsuɔuto ene le nɔte nú axɔsuɔuto dɔkpo ɔ le e Nabukodonɔzɔ́ sín dlɔ̄ kú é, bo bésín Babilɔnu jí, bɔ Nabukodonɔzɔ́ nyí axɔsu tɔn. Sɔgbɛ xá Daniyeli ɔ, axɔsuɔuto ene ɔ, è s3 jó nú "Medinu le kpo Pɛsinu le kpo" (5.28), bɔ è s3 xlé dɔ̄ fí kpo fí dɛvo le kpo dɔ̄ é nyí axɔsuɔuto dɔkpo géé e mɛ togun le kplé dè é (kp3n 6:8,12,15; Esitée 1:1-3,14,18-20; 10-2) -- Medinu le kpo Pɛsinu le kpo. Ée é yí axɔsúɔuto Babilónu tɔn 3, Daliwúsi Medinu 3 yí axɔsúɔuto 3 (5.28; kp3n 11.1). Ene gudo ɔ, dɔ̄ xwè wè vlame ɔ, sɔgbɛ xá tan gbè ɔ tɔn, hwenu e mɛ e wá gudo é kú é ɔ, Daniyeli dɔ̄ xó dó "axɔsuɔudu Silusi Pɛsinu ɔ tɔn" wu lè e è dɔ̄ gbɔn é (6.28; kp3n 10.1).

2. Lee Protestant Conservateur le kpo Katolika Hlɔma tɔn le kpo tinmɛ gbɔn é: Linlin e Protestant le tinmɛ d'ayĩ é wɛ nyí dɔ̄ axɔsuɔuto ene e bɔ d'ewu dɔ̄ Wemata 2g3 ɔ kpo 7g3 ɔ kpo mɛ le é wɛ nyí Babilɔnu tɔn, Medi-Pɛsi tɔn, Glekinu tɔn (alɔ̄ Masedwani tɔn), bɔ axɔsuɔuto Hlɔma tɔn le, kpo gbè Klisu tɔn kpo dɔ̄ xwè atɔ́ng3 ɔ mɛ. Axɔsu Hlɔma tɔn le. Amɔ̄, Katolika Hlɔma tɔn kpo tinmet3 medéekannuninɔ tɔn le kpo ko kp3n Medi kpo Pɛsi kpo dó mɔ axɔsuɔuto wè dɔ̄ akpáxwé dɔxó ɔ mɛ, bo s3 nyí dɔkpo ă, bɔ mɔ mɛ ɔ, Axɔsuɔuto Gleki tɔn nyí axɔsuɔuto enegɔ ɔ, bɔ Izlayeli nyí atɔ́ng3 ɔ. Katolika Hlɔma tɔn le nɔ wà mɔ tawun bo na dó gló tinmɛ e Protestant le nɔ na mɛ d'ayĩ é dɔ̄ "zo kpeni" kanlin eneg3 ɔ tɔn (7.8,19-26) nɔte nú Pápa sín acekpikpa kpo kancica e dɔ̄ é kpo Axɔsuɔuto Hlɔma tɔn kpo tentin é kpo. Bɔ tinmet3 e ma nyí Katolika ă bo nɔ dè medéekannuninɔ xlé le é nɔ wà mɔ dɔ̄ ye ma dɔ̄ nũ nú nũdɔd'ayĩ e è dɔ̄ d'ayĩ le é ă wutu, bɔ enyi ye yí gbè dɔ̄ axɔsuɔuto gbè ɔ tɔn enegɔ e xó Wemata 2g3 ɔ kpo 7g3 ɔ kpo dɔ̄ é wɛ nyí Hlɔma tɔn ɔ, ye na dɔ̄ na yí gbè na. Dó axɔsuɔuto Hlɔma tɔn dɔ̄ dɔ̄ Glekinu le jí kaka je xwè kanweko nukɔntɔn J.H.M., bɔ è dɔ̄ dɔ̄ Silíi jí dɔ̄ xwè 63 J.H.M., bo dɔ̄ dɔ̄ Ejipu jí dɔ̄ xwè 30 J.H.M.

3. Tinmɛ Medesúsíninɔ Tɔn kpo Katolika Tɔn kpo Tɔn E Nɔ Nɔ Ayĩ É Bo Ma Nɔ W'azɔ̄ ă É: Enyi è s3 axɔsuɔuto Glekinu le tɔn dó dɔ̄ axɔsuɔuto Hlɔma tɔn tenmɛ bo na nyí axɔsuɔuto enegɔ e Daniyeli lin é ɔ, é na dɛdɛ tagba ɔ nú Katolika kpo medesúsíninɔ kpo ă. Dó axɔsuɔuto gbè ɔ tɔn atɔn jen Daniyeli dɔ̄ xó dó, é nyí ene ă, bɔ ye na dɔ̄ axɔsuɔuto Babilɔnu tɔn tenmɛ, amɔ̄, tan gbè ɔ tɔn ka xlé cédcédé dɔ̄ axɔsuɔuto Hlɔma tɔn lɔ nyí axɔsuɔuto gbè ɔ tɔn dé, bo lé nyí gudogudo tɔn e dɔ̄ axɔsuɔuto Babilɔnunu tɔn tenmɛ é.

G3 nú éné 3, hwenu e axɔsúɔuto gbɛ 3 tɔn eneg3 3 ná dɔ̄ te é 3, Mawu séxwé tɔn dɔ̄ ná dɔ̄ axɔsúɔuto dé ayĩ, bɔ togun dɛvo ná hen gblé ă, abí é ná yí ă (2.34- 35; 44-45; 7.13-14,27). Nũ éné 3, medéekannuninɔ kpódó Katolika kpó ná bló axɔsúɔuto Izlayéli tɔn. Amɔ̄, è s3 ene dɔ̄ te dɔ̄ axɔsu Glekinu le tɔn hwenu ă. È ko dɔ̄ ayĩ dɔ̄ Sinayíi dɔ̄ xwè kanweko 15g3 ɔ J.H.M., bɔ é wá f3 dɔ̄ xwè 70 J.H.M. hwenu e ahwanfunt3 Hlɔma tɔn le gbà Jeluzalemu é, dɔ̄ axɔsu alɔ̄ axɔsu Hlɔma tɔn le hwenu. Bɔ mĩ ka dɔ̄ na kp3n bĩbɛmɛ tɔn dó mɔ .

dó é ko dọ xwè kanweko 2gọ ɔ J.H.M. hwenu e Judasi Makabewu kpo ahwanvu tɔn le kpo dọ vivi meḡéekannuninɔ tɔn sín akpáxwé Silíi tɔn e dọ axɔsuḡuto Gleki tɔn me é, lee tinmetó e xó mǐ dọ dọ aga le é nɔ wà gbɔn é wutu ɔ, é kpó dọ vivɔnu we dọ xwè 70 J.H.M., bo ka nyí mavɔmavɔ ä. É ɔ ko nyí axɔsuḡuto weke ɔ tɔn dé kpón ä.

Gó nú éné ɔ, nú mǐ lin dọ axɔsuḡuto gbe ɔ tɔn atóngó e bo d'é wú ɔ, Klísu tɔn we nyí Izlayéli gbigbɔ tɔn ɔ, lě e é dọ ná ko nyí gbɔn é -- é nyí gbe éłɔ tɔn ä (Jaan 18:36) -- è sọ dọ te káká je axɔsú Hlɔma tɔn lée hwenu ä. Đó Jaan Yehwesinlenúmetó ɔ kpo Jezu kpo kpodo ahwanvu tɔn le kpo, cobɔ Jezu na kú ɔ, ye jla wen ɔ dọ "é sekpɔ" (Mat.3.2; 4.17' 10.7) aló "é sekpɔ mi" (Luki 10.7, 11). Sun ayizén mǎ je nukɔn nú akluzu jí yi yi tɔn kpódó fínfín sín kú tɔn kpó ɔ, Jezu dọ dọ "me e dọ fí lée dé lée dọ fí, bó ná kú gbedé ä, káká je hwenu e yě ná mɔ axɔsuḡuto Mawu tɔn ná wá kpó hlɔnhlɔn kpó é" (Maki 9:1). Ene ɔ gudo ɔ, hwenu e é fín sín kú gudo é ɔ, é na jidẹ mesédó tɔn le dọ "mi na mɔ hlɔnhlɔn hwenu e Yesinsen na jete dó mi jí é" (Mesédó 1.8), bo é ko dọ d'eme dọ ye na "le yehwesin azän nabi dé díe" (v.5). Bɔ, Pantekotu gbe ɔ, azän wó e é yi jixwé é ɔ, "Yesinsen gó ayi me nú yě bí, bo yě je gbè dẹvo lée dọ jí lě e Yesinsen ná yě gbɔn é" (Mesédó 2:1-4). Yesinsen sín hlɔnhlɔn kpó dọ dide xlé we gbɔn "nǎjívũ gégé kpódó wuntun gégé kpó e mesédó lée bló é gblame (v.43).

Gó na ɔ, è ko dọ nú Jezu sín ɔ cobɔ è jì i dọ "é na nyí me nukúndẹji, bo è na ɔ yɔ ε dọ Mawu Ajalɔnhlɔn ví, bo Aklunɔ Mawu na sọ tɔ tɔn Davídi sín axɔsuzinkpo jó n'i, bo é na dọ axɔsu dọ Jakɔbu [Izlayeli] xwédo ɔ jí kaka sɔyi; bo axɔsuḡuto tɔn na fó ä" (Luk:3-31). Bɔ Pantekotu gbe ɔ, gbɔn Yesinsen sín gbigbɔ gblame ɔ, è jlá dọ é fín sín kú, bó yi séxwé, bó ná jínjón Davídi sín axɔsúinkpo jí (Mesédó 2:22-36) -- é we nyí dọ é ná dọ axɔsú dó togun Mawu tɔn jí, Izlayéli gbigbɔ tɔn ɔ, nú Mawu, lě e Davídi bló gbɔn hwenu e é dọ axɔsú dó Izlayéli agbaza tɔn jí é. Éné ɔ gúdo ɔ, è dọ dọ è hwlen me mímé lée kpódó ɔnvi gbejinɔtɔ e dọ Klísu me lée kpó gán sín ablu sín hlɔnhlɔn me, bó "sọ yě . . . dó Ví wanyiyi tɔn [Mawu] tɔn sín axɔsuḡuto me" (Kolosinu lée 1:2, 13). Bɔ hwenu e Jaan wlán Nǎḡexléme ɔ dọ xwè kanweko nukɔntɔn Klísusentó lée tɔn sín vivɔnu ɔ, é dọ nú Klísusentó nǎxátɔ tɔn lée dọ: "Nye Jaan, ɔnvi mitɔn we un nyí, bó dọ wǔvé mɔ we mi, bó dọ axɔsuḡuto mitɔn me, bó dọ suúlu dọ we dọ Jezu me" (1.9). Đò xógbe dẹvo me ɔ, axɔsuḡuto Klísu tɔn ɔ ko tɔn bo me e dọ "Jezu me" le é we d'eme.

-- é we nyí dọ me e dọ bú xá ε bo ɔn setónú n'i le é. Bɔ nǎ ene le bí je dọ axɔsu Hlɔma tɔn le hwenu, é nyí axɔsu Glekinu le tɔn hwenu ä.

4. Nǎ e è na dọ é kpo nǎ e é na tɔn sín me é kpo: Ene wu ɔ, é cí dọ Axɔsuḡuto Hlɔma Tɔn we nyí axɔsuḡuto eneḡo e xó Daniyeli 2 kpo 7 kpo dọ é, bo dọ hwenu e Mawu jixwé tɔn ɔ na ɔn ayí é ɔ, é na dọ axɔsuḡuto e na gbakpé weke ɔ bí me bo na ɔn ayí kaka sɔyi é dé ayí. "Axɔsu [Hlɔma tɔn] ene le sín hwenu ɔ, Mawu séxwé tɔn na dọ axɔsuḡuto dé ayí bo è na hen gblé gbedé ä, bo acekpikpa tɔn na jó nú togun dẹvo ä, ɔn, é na gbà axɔsuḡuto ene le bí, bo na sú kún dó nú ye [axɔsuḡuto ene e je nukɔn n'i le é], bo nye na ɔn te kaka sɔyi (2:4)." Bɔ nǎ éné ɔ, é byó nǎ e kan meklánklán lée kpódó "zo wó" kpódó "zo kpevi" dẹvo kpó kanlin abí axɔsuḡuto eneḡo ɔ tɔn é, mǐ ná sixú tuùn yě kpódó jidide kpó abí gbɔ.

5. Axɔsuḡuto Eneḡo ɔ sín Kplékplé: Đò Daniyeli 2 me ɔ, axɔsuḡuto eneḡo ɔ sín wuntun we nyí afɔ kpo afɔ kpo (é sixu ko nyí wè) kpo afɔvi (é sixu ko nyí wó) kpo e Nabukodonɔzɔw bló é .

dlǎ́ kú. É dǒ wen dǒ nǔ ene le nǒte nú Axǒsuđuto Hlǒma Tǒn sín meklánklán dó acekpikpa tǒn e dǒ zǎnzǎnhweji kpo gbadahweji kpo é jí, bǒ axǒsuđuto alǒ tokpǒn "wǒ" we d'eme. ðò Daniyeli 7gǒ ǒ me ǒ, è xlé axǒsuđuto enegǒ ǒ dǐ kanlin e dǒ zo wǒ é dǒhun (v.7,20, 24), bǒ è dǒ dǒ ye nǐ 'axǒsu wǒ' (bǒ, é dǒ wen dǒ acekpikpa yetǒn le) we tǒn sín alǒ gosin xome bo dǒ dǒ ye nǐ akpáxwé axǒsuđuto ene tǒn (v.24). Bǒ dǒ Nǔdǒxléme 17 me ǒ, é lé cí dǒ mǐ lé mǒ dǒ è sǒ Hlǒma Axǒsuđuto ǒ dó xlé kanlin e dǒ "zo wǒ" é dǒhun (v.3, 12, 16). Axǒsu ene le nǒte nú axǒsu wǒ e hwenu e è wlan Nǔdǒxléme ǒ é ma ko yí axǒsuđuto yetǒn le ǎ é, amǒ, ye na yí ye dǒ hwetǒnnu bo na dǒ axǒsu xá kanlin ǒ, bo na lé nǐ akpáxwé axǒsuđuto tǒn alǒ axǒsuđuto tǒn tǒn nú táan klewun dǒ bǒ è tinme dǒ é nǐ "ganxixo dǒkpo" (v.12- 17), cobǒ axǒsuđuto ene na sǒ kún dó n'í.

6. Identité des "Dix Cornes" : Numero 'wǒ' ǒ sixu nǐ numero wǒ pépépépé ǎ, amǒ, é sixu nǐ numero cícǒ dǒ bo nǒte nú numero e ma dǒ dogbǒ ǎ bo ka nǐ é bǐ. Bǒ dǒ me dǒdǒee nǒ lin dǒ wǒ we è dǒ pépépépépé le é tentin ǒ, gbeta dǒkpo ǒ kǒn wiwa nǒ tǐn dó dǒtǒ le jí ǎ. Nǔ nǐ mǒ nú me dǒdǒee hen, bǒ mǐ dǐ nǔ nǐ dǒ dǒ Glekinu le we nǐ axǒsuđuto enegǒ ǒ é. ði kpǒndéwǒ ǒ, Kalumeti dǒ axǒsu dǒkpo dǒkpo sín nyikǒ dǐ: (1) Selǒwusi Nikatǒlu, (2) Antiǒkusi Sote, (3) Antiǒkusi Teosu, (4) Antiǒkusi Kaliniku, (5) Selukusi Cerawunu, (6) Antiǒkusi Ðaxó ǒ, (7) Selukusi Antiǒkusi Lawopidǒnu, nǒvǐ tǒn, Mitileno e è sǒ Silíi kpódó Fenisíi kpó dó alǒ me é, (9) Antigǒni, kpódó (10) vǐ sunnu éné ǒ gúdo tǒn, Demǒtliwǒsǐ e dǒ tokpǒn éné léé é kpó, kpódó tenme-nyikǒ axǒsǒ tǒn léé kpó. Me dǒevo le nǒ jó Demǒtliwǒsǐ dó, bo nǒ bé kpo Alesámdlǒ Ðaxó ǒ kpo, alǒ nǒ bló huzuhuzu dǒevo le. Bǒ ye bǐ we dǒ me e je nukǒn nú ye le é kpo me e nǒ gbè dǒ hwe dǒkpo ǒ nu le é kpo sín kpǒndéwǒ, bǒ é ka cí dǒ wemafǒ le ka bló bǒ ye bǐ nǐ me e nǒ gbè dǒ hwe dǒkpo ǒ nu le é dǒhun.

Nǔ dǒkpo ǒ we dǒ me dǒdǒee nǒ kpǒn, mǐ dǐ nǔ dǒ é sǒgbe dǒ, Axǒsuđuto Hlǒma Tǒn we nǐ axǒsuđuto enegǒ e dǒ Daniyeli 2 kpo 7 kpo me é tentin. ði kpǒndéwǒ ǒ, Adam Clarke dǒ dǒ "è nǒ kpǒn ye gbǒn mǒ:" (1) Hlǒma sín Hweđǒxǒsa Ðaxó ǒ, (2) Glekinu le, dǒ Ravenne, (3) Lombard le, The4, dǒ The5. Alemans, dǒ Allemagne, (6) Franks, dǒ France, (7) Bourgognes, dǒ Bourgogne, (8) Saracens, dǒ Aflika kpo Espagne sín akpáxwé dǒ kpo, (9) Goths, dǒ Espagne sín akpá dǒevo le xwé, kpo (10) Saxons, dǒ Grande-Bretagne kpo. Horne sín dǐde dǒxó ǒ Nǔkplǒnme Sín Nǔkplǒnkplǒn Kplǒnkplǒn Kplǒnkplǒn Kplǒnkplǒn kpo Nǔnywe Wema Mímé le Tǒn kpo sín Nukǒntǒn. (1889) na wǒdǒxáme atǒn e akǒwé nukúndǒjei gǒgǒ wlan le é, bǒ wè dǒ ye me bo nǐ dǒkpo ǒ pépépépé ǎ có, ye bǐ ka dǒ nǔ dǒkpo ǒ le.

Bǒ Straub sín Biblical Analysis (1935), ee xǒ akwe tawun dǒ bǐbǐme é slé nǔ elǒ le kpo vogbingbǒn e ye tǒ dǒ le é kpo, bo lé sǒ azǎn le d'ejǐ: (1) Franks, 360-749 J.H.; (2) Ostro-Gǒtu le, dǒ 385-523 H.M. (3)

Visi-Gǒtu le, 398-419 J.H.M.; (4) Me e nǒ hen nǔ gblé dó me wu le é, dǒ 429-533 H.M. (5) Bourgogne-nu le, dǒ 419-534 H.M. (6) Saxons, dǒ xwé 449 je 457 J.H.M.; (7) Suevi, dǒ xwé 409 je 585 J.H.M.; (8) Gepidi, dǒ xwé 453-566 J.H.M.; (9) Lombard le, dǒ xwé 568-774 J.H.M.; kpo (10) Axǒsuđuto Zǎnzǎnhweji tǒn, 595-1453 J.H.M.

Nǔ e wu Straub dǒ Axǒsuđuto Zǎnzǎnhweji tǒn bésín xwé 595 J.H.M. é, dǒ wen ǎ. Amǒ, é sixu nǐ nǔwanyido wema wlanwlan tǒn dǒ, bǒ è lin na bló 395 J.H.M. Ðó azǎn éné ǒ gbe ǒ, hwenu e axǒsǒ Theodosius, ee nǐ me atǒngǒ e je Constantin Ðaxó ǒ tenme é kú é ǒ, è má axǒsǒđuto Hlǒma tǒn ǒ dǒ vǐ tǒn we léé, Arcadius kpódó Honorus kpó jí -- è ná Arcadius akpáxwé zǎnzǎnhweji tǒn ǒ kpódó axǒsǒ tǒn kpó .

toxo ɖaxó ɔ dò Constantinople bo è na Honorus akpáxwé gbadahweji tɔn ɔ kpo toxo ɖaxó tɔn dò Hlɔma kpo. Axɔsuɖuto Hlɔma tɔn e dò Zǎnzǎnhweji é wá fɔ dò xwè 496 AD. Amɔ, Axɔsuɖuto Zǎnzǎnhweji tɔn, alò Axɔsuɖuto Hlɔma Tɔn Zǎnzǎnhweji tɔn, e è na lé yɔ ɖɔ Axɔsuɖuto Byzance tɔn é, na ayí kaka je hwenu e Constantinople je Turquie le sín alɔ me dò xwè 453 AD tɔn me é.

È wá yɔ ɛ ɖɔ Axɔsuɖuto Byzance tɔn sín toxo Glekinu le tɔn e dò Bosphorus sín tɔdo ɔ me bo klán Elɔpu kpo Azíi kpo é me, bo Constantin vó gbá, hen ɔ ɖaxó ɖaxó le lidò, lobo ɖɔ nyikɔ tɔn, bo é yɔ ɛ ɖɔ Hlɔma Yɔyɔ, bo sɔ ɛ dó dó toxo ɖaxó 1914 tɔn. nǔ bǐ Axɔsuɖuto Hlɔma Tɔn, bo é na fine kaka je hwenu e è má axɔsuɖuto ɔ bo mǐ ko ɖɔ xó tɔn dò aga é. Dò meklánklán ene gudo ɔ, sɛn Hlɔma tɔn kpo aca Hlɔma tɔn hwexónu tɔn gègè kpo kpo dò ayí dò Zǎnzǎnhweji, é dò mɔ́ cò, é sɔ lín ǎ bo Latéengbe wá ɖɔ Glekigbe bo é huzu gbè e me gègè na dó é, bo gbezán kpo nǔdídó le kpo wá huzu gbè e è na dó dò Zǎnzǎnhweji é. Sinsɛn ɔ lomɔ́ wá gbɔn vo dò Zǎnzǎnhweji kpo Zǎnzǎnhweji kpo, bo dɔn gbeklanxame gègè wá bo gudo me ɔ, è dó gbè kpó dò sɛn linu bo dè me sín sinsɛn ɔ me dò xwè 1054 J.H.M.

Amɔ, nǔ e dò taji é we nyí ɖɔ, dò xó e è ɖɔ dó axɔsu alò axɔsuɖuto "wǒ" le wu é me ɔ, é cí ɖɔ mǐ kún sixu tuùn ó ɖɔhun. é dò wen me alò nǔ e ye nyí é, .enyi kén ɔ nyí nǔjɔnǔ bo lé dò wen, é nyí nǔjɛdonǔwu tɔn ǎ. É nyí tuto tawun tawun e gbɛtɔ le wá le é keɖe we ma sɔgbe xá yedée ǎ ǎ, é cí ɖɔ ye me dè kún sɔgbe xá nǔ e wemafɔ le byɔ le é bǐ ó ɖɔhun.

Dò Daniyeli kpo Nǔɖexléme kpo me ɔ, ye nyí akpáxwé Axɔsuɖuto Hlɔma Tɔn tɔn cobɔ é wá gbakpé, bo ye bǐ na d'álɔ dò ahwan fun xá "me mímé le" (Daniyeli) kpo "Léngbóví ɔ kpo," "Aklunɔ aklunɔ le tɔn, bo lé nyí Axɔsu axɔsu le tɔn" kpo me dèɖee 'dò kpó xá ɛ le é' kpo (Nǔɖexléme). Bo dò Nǔɖexléme me ɔ, é nyí Lengbóví ɔ kpo me e dò kpó xá ɛ le é kpo keɖe we du dò ye jí ǎ, lo, ye lomɔ́ wá gbé wǎn nú toxo agaletɔ ɔ (Hlɔma pagáwun tɔn) bo bló bo é huzu gbɛtótóló dǐ nǔ e na hen nǔ gblé dó me wu bo na lé dóya nú me é ɖɔhun -- ene wu ɔ, é cí ɖɔ é na nte nú acekpikpa dèɖee huzu Klisanwun bo d'álɔ bo pagáwun sinsɛn ɔ du dò axɔsuɖuto ɔ jí cobɔ la. Bo dò Daniyeli me ɔ, è dè acekpikpa ɔ sín kentɔ me mímé le tɔn jí bo sɔ jó nú me mímé le ɖesu, lee é nyí gbɔn dò Axɔsuɖuto Hlɔma Tɔn me hwenu e sinsɛn Klisanwun tɔn du dò pagáwun jí é. Ene wu ɔ, fí e Daniyeli kpo Nǔɖexléme kpo gbɔn vo kpeɖe dè dò nǔ kpeví kpeví le me é ɔ, ye na gó nú yedée kpowun, é na klán gbè xá yedée ǎ.

Dò Nǔɖexléme me ɔ, "wǒ" le nyí akpáxwé "kanlin" ɔ tɔn dò bǐbǐme nú "ganxixo ɖokpo" cobɔ é yí "hǔn" me, bo lé kpó dò ahwan fun xá me mímé le we. É dò mɔ́ cò, Lombard e xó è ɖɔ dò wèɖexáme e è slé dò aga le é dǐbla nyí bǐ me é wá tǐn dǐ axɔsuɖuto dè, lee Straub ɖɔ gbɔn é, dò xwè 568 J.M. bo kpó dò te kaka je xwè 774 J.M. 300s) bo na nyí yadonumɛtɔ Klisanwun le tɔn. É dò mɔ́ cò, azǎn e jí è bé "wǒ" le bǐ dè é lee Straub [360, 385, 398, 429, 419, 449, 409, 453, 568, kpo 595 kpo] bé é ko lín dín bo è na d'álɔ dò yadonume axɔsuɖuto ɔ tɔn le me dò Hlɔma sín axɔsuɖuto ɔ hwenu. Axɔsu Julien, 361-63 J.H.M., ee Frank le keɖe, 360-749 J.M. sixu ko d'álɔ dò nǔ le me cò, ye ka wá .é nyí, kaka je fí e mǐ dó nǔ e è wlan é dè é). Gó na ɔ, "Axɔsuɖuto Zǎnzǎnhweji tɔn" ɔ dǐ mɔ́, ee dó bǐbǐme tɔn dò sɛn linu kpo axɔsu vovo le kpo dò xwè 395 AD me é, nyí yadonumɛtɔ Klisanwun le tɔn gbɛdè ǎ, lo, ɔ́ntɔn yetɔn kpo me e na cyɔn alɔ ye jí é kpo we é nyí dò ten tɔn me.

Gbɔn gudo ɔ, gɔ nɔ alɔdɔdɔ dɔ axɔsuɔdɔto ɔ sɔn yadonume le me ma d'eme ɔ, me wɔ e Straub slɛ le ɛ bɔ (bɔ vlɔdɔwe jeji dɔ wɛma dɛvo le mɛ) wá tɔn -- ze Lombard le kpo Axɔsuɔdɔto Zǎnzǎnhweji tɔn kpo wu (dɔ Lombard le kɛdɛ me, enyi ɛ jla azǎn e jí Straub bé azɔ́ nɔ Axɔsuɔdɔto Zǎnzǎnhweji tɔn ɛ dɔ ɔ) --d'ayí ɔ Axɔsuɔdɔto Zǎnzǎnhweji tɔn ɔ ko wá vivɔnu, bésín xwè 360 je 453 H.M., alɔ́ sɔn xwè 116 je 23 je nukɔn nɔ jí yiyi tɔn. Din --enyi azǎn dɔkpo nɔte nɔ xwè dɔkpo ɔ, lee ɛ nɔ jlɛ gbɔn hwɛhwɛ ɛ . -- ganxixo dɔkpo e ye me dɔkpo dɔkpo dɔ ace dɔ kanlin ɔ jí ɛ na nyí 1/12 alɔ́ 1/24 azǎn dɔkpo tɔn -- ene wu ɔ, sun dɔkpó alɔ́Sun 1/2 ! -- ɛ cí nɔ e ma sɔgbɛ ɔ ɛ dɔhun, ɛ nyí dɔ xɔdɔdɔ ɔ hwe ze xwé wu wutu kɛdɛ ɔ, loɔ, dɔ taji ɔ, dɔnɔ ma sɔgbɛ hwenu nabi e ye nɔ kpɔ́ xá kanlin ɔ ɛ jlɛ dɔ .nɔ dɔkpo ɔ acekpikpa klewun e ye dɔ xá ɛ ɛ tɔn. Ene wu ɔ, ɛ na cí dɔ "ganxixo dɔkpo" ɔ dɔ na nyí .wuntun hwenu klewun dɛ tɔn, amɔ́, ɛ ka dɔ dogbó ɔ. Bɔ, enyi mɔ́ wɛ ɔ, ɛ dɔ wen dɔ "zo wɔ" le lo nyí wuntun dɛ hɔ .ɛ dɔ wen axɔsu alɔ́ axɔsuɔdɔto wɔ e ɛ sixu tuùn le ɛ. Ene na tinme nɔ e wu akwé nukúnɔjeji dɛdɛ nɔ tenkɔn bo na na ye pɛpɛpɛpɛ le ɛ sɔn nyikɔ le ma sɔgbɛ ɔ ɛ, enyi ye na bo nyí me e nɔ hen nɔ dɔ ayi me le ɛ alɔ́ me e nɔ dɛ medéekannuninɔ xlɛ dɔ sinsen-núkpɔnme yetɔn me le ɛ ɔ ne.

7. "Zɔn kpɛví" Axɔsuɔdɔto Enɛgo ɔ tɔn: ɛ xlɛ ɛ dɔ Daniyeli 7:8 me, bɔ ɛ dɔ dɔ ɛ tɔn dɔ zo wɔ le tentin, bɔ dɔ nukɔn tɔn .zo nukɔntɔn atɔn wɛ ɛ hɔn sɔn dɔ lɛɛ me . " ɛ dɔ xɔ d'ɛ wú dɔ ɛ fun ahwan xá "me mímé lɛɛ" bó du dɔ yɛ jí -- "káká je hwenu e mexóxó lɛɛ wá, bɔ ɛ dɔ hwe xá me mímé Mawu Ajalɔ́nɔn tɔn lɛɛ ɛ, bɔ hwenu e axɔsúɔdɔto ɔ ná nyí me mímé lɛɛ tɔn ɛ wá su . " (wemafɔ 20-22).

Bɔ dɔ wemafɔ 24-27 me ɔ, ɛ dɔ xɔ dɔ wɔ tɔn dɔ ɛ sɔ axɔsu atɔn dɔ ayí, bo dɔ xɔ dɔ Mawu Ajalɔ́nɔn ɔ jí, bo hen me mímé Mawu Ajalɔ́nɔn tɔn le gblɛ, lobo lin dɔ emi na dɔ hwenu le kpo sɛn ɔ kpo -- lobo na gbɛ ɛ dɔ ɛ ni wá mɔ́ nɔ "hwenu dɛ kpo hwenu dɛ kpo kpodo hwenu vlɔdɔwe dɛ kpo" (ɛ nɔ kpɔ́n ɛ dɔ mɔ́ ta minion tɔn gudo) --the, "1. ɛ ná sɔ axɔsúɔdɔto e dɔ ayíkúngban jí fí lɛɛ bɔ sɔn axɔsúɔdɔto kpó acekpikpa kpó, kpódó susu yɛtɔn kpó jó nɔ me mímé Mawu Ajalɔ́nɔn tɔn lɛɛ."

"Hwenu, hwenu, hwenu vlɔdɔwe" (v.25) lɛvɔ tɔn dɔ 12:6 me, bɔ dɔ we le bɔ me ɔ, ɛ dɔ hwenu e ɛ dɔ ahwan fun xá me mímé le alɔ́ togun Mawu tɔn wɛ ɛ sɔn tinme wɛ. ɛ lɛvɔ tɔn dɔ Nɔdɛxlɛme 12:14 me, vlafo ɛ yí dɔ xɔgbɛ e Daniyeli zán le ɛ me, bo sɔgbɛ xá "azǎn afatɔ́n kanwe ko-nukún-we" dɔ wemafɔ 6gɔ ɔ me kpo 11:3 me kpo, bo lɛ sɔgbɛ xá "sun kandɛ-we" dɔ 11:28 kpo 13:5 kpo me, bo nɔte nɔ hwenu dɔxó dɛ -- ɛ cí xwè dɔxó dɛ dɔhun. ya e ɛ dɔ nɔ togun Mawu tɔn ɛ. Dɔ Nɔdɛxlɛme me ɔ, ɛ cí dɔ ɛ sɔ "xwè afatɔ́n" e dɔ wemata 20:1-6 me ɛ jlɛ dɔ hwenu e me mímé le ma dɔ yadonume to le bɔ tɔn kpo tɔ gègè tɔn kpo sí ɔ ɛ dɔhun, jijo e je nukɔn nɔ "xwè afatɔ́n" ɔ ɛ kpo hwenu klewun dɛ gudo tɔn kpo. Enyi ɛ zán tuto tinme tɔn e ɛ nɔ zán dɔ xwè dɔkpo jí ɛ dɔ ninɔme wè le bɔ me ɔ, xwè nɔdɔd'ayí tɔn 3 1/2 na nɔte nɔ xwè 1 260 bɔ xwè afatɔ́n ɔ na nɔte nɔ xwè 360 000. Amɔ́, ɛ sixu nyí dɔ ye me wè le bɔ wɛ nyí wuntun dɛ, ɛ nyí nɔjɔnɔ ɔ, bɔ dɔkpo nɔte nɔ nɔ e ma dɔ dogbó ɔ ɛ dɛ dɔ jlɛ jí .kpéwùn hwenu dɛ bɔ wegɔ ɔ nyí hwenu maɔdɔadɛ dɛ, amɔ́, ɛ nɔ xɔ akwɛ tawun .ɛ lín hwenu dɛ me.

Nɔtinmetɔ́ Liberal kpo Katolika tɔn kpo sɔ xwè 3 1/2 e dɔ Daniyeli 7 me le ɛ dɔ jlɛ hwenu e Antiochus Epiphanes fun ahwan xá Izlayeli bo tɛn kpɔ́n bo na sɔ kún dɔ nɔ sinsen Jwifu le tɔn ɛ, bo bló bɔ, lee ye nɔ wá gbɔn ɛ ɔ, .

kanlin enegó e dò wemata ene me é we nyí axɔsuɔuto Glekinu le tɔn, bo Antiochus Epiphanes we nyí "zo kpeví ɔ," bo wá acekpikpa ɔ jí hwenu e é dè me e dò nũ dɔn xá e we le é gègè sîn gudo é. Bɔ "zo atɔn nukɔntɔn le" e é dè sîn nukɔn tɔn (v.8), bo è tinme ɔ ye nyí "axɔsu atɔn" e é sɔ dó ayí le é (v.24), tinmetó e dò aga le é dé le lin ɔ ye nyí (1) nɔví tɔn, Seleucus IV, e è hu é, (2) Seleucus IV, Seleucus a ví sunnu Demetliwusi I tɔn (So we) sîn ví sunnu dé. é sixu nyí Heliodorus, ee sîn gũfínfón we zón bo è hu Seleucus kpo linlin ɔ kpo ɔ emi na sɔ ví emitɔn kpeví ɔ dó axɔsuzinkpo jí bo édesunɔ na nyí gǎn é -- amɔ, Antiochus Epiphanes we hu i, édesunɔ we ɔ axɔsuzinkpo ɔ, bo è lin ɔ é we bló nũ e je bo é wá axɔsuzinkpo ɔ jí le é bĩ. Linlin nukɔntɔn ɔ, tinme ene na cí nũ e sɔgbe é ɔɔhun .enyi È sɔ Antiochus Epiphanes cá kàn xá kanlin enegó ɔ kpo axɔsuɔuto atɔngɔ ɔ kpo tenme. Amɔ, enyi mĩ lin tame kpón azɔn wegɔ ɔ ɔ, è nɔte nú zo wó le dò nũmimɔ ɔ me ɔi .hwe dokpo ɔ nu , bo dò tinme e è na medesúsíninɔ kpo Katolika kpo é me ɔ, ye nɔ nyí mɔ kaka je bǎ dé me .je kpó .

Dò xó liledógbeɔevometó Protestant tɔn le linu ɔ, ye me gègè nɔ lin ɔ kanlin enegɔ ɔ kpo axɔsuɔuto Daniyeli 7 tɔn kpo nɔte nú axɔsuɔuto Hlɔma tɔn, bo sɔgbe xá kanlin e dò Nũɔexléme 13:1-10 kpo wemata 17gɔ ɔ kpo me é, bo é lɔ dó zo wó, ye ko lin dò aca me bo lé yí wǎn na (amɔ, é nyí dò gbe dokpo ɔ me ǎ) ɔ Paniyeli kpeví ɔ nɔte nú "" É dò mɔ cò, dò me ɔɔɔee nɔ wà mɔ le é me ɔ, gbeta dokpo ɔ kɔn wiwa dó meklánklán e dò axɔsuɔuto Hlɔma tɔn me bo zo atɔn e Pápa "dó ayí" le é nɔte nú le é jí ǎ. Ɖi kpóndéwú ɔ, Straub ɔ "Ostro-goths, Vandals, kpodo Bourgognes kpo, dó ye nyí Arian dò nùɔɔi me." Amɔ, Adam Clarke ɔ: "É sixu ko nyí ɔ, 1. Exarchate de .Ravenne . 2. Axɔsuɔuto .Lombard le . Bɔ, 3. Me .tokpɔn Hlɔma tɔn ."

Ene gudo ɔ, Clarke tinme lè: "A .dyo è sɔ jó nú Pápa, Etienne II, bo Pepin, axɔsu France tɔn, dò xwè 755 J.H.M.; bo ene we nyí axɔví hwenu klewun tɔn pápa tɔn le. Kpòwegó ɔ é we Charlemagne na Sinsen Piyée tɔn, dò 774.atɔngó ɔ , kpòtokpɔn Hlɔma tɔn , è sɔ d'así nú pápa ɔ, dò gbigbo lixo kpo hwenu klewun tɔn kpo me, bo è teɔɔjí n'í dò .Lewis sinsenɔ ɔ ."

(KPɔN: È nɔ lé yɔ me e wá gudo é ɔ Louis I aló Louis le Pieux, ví sunnu, kpo me e je ten tɔn me é kpo (814-48 J.H.) nú Charlemagne ɔ axɔsu Zǎnzǎnhweji tɔn. Charlemagne ko nyí axɔsu Carolingien tɔn dé dò Frank le me, 714-814, amɔ, é sɔ axɔsugbakún dó axɔsugbakún ɔ jí dò Natáaxwe sîn azǎn jí, bo lé nyí alɔdómetó Zǎnzǎnhweji tɔn, 800, of the papacy.Zǎnzǎnhweji nɔte nú akpáxwé zǎnzǎnhweji tɔn axɔsuɔuto Hlɔma tɔn tɔn bĩ cobɔ è má dó Zǎnzǎnhweji kpo Zǎnzǎnhweji kpo tentin. Bɔ, sɔgbe xá linlin Carolingien tɔn ɔ, è ko dó axɔsuɔuto Hlɔma tɔn te kpowun, é ka ko fó ǎ, dó axɔsu Hlɔma tɔn sîn acekpikpa jó dó dò 476. Ene wu ɔ, Charlemagne the Romani

Tinme ɔevo, bo è xlé dò wema e è nɔ dó sísí na tawun é me .Nũtinme Axɔsuɔuto ɔ Tɔn , bló bo zo wó le nyí "hwedɔtɔ" wó dò République romaine tɔn me, bo axɔsu Axɔsuɔuto Hlɔma tɔn e xwedó République ɔ é nyí "zo kpeví" ɔ bo huzu ɔaxó, bo dò nukɔn tɔn ɔ, è "xò zo nukɔntɔn le atɔn" aló "dó ayi." Nũ e è tinme d'ayí é sîn xóta dé ɔie: Ɖó tinme nukɔntɔn e "kwe" ɔ dó é we nyí hlɔnhlɔn wutu ɔ, é cí ɔ xósín e sixu je hugǎn é we nyí ɔ è ni sɔ zo 'wó' le dó dó hwedɔtɔ Hlɔma Républiquein tɔn le ɔɔhun. Éné ɔ, nú è na ɔ ɔ, wó we -- we .afɔsɔdótétɔ le , dò bĩbème ɔ, wè we .tokpɔngán le , wème e nɔ gbéjé nũ kpón le é , kpo ene kpo .hwedɔxɔsa . Sèn Hlɔma tɔn tuòn acekpikpa axɔsu ɔ tɔn ǎ bĩ mlémlé; loɔ, dó é wá tón dò me ɔɔ le gudo wutu ɔ, é yí hlɔnhlɔn .

atɔn dɔ hwɛdɔtɔ enɛ lɛ mɛ --tɔsisa lɛ n, ɔaxɔsu , kpo .hwɛdɔtɔ . Amɔ, ɛ cɪ dɔ tinmɛ enɛ kún sɔgbe ó dɔhun, dɔ ɛ nɔ gosin hwɛdɔxɔsa dɔkpo dɔkpo jí bo nɔ wá .alɔkpa lɛ ye mɛ 10; bɔ, enyi . tɔsisa sín tɔsisa hwɛdɔtɔ enɛ wɛ dɔ hɛnnu ɔ mɛ, bɔ .axɔsu mɛ wɛ tɔn, bɔ .hwɛdɔtɔ dɔ wɛ mɛ ɔ, enɛ nɔ zón bɔ ɛ nɔ bló .Azɔn tantɔn dɔatɔn magistères absorbés!

Auguste (27 BC-AD 14), Julius Caesar sín nɔví sunnu sín vɪ, ee bló bɔ axɔsuɔuto ɔ sixu tɪn gbɔn aɛkɔpikpa dɔxó nyínyí nú gbɛhwenu tɔn dɔ bɪbɛmɛ xwɛ 44 J.H.M. ɛ ko xlɛ d'ayí; enɛ gudo ɔ, Tibeli (14-37 H.M.), Kaligula (37-41), Klodu (41-54), kpo Nerɔn (54-68) kpo. Ahwan klewun dɛ je gudo cobɔ Vespasien wá huzu axɔsu, bɔ ahwangán Galba, Otho kpo Vitellius kpo dɔkpo dɔkpo wɛ ahwankpá tɔn lɛ sɔ. Galba jó azɔtɔn dɔ nú sun yɔywe dɛ (68-69) bɔ ɛ hu i; Otho (69, janvier-avril), bo hu ɛdɛe; Vitellius klewun (69) -- mɛ atɔn lɛ dɔ axɔsu nú sun 18 mɔ kpowun. Vespasien ko tuùn Vitellius kpo Otho kpo, amɔ, dɔ xwɛ 68 H.M., sɔja ɛɔesunɔ tɔn lɛ dɔ dɔ ɛ wɛ nyí axɔsu. Hwenu e ahwankpá tɔn kpo Vitellius tɔn kpo lɛkɔ sín Zǎnzǎnhweji ɛ ɔ, ye xò hun bɔ ɛ hu gudo tɔn ɔ, bɔ ɛ yí gbɛ nú Vespasien b'ɛ nyí axɔsu. Loɔ, zo dɔkpo jen ɛ sɔ dɔ te, ɛ nyí atɔn ǎ -- bɔ hwenuxó-wlantó gègè nɔ kpón ye mɛ dɛ ǎ, dɔ ye nyí mɛ e nɔ bló mɛdɛe zɛ axɔsu jɔ axɔsu lɛ wu ɛ, bo lɛ nyí mɛ e ma dɔ hlɔnhlɔn sɔmɔ ǎ lɛ ɛ. ɛ dɔ mɔ cɔ, enyi ɛ xà ye ɔ, axɔsu tantɔn jen tɪn je nukɔn nú Vespasien (ɛ ka dɔ axɔsu dɔ kpɔ, ɛ nyí hwe dɔkpo ɔ nu ǎ) -

- bɔ nú ɛ na lɛn Julius Caesar ɔ, mɛ ayizén jén kpo dɔ te. Enɛ wu ɔ, Vespasien sixu nyí zo wɔ-dɔkɔgɔ ɔ bo sɔ "zo nukɔntɔn atɔn" e dɔ Daniyeli 7:8 mɛ ɛ dɔ ayí ǎ. Gó na ɔ, kaka je Domitien (81-96 AD) jí ɔ, mɪ dɔ nú dɔxó dɛ dɪ "zo kpɛvɪ" e xó Daniyeli dɔ ɛ dɔhun ǎ, bɔ ɛ tlɛ sɔ mɛ atɔn e je nukɔn n'i lɛ ɛ dɔ ayí ǎ. Enɛ wu ɔ, nú dɛbɔ dɔ tinmɛ enɛ mɛ bo sɔgbe xá nɔdɔd'ayí sín dɪdɛ ɔ ǎ.

Nu e Dɔ jije wɛ ɔ wɛ nyi dɔ mi kun sixu tuwun mɛdɛe zo 'wɔ' lɛ alo zo kpɛvi ɔ dɛ tawun ǎ, nu e nyi mɔ wɛ e lin ɔ. Bɔ tinmɛ e mɛ gege nɔ na "zo kpɛvi" ɔ wɛ nyi dɔ e nɔte nu Pápa sin aɛkɔpikpa ɔ, mɛdɛdɔvo enɛ ɔ ma dɔ tagba tɔn lɛ mɛvo ǎ. ɛ lin dɔ ɛ "xò" aló "dɔ ayi," wɛ nyí dɔ ɛ kún dɔ dodónu tɔn kaka je hwɛdɛnu dɔ Hlɔma sín jí yiyi gudo dɔ xwɛ 476 J.M. toxo agaletó Hlɔma tɔn pagáwùn tɔn ɔ, bɔ ɛ dɔ wen dɔ ɛ wɛ zón bɔ Klisanwun-nyijetɔ lɛ dɔ dɔ pagáwùn lɛ jí dɔ axɔsuɔuto ɔ mɛ, bo lɛ nyí mɔ hwenu e "kanlin" Hlɔma axɔsuɔuto ɔ tɔn yí "hún" gudo ɛ, lee ɛ ko dɔ d'ayí gbɔn dɔ Nɔdɛxlɛmɛ 17gɔ ɔ mɛ ɛ.

Dɔ: Adam Clarke dɔ, "Mɛdɛbu [zo kpɛvi vs.24-26] enɛ ɔ sixu sɔgbe ganji alo e sixu sɔgbe kpodo pápa Hlɔma tɔn lɛ kpo ǎ." Bo lɛ vɔ dɔ: "Enyi aɛkɔpikpa pápa tɔn, dɪ zo alo aɛkɔpikpa hwenu tɔn dɔhun ɔ, e lin dɔ e na lin dɔ fi, e sixu nyi mɔ, (bɔ mi tuun dɔ aɛkɔpikpa enɛ ɔ, Pepin, axɔsu France tɔn wɛ na ɛ dɔ xwe 755 mɛ nu Pápa Stephen II,) bo na xa xwe afatɔn kanwe ko kanɔ ko sin enɛ ɔ, e hen mi wa xwe 2015 AD mɛ." ɛ dɔ dɔ, "Un nɔ tɛdɛ azán enɛ lɛ jí ǎ, un nɔ lɛ wá gbɛta lɛ kɔn ǎ" cɔ, ɛ ka dɔ xó dɔgbe dɔ ye jí dɔ xó e ɛ dɔ dɔ 8:14 jí ɛ mɛ, lee mɪ na lɛvɔ d'ayí wu gbɔn dɔ nukɔnmɛ ɛ.

Nũdɔd'ayĩ - Axɔsuɔuto le

Daniyeli Wemata 8g3 ɔ

1. Agbo kpo Lengbɔví kpo we nɔte nú ye: Daniyeli mɔ nú ene le dɔ nũmimɔ tɔn wegɔ ɔ me, bɔ è tinme dɔ Wemafɔ 1-8 me, bo lé tuòn ye dɔ Wemafɔ 15-25 me.

"Agbo ɔ . . . dɔ zo wè: bɔ zo wè le yì jĩ, amɔ, dɔkpo yì jĩ hú ɔevo, bɔ ee yì jĩ é we wá tɔn gudo." "Lengbɔví ɔ gosin gbadahweji . . . bo . . . dɔ zo nukúndɛji dɛ dɔ nukún tɔn le tentin." "Ée é dɔ hlɔ́hlɔ́n ɔ, zo ɔaxó ɔ wén, bɔ zo nukúndɛjí ene tɔn dɔ ten tɔn me, bó dɔ jɔhɔn ene léé jí."

"Agbo e a mɔ bɔ é dɔ zo we léé ɔ, axɔsú Medi kpo Pési kpo tɔn we. Lengbɔví ɔaxó ɔ nyí axɔsú Glɛ́si tɔn, bɔ zo ɔaxó e dɔ nukún tɔn léé tɛ́ntin ɔ nyí axɔsú nukɔ́ntɔn ɔ.

È sixu mɔ dɔ nú ene le sɔgbe xá kanlin wegɔ ɔ kpo atɔngɔ ɔ kpo kpo axɔsuɔuto e Daniyeli kú dɔ dlɔ́ nukɔ́ntɔn ɔ me le é kpo, dɔ Wemata 7g3 ɔ me. we axɔsuɔuto ɔ, é gbɔn vo nú tinmetɔ́ medéekannuninɔ tɔn le kpo Katolika Hlɔ́ma tɔn le kpo, bo lé sɔgbe xá wemafɔ ɔevo dɛdɛe è ko sɔ ayi dɔ jí le é. Ene wu ɔ, tinme tɔn we nyí dɔ kanlin eneɔ e xó è dɔ dɔ Wemata 7g3 ɔ me é kpo dɛde e Nabukodonɔ́zɔ́ kú dlɔ́ tɔn dɔ Wemata 2g3 ɔ me é sín afɔ le kpo afɔví le kpo, nɔte nú, é nyí Glɛkinu ɔ, amɔ, .Hlɔ́manu axɔsuɔuto ɔ.

Agbo ɔ sín zo wè le nɔte nú hlɔ́hlɔ́n Medinu le kpo Pesinu le kpo tɔn. Dò bíbɛ́me ɔ, Medinu le we kp'ace, bɔ nukɔ́nme ɔ, Pesinu le wá kp'ace.

"Zo dɔkpo e è nɔ mɔ nukúnnú je me é" e dɔ gbɔ́ví ɔ me é we nyí axɔsu nukɔ́ntɔn e dɔ axɔsuɔuto Glɛki tɔn me é, é we nyí Alesándlu ɔaxó ɔ. É gba dɔ kú Alesándlu tɔn wú dɔ xwè 323 J.H.M. "Kwe nukúndɛji ene" e tɔn dɔ ten tɔn me le é nɔte nú axɔsuɔuto tɔn sín meklánklán dɔ kú tɔn gudo dɔ ahwangán tɔn ene tentin. Me e dɔ hlɔ́hlɔ́n hú me bí dɔ yè me léé we nyí Putolemée e è sɔ Ejípu é, kpódó Selewusi Nukɔ́ntɔn e Silíi kpódó Zǎnzǎnhwe jí to ɔ bí kpo nyí tɔn é kpo.

2. "Kwe kpeví" Lengbɔví ɔ tɔn e è tuòn é: "Kwe kpeví dɛ tɔn sín yè me dɔkpó me [dɔ zo ene e dɔ aga léé dɔkpó me], bó syen ɔésú, bó yi tofɔ́ligbé, bó yi zǎnzǎnhwe jí, bó yi to susunɔ ɔ me" (v.9). Nũ e è dɔ dɔ wũ tɔn kpódó nú e é hen gblé léé kpo wú ɔ kpo dɔ yiyi we káká yi v.14, bɔ è lé tɔnme dɛvo léé dɔ v.23-27 me, bó bé lé: "Bo dɔ .hwenu gudo tɔn ɔ axɔsúɔuto yɛ́tɔn tɔn ɔ, hwenu e me e nɔ wa nú nyi do léé ná dɔ dɔ yè jí ɔ, axɔsú e dɔ nukúnme syensyen, bó nó mɔ nukúnnú je hwe e è nɔ dɔ dɔ ablu me léé wú é dɛ ná sí te. Hlɔ́hlɔ́n tɔn ná syén ɔésú, é ká ná nyí hlɔ́hlɔ́n é ɔésúnɔ tɔn we ǎ, é ná hen nú gblé dɔ me wú, bɔ é ná kpé wú bó ná bló nú e jló e é. é ná sú hlɔ́hlɔ́nno léé kpo togun mímé ɔ kpo sín kún dɔ."

Kpodo gbeta dɔkpo kpo ɔ, è dɔ xó dɔ dɔ Antiochus Epiphanes wu we, é we nyí vǐvú-vǐvú Seleucus I, axɔsu Silíi kpo Zǎnzǎnhweji kpo tɔn. É ba na yí Ejípu bo lé yì Zǎnzǎnhweji nú tò tɔn .

acekpikpa ɔ, kpo Palestine lɔmɔ kpo, kpo gāndidó bunc dɛ kpo bo na sú kún dó nú sinsen Jwifu lɛ tɔn, lobo na dɔ pagáwùn sinsen ayí dɔ gudo tɔn ɔ mɛ. È tinmɛ lee é hɛn Ayíkúngban Mímé ɔ kpo tɛn mímé tɔn kpo gblé gbɔn é dɔ tan mɛ dɔ wemata ayizén nukɔntɔn 1914 tɔn lɛ mɛ. 1 Makabéenu lɛ bɔ dɔ Jozefu mɛ ɔ, Ahwan e Jwifu lɛ fun é , Wema Nukɔntɔn ɔ, 1:1-4.

Hwenu e è na bló bɔ tɛn mímé ɔ ná nyí nǔ kwiji é káká jɛ hwenu e è na slá wǔ n'i é ɔ, é ná nyí "zǎnzǎn kpo gbadanu kpo afatɔn afɔwó kanwe ko (2.300)" (v.14, 26). Enɛ sixu nyí zǎnzǎn 2 300 bo lɛ gɔ nú gbadanu 2 300, enɛ wu ɔ, azǎn 2 300 wɛ; aló é sixu nyí zǎnzǎn lɛ bǐ kplékplé bo gɔ nú gbadanu lɛ, enɛ wu ɔ, azǎn 1 150 -- gbadanu kpo zǎnzǎn kpo ɔɔgbɛ xá azǎn dɔkpo, lee é nyí gbɔn dɔ Bǐbǐmɛ 1 mɛ é. Jozefu dɔ dó Antiochus Epiphanes wú dɔ: "É lɛ hɛn sinsenɔ ɔ gblé, bó dɔ walɔ e è nɔ sá hwɛbǐnu, bó nɔ sá hwɛɔkɛ mɛ é tɛ nú xwè atɔn kpo sun ayizén kpo" (Ahwanfunfun , 1, 1:1), -- é sixú nyí "numero cícú" nú azǎn 1 150, abǐ xwè atɔn, sun wè, kpódó azǎn wǔ kpo dɔ é ko hú xwè atɔn. Gɔ na ɔ, ɔɔgbɛ xá wema 1 Makabée tɔn (wemata 1gɔ ɔ kpo 4gɔ ɔ kpo) ɔ, xwè atɔn jɛji jɛn wá yì kpɛdɛ sɔn hwenu e è sɔ ɔɔsakpɛ pagáwùn lɛ tɔn dɔ templi Jeluzalɛmu tɔn mɛ é kaka jɛ hwenu e Judasi Makabée e nyí Jwifu e yí wǎn nú tò tɔn bo lɛ nyí gǎn nú ahwanfuntú lɛ é kpéwú bo byɔ Jeluzalɛmu é, kló fí mímé ɔ, bo lɛ vó sinsen-biblo Jwifu lɛ tɔn e ɔɔgbɛ xá sɛn é kpo ee è nɔ bló hwɛhwɛ é kpo blódɔ, hwenu e Antiochus Epiphanes dɔ Zǎnzǎnhwɛji bo dɔ nǔ bɛ wɛ é, bɔ é kú dɔ finɛ hwenu e é sè nǔ e Judasi Makabée wà é tlolo é.

É dɔ wɛn dɔ "zo kpɛví" e dɔ wemata e jɛ nukɔn é mɛ é .sixu ǎ . nyí "zo kpɛví" e dɔ wemata elɔ mɛ é. Dò nǔ dɛvo lɛ mɛ ɔ, nukɔntɔn ɔ tɔn dɔ kanlin ɛnɛgɔ ɔ sɔn zo wǔ lɛ tentin, bo nɔtɛ nú axɔsɔdɔto Hlɔma tɔn, bɔ wɛgɔ ɔ tɔn sɔn zo ɛnɛ kanlin wɛgɔ e xó wemata elɔ dɔ é tɔn lɛ dɔkpo mɛ, bɔ é nɔtɛ nú axɔsɔdɔto Gleki tɔn, bo ɔɔgbɛ xá kanlin atɔngɔ e xó wemata e wá yì é dɔ é. Axɔsɔdɔto Hlɔma tɔn ɔ dɔ axɔsɔdɔto hwe dɔkpo ɔ nu tɔn wǔ. Axɔsɔdɔto Gleki tɔn má dɔ ɛnɛ. Dò tan mɛ ɛnɛ lɛ tɔn sɔn akpáxwé gudo tɔn ɔ mɛ wɛ Antiochus Epiphanes wá tɔn dɔ tɛn ɔ mɛ (8:23) -- xwè 175 J.H.M. mɔ -- xwè 148 dɔ kú Alɛsándlu Ðaxó ɔ tɔn gudo dɔ xwè 323 J.H.M. xwè mɔkpan dɔ kú Antiochus Epiphanes tɔn gudo).

AKPAXWÉ: Dò xó e é dɔ dó Adam Clarke wu é mɛ ɔ, é lévɔ dɔ xó elɔ dó Wemaɔ 14gɔ ɔ jí: "É na bo tɛ nyí dɔ è ni dɔ xó dó xógbɛ tlɔlɔ jí ɔ, é na nyí .gbadanu kpo zǎnzǎn kpo afatɔn kanwe ko (2.300) . , é dɔ mɔ́ cɔ́, un lin dɔ . nǔdɔd'ayí sɔn azǎn dɔ na mɔ nukúnnú jɛ mɛ dɔ fí, lee é nyí gbɔn dɔ gbeyidɔ elɔ sɔn akpáxwé dɛvo lɛ mɛ é, bo dɔ na lɛ xlé mɛ gègè mɔ́ .xwè . Enyi mǐ sɔ nǔmimɔ e kúnkplá gbɔví ɔ é dó jlé xwè ɛnɛ lɛ na, (Alɛsándlu sɔn ahwan e Alɛsándlu tɔn ahwan Azíí é) ɔ, . . . 334 J.H.M; kpogbetú dɛgba wɛ afɔwó kanwe ko (2.300) xwè mɔkpan sɔn hwenɛnu na yì 1996 H.M., . . . Enɛ na zɔn bɔ mǐ na sɛkpo hwenu e xó è dɔ [dɔ] wemata 10 mɛ é. vii.25, where see the note." Mɔ́ mɛ ɔ, é na cí dɔ é nɔ jló na dɔ nǔ dɔ fí mímé ɔ sɔn mimɛjininɔ ɔ cá kàn xá hlɔnhlɔn hwenu klewun tɔn e pápa ɔ dɔ é sɔn dɔdɛkpo.

Wemata 6gɔ ɔ

Aklunzán gblamɛ kandé gban (70)
 Daniyeli Wemata 9gɔ ɔ

Đò xwè nukòntòn e me Daliwusi Medinu ɔ ɔu axɔsu dó Kaludéenu le sín axɔsuɔuto jí é ɔ (dò xwè 538 J.H.M. mɔ), Daniyeli mɔ nukúnnú je wu gbɔn wema le gblame (é dò wen ɔ 2 Tan 36:21 kpo Jelemí 25:11-12 kpo; 29:19) ɔ xwè e è wí Jwifu le yí kannumɔgbenu dò Jeluzalemu le gudo é we nyí xwè e bo d'ewu le é. e na wá je dò malin-malin me é. Nũ éné ɔ húzú nũ ɔaxó dé bo é nɔ ɔu ayí me n'i, bó nɔ xo ɔe gěgě, bó nɔ xo ɔe gěgě, kpódó "nubláblá kpó, avɔ ɔaxó kpó, kpódó afin kpó" (v.4). Đò xósin ɔ me ɔ, è sé wensagun Gabliyeli dó bonu é na ɔ ɔ nũ ɔevo e è ɔ nũ togun tɔn bo é ma dò xwè kandé gban e é nɔ kannumɔgbenu le é me ă le é n'i (v.20-27). É cí ɔ nũ ene le na ɔiga kaka je Klisu hwenu, bo è ɔ ɔ ye nyí "aklunzán gblame kandé gban" (è nɔ ɔi nũ ɔ aklunzán gblame kandé gban (70) we, alɔ xwè 490), bo è má ye dó hwenu atɔn jí, xwè tenwe, 62, kpo ɔokpo -- alɔ xwè 49 kpo. Bo dò hwenu e è ma ɔ ă é dé me ɔ .hwedevonu "me e è sɔ ami dó ɔ è é, axɔví ɔ" (é dò wen ɔ Klisu we), ko gbò dò "tentin" aklunzán gblame kandé gbangó ɔ tɔn me (é we nyí ɔ, aklunzán gblame e bo dó "tenwe" ɔ wu é, bo ene gudo ɔ, "aklunzán gblame kandé-we"), toxo ɔ kpo ɔempli ɔ kpo ("ten mímé") na lévɔ gbà -- gbɔn "le Romanvi, togun ɔ" gblame axɔví e wá huzu axɔsu Hlɔma tɔn dò nukɔnme é, bo é we hen Jeluzalemu kpo ɔempli ɔ kpo gblé dò xwè 70 J.M.

Sén ENE ĐÒ ĐÒ Jwifu e dò kannumɔgbenu le é sín kɔlile kpo ɔempli ɔ kpo Jeluzalemu kpo gbigbá kpo wu: (1) Gbɔn .Silusi ɔaxó ɔ, xwe 536 J.H.M. (Esidlasi 1.2-4; 2 Tan 36.22-23); (2) Daliwusi Đaxó ɔ we wlan (Hystaspèse), xwè 519 J.H.M. (Esidlasi 6:1-12); (3) Aatazezesi Longimanu, 458 abí 457 J.H.M. (Esidlasi 7.7.11-26); (4) Gbɔn Aatazezesi jí, xwe 445 J.H.M.) (Nɛemí 1.1; 2.1-8).

Nú mĩ bé dò xwè 26 J.H.M., xwè e me Klisu le yehwesin, bo Yesinsen kɔn ami dó jí tɔn, bo lé xlé Izlayeli ɔ é nyí Mawu Ví é ɔ, Jaan 1:31-34 (hwenu e é dó xwè 30 é, Luki 3:21-23, jiji tɔn ma wá je gudo nú xwè 4 J.H.M. Aklunzán gblame 62 xwè), mĩ wá je xwè 457 J.H.M., sén nukòntòn e Aatazezesi (axɔsi Esitée sín vǐvú, Esitée sín wema me) ɔ é -- bo é cí ɔ é wà nũ hú ɔđɔee je nukɔn le é ɔphun. É lé dò wen ɔ è xwè Klisu dó atín wu dò sinsenzɔ medesunɔ tɔn sín xwè 3 1/2 mɔ gudo, alɔ dò aklunzán gblame 70gɔ Daniyeli tɔn tentin hwenu e é na "ɔ akɔjije syensyen dé xá me gègě é." Kú tɔn zɔn bo é huzu "akɔjije yɔyɔ dé sín hwedɔtɔ" (Eblée le 9:15, bo è jla Jwifu le gbɔn fí bí dò xwè 3 1/2 e kpò dò "aklunzán gblame" 70gɔ ɔ me é me, bo é sɔ lín ă bo è sɔ xwlé me e ma nyí Jwifu ă le é kpo Jwifu le kpo -- "Jwifu le lɔmɔ,1).

Nũ e na ko nyí é sín jijenu ɔagbedagbe dé we nyí ene .nũɔɔd'ayí nũɔɔd'ayí tɔn enyi è na bo tle ko na dò .Xwè kanweko 2gɔ ɔ J.H.M. lee medéekannuninɔ sín nũ le ɔ gbɔn é ɔ, é nyó wà ɔ, .Xwè kanweko 6gɔ J.H.M. lee Daniyeli sín wema ɔ ɔesu ɔ gbɔn é. Ali ɔebũ ɔ bo nũ ene sixu nyí mɔ ă .vlafo è ko wlan . hwedevonu nũgbo ɔ!

WEMATA É Lɔ ĐO WEZIZA nú Wemata 2gɔ ɔ kpo 7gɔ ɔ kpo dó hwenu e è na ɔ axɔsuɔuto jixwé tɔn ayí dò axɔsu Hlɔma tɔn le hwenu é wu. Đó Klísu e è ká nyí aklúzu jí dò tokpɔngán Hlɔma tɔn Pɔnsu Pilátu gló dò xwè 30 J.M., bo fɔn sín kú azán atɔn gudo é ɔ, é yí séxwé, bo akpókpó dé yí i sín gbetɔ nukún me, azán kandé (40) dò fínfón sín kú tɔn gudo (kpón Mesédó 1:1-11). É dò wen ɔ é we nyí me e "kpón akpókpó jixwé tɔn le dó me xóxó le gón é," bo "na e acekpikpa, susu, kpo axɔsuɔuto kpo, bonu togun le bí, akɔta le bí kpo gbè e nɔ dó gbè le é bí kpo na sɛn e;

acekpikpa e ma ná vč ă é [lě e axósúđuto gbε ́ tcn e je nukcn nú éné léε ná bló gbnc é], bč axósúđuto tcn ná vč ă" (7.13-14).

Wemata 7g3 ɔ

Nũđɔđ'ayĩ - Ahwan đaxó đé Daniyelí Wemata 10-12

1. Wemata 10g3 ́: "Xwè atɔng3 e me axósú Pési tcn Silusi đo axósú đu we é ́, [é ná nyí xwe 534 J.H.M. Bč Wemata 10g3 ɔ, 11g3 ɔ kpo 12g3 ɔ kpo nc đu ayi me nú me. É g3ng3n nú wemata 8g3 ́ kpódó 9g3 ́ kpó, bó đɔ xó dó nũ kpeví kpeví e đo axósúđuto eneg3 ́ me léε jí, bó đe nũ đé léε xlé đo wemata 7g3 ́ me. Đò taji ɔ, é cí đɔ wemata 10g3 ɔ kpo 11g3 ɔ kpo đɔ xó dó nũ e na z3n bč axɔsuđuto Glekinu le tcn na wá vivɔnu đò Hlɔmanu le sín Silíi, bč ene gudo ɔ, Ejipu sín acekpikpa gl3 đò xwè 63 J.H.M., kpo 30 J.H.M. Éné ́ ná nyí "azñ gěgě" đo nũmimɔ ́ sín đide gudo. Bč è nc lin đɔ Wemata 12g3 ɔ nyí eschatologique, alđ é kúnkplá nũ gudogudo tcn e đò hwenuxó me le é. É sixu ko nyí đɔ akpáxwé gudogudo tcn Wemata 11g3 ɔ tcn lɔ đó xógbε nũjledonũwu tcn e kúnkplá nũ e đò jije we đò vivɔnu le é.

2. Wemata 11g3 ́: Đò wemata él3 me ́, mĩ đó đide e xlé Daniyelí axósúđuto Medi-Pési kpódó Glěsi kpó tcn sín tan kpódó gũfínf3n kpó é -- amđ, hwenu e é cí đɔ Medinu đě s3 ná đo axósúzinkpo ́ jí ă é, bč axósúđuto ́ nyí Pesinu hú Medinu léε. È đɔ nú Daniyelí đɔ: "Kp3n, axósú atɔn đěvo ná wá t3n ahwan Pési, bč axósú eneg3 ́ ná je đɔkun hú đě léε bí, bč hwenu e é ná đó hlñhl3n đó đɔkun tcn léε wú ́, é ná f3n me bí dó jĩ nú axósúđuto Glěsi tcn" (v.2).

ĐO ĐO XWE ATɔNĴ SILUSI, axósú Pési tcn me, abĩ xwe 534 J.H.M. Nũ nyí mđ, đó è lin đɔ é sixu ko nyí đɔ Smerdis (è nc lé yl3 đɔ Bardiya, bč è wlan nyikɔ tcn dó đide e è té dó tuto e xó mĩ đɔ wá yì é jí é jí) kún sixu nyí axɔsu ó, đó ninɔme el3 le e xó è đɔ đò .
Nũnywe Xóta Yɔyđ Columbia Tcn:

"Smerdis, dc528 J.H.M., vĩ wegɔ Cyrus Đaxó ɔ tcn, axɔsu Pési tcn. È nc lé yl3 ε đɔ Bardiya. Nɔví tcn Cambyses II we hu i, bč é hwla mehuhu ɔ. Patizithes, Magien e nc kpé nukún dó Cambyses sín hɔnme é, đé Cambyses sín ace jí bo s3 ε đó campaput éđesunɔ tcn jí đò Ejipu é s3 éđée dó đó Smerdis bo jla ε đɔ é nyí axɔsu hwenu e é đu axɔsu nú sun tenwe gudo é ɔ, è đé Smerdis adingbannɔ ɔ sín ace gl3 (521 J.H.M.) bo hu Darius.

Amđ, enyi è xà Smerdis (alđ Bardiya) adingbannɔ ɔ, lee é đé gbnc đò đide e xó è đɔ đò aga é me é ɔ, è na xà Silusi đò axɔsu atɔn e ma ko f3n đò Pési ă le é me ă, bč wěma me atɔn le tcn, bč ene gudo ɔ, axɔsu enegɔ ɔ na nyí lě: Cambise II (530-522 J.H.M. bo zán azñ e đò đide e xó mĩ đɔ đò aga é me le é), Smedi (522 J.H.M.), Daliwusi Histasi (522-486 J.H.M.), kpo .Zeezesi I (486-465 J.H.M.).

Lee è ɖɔ gbɔn ɖò tuto nukɔntɔn ɔ me é ɔ, .ZEEZESI I we je ɖɔkun bo lé ɖó hɔnhɔn hú axɔsu Pesi tɔn le bí .
- - é sixú nyí Azasuelusi e xó Esitée wěma ɔ me é. É tɔn ahwan Gleki, amɔ, è ɖu ɖò jĩ tɔn ɖò Salamini (480 J.H.M.), bɔ ene zɔn bɔ Pesi ɖò gũfínfón me, bɔ Gleki ɖò gǎn ɖu we kaka bɔ gudo me ɔ, Pesi je axɔsu Glekinu le tɔn glɔ, Alesándlu Ðaxó ɔ ɖò 330 J.H.M.

WEMAfɔ 3gɔ ɔ kpo 4gɔ ɔ kpo ɖɔ xó dó ALEXANDER ÐAXO ɔ kpo axɔsuɖuto tɔn Gleki tɔn kpo wu. Hwenu e é kú ɖò xwè 323 J.H.M. ɔ, axɔsuɖuto tɔn ɖu gũ tɔn nú kúnkan tɔn le ã, loɔ, è má ɖó ahwangán tɔn e ɖó hɔnhɔn hugǎn le é tentin -- ahwangán tɔn e ɖó hɔnhɔn hugǎn le é we nyí Seleucus I Nicator kpo Ptolémée kpo, bɔ ye yí Silíi kpo Zǎnzǎnhweji ɔ bí kpo, bɔ Ejipu kpo Libye kpo Etiopi kpo (kpɔn wemafɔ 34gɔ ɔ), dynasties we ɖu ɖò Roma jí. 63 J.H.M., kpódó 30 J.H.M. kpó, bɔ è ylɔ yě ɖo wemata éí me ɖɔ "axɔsú tofɔligbé tɔn" kpódó "axɔsú tofɔligbé tɔn" kpó.

WEMA 5gɔ ɔ je 20gɔ ɔ xlé kancica e ɖò "axɔsu" tofɔligbé tɔn" kpo "axɔsu tofɔligbé tɔn" kpo tentin é kaka je hwenu e Antiochus Epiphanes nyí "axɔsu tofɔligbé tɔn" é.

WEMA 21 ÐO 35 ɖɔ xo do Antiochus Epiphanes hwenu wu, kpodo kancica e ɖo e kpodo "axɔsu tofɔligbe tɔn" kpodo Jwifu e ɖo Palestine le kpo tentin e, ɖo "akɔjije" glɔ kpodo Mawu kpo -- "akɔjije" ɔ we e ɖɔ ɖo wemafɔ 22 kpodo 32 kpo me. Oniasi III e è hu sɔgbe xá 2 Makabeu le 4:33-38 é. "Tɔjihun Kitimu tɔn le: ɖò wemafɔ 30gɔ ɔ me ɔ, è tuùn gbɔn akɔwé le bí jí ɖɔ ye nyí tɔjihun Hlɔma tɔn le. É hwe bí ɔ, liledógbeɖevome wè (Moffatt, kpo Goodspeed kpo) ɖó Hlɔmanu le alǎ Hlɔma. ("Kitimu" ɔ, è zán je nukɔn nú Tɔtentinto Siplu tɔn, amɔ, è wá zán zinzan tɔn yí fí ɖevo le ɖò Mediter wecrost Anda a) ɖɔ nũ taji e Hlɔma wà ɖò hwexónu bo zɔn bɔ Antiochus Epiphanes jó ahwan e é fun xá Ejipu é dó bo lɛkɔ yí Silíi é céɖécéɖé, amɔ, é ba hɔn nú Izlayeli hwenu e é ɖò xwégbe lɛkɔ we é, bo hen ten mímé ɔ blí, lobo yí vɔ e è nɔ dó zo hwebĩnu é, lee è ɖɔ gbɔn ɖò Wemafɔ 30 kpo 31 kpo me é.

Wemafɔ 32 je 35 sixu ko ɖò xó ɖɔ dó Makabeu le sín hwenu wu we. Medé léé lin ɖɔ Wemafɔ 35gɔ ɔ lé nyí wuntun ɖé dó Klisanwun léé sín hwenu wú -- vlafo é sixú nyí hwenu e Glěsinu léé sín acekpikpa ná fó dó é je nukɔn, lè e é gbɔn Hlɔmanu léé jí gbɔn é, amɔ, é lé nyí nũ wegó ɔ, é we nyí hwenuxó sín vivɔnu. Amɔ, dogmatisme ɔ .pro alǎcon é cí ɖɔ nũnywe kún sɔgbe ó ɖɔhun.

WEMA 36 ÐO 39 me ɔ, è nɔ tɔn ye me gbɔn alɔkpa vovo me -- mede le nɔ sɔ dó Hlɔma wu -- axɔsu tɔn (axɔsu). Me ɖevo le nɔ mɔ ɖɔ ye nyi ɖiɖɔ nu Antiochus Epiphanes kpowun bo nɔ yi nukɔn bo nɔ gbakpé -- é na bo tle sixu sɔgbe xá ahwangán e axɔsu ɔ sédó é ɖokpo ɔ ɔ. Wemafɔ 37gɔ ɔ sixu ɖɔ xó dó lee è nɔ gbé wǎn nú sinsen-biblo Tamuz alǎ Adonis tɔn ɖò taji é wu, bɔ è ɖɔ ɖɔ é nɔ ɖɔn nyɔnu le tawun, bo nɔ lé ɖɔn nũmesen xá ɔ me tɔn ɖevo ɖebũ. É ná ganje alǎdó nũmesen to ɖevo me tɔn wú hú mɔ (v.38-39).

WEMAfɔ 40 JE 45 ɔ lɔmɔ we è nɔ tɔnme gbɔn alɔkpa vovo me, bɔ medé le nɔ lin ɖɔ "é" e ɖò Wemafɔ 40 me é ɔ, "axɔsu" e ɖò akpáxwé e je nukɔn é me é we é nɔ dó gesí. Nũ ene na bo sɔgbe alǎ gbɔ ɔ, é sixu kpó ɖò axɔsu Hlɔma tɔn alǎ ahwangán tɔn e ɖò Ejipu kpo Silíi kpo é wà we, bɔ vlafo é ka lé nyí mɔ.

(Palestine lɔ d'emɛ), bɔ "axɔ́sú tofɔ́ligbé tɔ́n" kpódó "axɔ́sú totaligbé tɔ́n" kpó (é nyí Antiochus Epiphanes kpó dò dandan ă) kpó klán gbè xá yě dɔkpó ́ dɔ hwenu e acekpikpa me we gudo tɔ́n léɛ tɔ́n ná yi Hlɔma é. Me devo le lin dɔ́ é dò dɔ́dɔ́ wɛ, é hwe bí ɔ́, dò wuntun me, enyi é ma nyí bí mlémlé ă ɔ́, hwenu e dò vivɔ́nu wɛ é -- dɔ́ "é" e dò wemafɔ́ 40gɔ́ ɔ́ me é dò xó dɔ́ dó kentɔ́ Klisu tɔ́n wu wɛ (è lin dɔ́ Satáan sín azɔ́watɔ́ dɔ́xó ɔ́ wɛ dò Nũdɛxléme 20:7-10 me), bɔ dò wuntun me ɔ́, axɔ́su "tofɔ́ligbé" tɔ́n le kpo "tofɔ́ligbé" tɔ́n le kpo nɔ́te nú ɛ. Amɔ́, ene nɔ́ sɔ́ azɔ́ dɛ dó te dò jijo me kpo dɔ́dɛ yetɔ́n le kpo kaka je dɔ́n dò Daniyeli sín wema ɔ́ me. Bɔ é cí dɔ́ "hwenu e è na wá fɔ́ dó é" e dò Wemafɔ́ 40gɔ́ ɔ́ me é na dɔ́bla dò xó dɔ́ dó axɔ́su duto Gleki tɔ́n sín vivɔ́nu wu wɛ, dó nú e é hen d'ayí le é gudogudo tɔ́n le wá Hlɔma sín acekpikpa glɔ́. Amɔ́, acekpikpa Hlɔma tɔ́n dó na dó vivɔ́nu nú tagba le nú togun Daniyeli tɔ́n ă.

Wemata 8gɔ́ ɔ́

Gbè ɔ́ sín vivɔ́nu hwenu

Wemata 12gɔ́ ɔ́

1. Wemafɔ́ 1-4: Nũ nyanya hugăn ɔ́ na wá -- togun Jwifu le tɔ́n sín vivɔ́nu, amɔ́, togun tɔ́n e na nɔ́ gbeji nú Mawu é ă, enyi ye na bo kú dò jɔ́wamɔ́ linu alɔ́ dò kentɔ́ le sín alb me ɔ́ ne, dó fɔ́nfɔ́n sín kú dɛ na tɔ́n bo na mɔ́ ajɔ́ mavɔ́mavɔ́ -- "gbɛ mavɔ́mavɔ́" e me hwejjɔ́kɔ́n le nɔ́ dó sísí nú me e ma dó hwejjɔ́ ă le é, Alenuwema kplɔ́n me dɔ́ hwenu e nũ léɛ ná fɔ́ dó é ná nyí (Jaan 5.28-29; 6.39.40.44.54; 11.24; 1 Kɔ́lentinu le 15.20-24). É sixu nyí "hwenu e me nũ le na fɔ́ dó é" e dò Wemafɔ́ 4gɔ́ ɔ́ me é. Enyi mɔ́ wɛ ɔ́, wemafɔ́ ɔ́ sixu ko dò dɔ́dɔ́ wɛ dɔ́ è kún sixu mɔ́ nukúnnú je nũ e dò wemata elɔ́ me le é bí me cobɔ́ hwenɛnu na wá ó. Nũ ene na dɔ́bla nyí nugbɔ́, dò taji ɔ́, hwenu e è tinme azăn le é, bɔ è tinme ye dò ali e ma dò wen ă é nu. Dó Klísu dɛsú, hwenu e é dɔ́ ayíkúngban jí é ́, é tunwun hwenu e hwenu ́ ná wá fɔ́ dó é ă (Matie 24:36), bɔ sín hwenénu ́, é sɔ́ dɛ xlé ă.

2. Wemafɔ́ 1gɔ́ ɔ́ lévɔ́ dɔ́ xó dó "hwenu e me adăn dè é dɛ jí, bɔ è ma ko mɔ́ kpɔ́n ă sín hwenu e akɔ́ta dɛ tɔ́n é kaka je hwenɛnu." Bɔ lě e Jezu dɔ́ xó dó Jeluzalému sín hen gblé kpódó tokpɔ́n Jwifu léɛ tɔ́n sín vivɔ́nu kpó wú gbɔ́n é né (é je dɔ́ xwè 70 H.M. me): "Hwenénu ́, wuvɛ́ dɔ́xó dɛ ná wá, bɔ è ko mɔ́ mɔ́ kpɔ́n sín hwenu e è dó gbɛ ́ káká je din ă é, é ka sɔ́ ná wá gbɛdɛ ă" (Matie 24:21). Ene wu ɔ́, é sixu ko nyí dɔ́ nũ dɔ́kpɔ́ ɔ́ xó dɔ́ wɛ Jezu kpo Daniyeli kpo dè. Jezu na alixléme ahwanvu tɔ́n e dò Jeluzalému kpo Judée kpo le é dɔ́ ye ni hɔ́n, bɔ sɔ́gbɛ xá nũ e Eusebius dɔ́ é. Tan Sinsɛn ɔ́ Tɔ́n, "yě gosín toxo ́ me, bó yi nɔ́ toxo dɛ me dɔ́ Judéen tɔ́ ́ gúdo, bɔ è nɔ́ ylɔ́ dɔ́ Pela" (Wema III, Wemata 5gɔ́ ́). Miceli, "wensagun dɔ́xó ɔ́" (Judi 9), e è ko dɔ́ xó tɔ́n dò Daniyeli 10:13,21 me dɔ́ Mawu nɔ́ zán ɛ dò ninɔ́me syensyen le me é ɔ́, me e dò nũ kplɔ́n Daniyeli wɛ é dɔ́ dɔ́ é nyí "axɔ́su dɔ́xó e nɔ́ nɔ́ te nú togun towe sín ví le é," kpo ganjewu kpo dɔ́ "hwenɛnu ɔ́ [è dɔ́ xó tɔ́n dò wemata elɔ́ me] na d'alɔ́ togun Mawu tɔ́n nugbɔ́ nugbɔ́." Bɔ é sixu ko nyí dɔ́ è sɔ́ ɛ dó azɔ́me bonu é na d'alɔ́ me mímé le bɔ ye na hɔ́n yi Pella hwenu e è dò Jeluzalému gbà wɛ é.

3. Wemafɔ́ 5-7: Hwenu e Daniyéli kanbyɔ́ dɔ́: "Hweténu wɛ é ná nɔ́ .nũjiwũ ene le sín vivɔ́nu ?" è dɔ́ n'i dɔ́ "é ná nɔ́ ayí nú hwenu dɔ́kpó, hwenu wɛ, akpáxwé dɔ́kpó; bɔ hwenu e ye ko bló .togun mímé ́ sín hlɔ́nhlɔ́n gbídígbídí sín vivɔ́nu. , nũ ene le bí na fɔ́." É dò wen dɔ́ è dɔ́ xó dó nũ dɔ́kpɔ́ ɔ́ e è dɔ́ d'ayí dò 7:23-28 me é jí ă. Hwenu e è tinme é sixu ko nyí xwè 3 1/2, alɔ́ azăn 1 260, bɔ azăn dɔ́kpɔ́ nɔ́te nú xwè dɔ́kpɔ́; alɔ́ é sixu ko nyí .

é nyí wuntun dè kpowun bo dó xlé .mavɔmavɔ é dò mɔ́códogbó duration -- dèe ma nɔ dɪ ga kaka je hwenu e hwenu ɔ na fò dó é ǎ é. É sixu ko nyí hwenu e è dɔ xó dó Nǔdɛxlémɛ 11:14 jí é, hwenu e "Axɔsuɔuto gbè ɔ tɔn huzu axɔsuɔuto Aklunɔ mɪtɔn kpo Klisu tɔn kpo tɔn" é -- é sixu ko nyí xó dó dɔdɛji e Klisanwun lɛ dɔ dò pagáwùn jí dò axɔsuɔuto Hlɔma tɔn mɛ é kpo hlɔnhlɔn yadonumɛ tɔn daxó e è gbà dò xwè kanweko enegó ɔ mɛ é kpo wu.

4. Wemafo 8-9: Amɔ́, Daniyeli dɔ: "Un se, un ka mɔ nukúnnú je mɛ ǎ, bɔ un kanbyɔ dɔ: 'Aklunɔ ce, ete ka na nyí nǔ ene lɛ?káká yi je fífó hwenu ," É ka nyí vivɔnu e xó è dɔ dò wemafo e je nukɔn n'í tlolo lɛ é mɛ é nɛ à, é cí dɔ é ko je nukɔn nú hwenu ɔ sín vivɔnu dɔhun, alǒ ee è sixu dɔ dò Wemafo 2-4 mɛ é wɛ à, bɔ é cí dɔ hwenu ɔ sín vivɔnu wɛ dɔhun?

5. Wemafo 10gɔ ɔ: È lɛ dɔ nú Daniyeli dɔ: "Mɛ gègè na slá wǔ nú yedéé, bo na slá wǔ nú yedéé, bo na slá wǔ nú yedéé, loɔ, mɛdídá lɛ na wà nǔ nyanya, bɔ mɛdídá lɛ dɛ na mɔ nukúnnú je mɛ ǎ, loɔ, mɛ e dɔ nǔnywe lɛ é na mɔ nukúnnú je mɛ." Ene sixu nɔ ma dó gesí nukúnnúmɔjenǔmɛ dó nǔbudo e è dè xlé Daniyeli lɛ é bǐ wu, dɔ édesu mɔ nukúnnú je ye bǐ mɛ ǎ wutu. Amɔ́, é dɔ na dó gesí nukúnnúmɔjenǔmɛ e kpé é bo na tuùn dɔ gbɛjininɔ nú Mawu wɛ na zón bɔ è na mɔ nyɔna gudogudo tɔn ɔ, bɔ ene kedɛ wɛ è na mɔ, enyi é na bo tɛ nyí gbè ayikúngban jí tɔn dɛsu ɔ, é na bo tɛ xɔ akwe gbɔn dɛbǔ ɔ nɛ. Dó kú nyí vivɔnu ǎ, lee Wemafo 2gɔ ɔ kpo 3gɔ ɔ kpo xlé gbɔn é.

6. Wemafo 11-13: Nǔ ene lɛ kàn hwenu e è lévɔ tinmɛ lɛ é, bɔ è tinmɛ ye gbɔn alɔkpa vovo lɛ mɛ, dɔ nǔ e è mɔ lɛ é kpé bo na zón bɔ tinmɛ e è na é dɛbǔ na nyí nǔgbo ǎ. Bɔ nǔ e è dɔ lɛ é na bo tɛ gbɔn dɛbǔ ɔ, é cí dɔ è sixu ko dɔ nukún dɔ Daniyeli kún na mɔ nukúnnú je tinmɛ tɔn mɛ pépépépé ó dɔhun. È dɔ n'í dɔ: "Amɔ́, yi .káká je vivɔnu ; dɔ a nǎ gbɔjé, bó ná nɔ te dɔ acɛ e è sɔ d'ayí nú we ɔ mɛ;azǎn lɛé sín vivɔnu wɛ ." É sixu ko nyí dɔ "gbɔje" tɔn na dò kú tɔn kpo fínfón sín kú tɔn kpo tentin, hwenɛnu ɔ, é na nɔte dò nǔ e na nyí "ajɔ tɔn, dò azǎn lɛ sín vivɔnu" é mɛ -- é sixu ko nyí dò hwenu e Klisu na wá fón mɛkúkú lɛ sín kú é, lee akpáxwé e xó è dɔ dò aga lɛ é dɔ gbɔn dò wemafo 1-4 lɛ mɛ é.

Loɔ, "hwenu e è na wá fò dó é" e dò wemafo 4gɔ ɔ mɛ é ɔ, è dɔ na sɔ jlé dó hwenu e è dɔ xó tɔn dò wemafo 11-12 mɛ lɛ é sín vivɔnu wu dandan ǎ, lɛ é é dɔ gbɔn é: "Sín hwenu e è na dè vǔ e è nɔ dó zo hwebǐnu é sǐn, bɔ è na sɔ nǔ gbléglé e nɔ hen nǔ gblé dó mɛ wu é dɔ te é ɔ, azǎn afatón-nukún-we-nukún-enegó ɔ na wá yì. azǎn afatón kanwe atóón kandé atóón." Enyi è lin dɔ è na sɔ nǔ ene jlé dó hwenu e dò ayikúngban jí é sín vivɔnu wu ɔ, etɛwu hwenu e Jezu dò ayikúngban jí é ɔ, é ma ka tuùn hwenu e é na lé wá é ǎ (Matie 24:36)?

Dò alɔ dɛvo mɛ ɔ, enyi é .é nyí è lin dɔ éné ɔ, été wɛ nyí nǔ e jí é bésín é -- é wɛ nyí dɔ è ni yí "vǔ e è nɔ dó zo hwebǐnu é" kpódó "nǔ gbléglé e nɔ hen nǔ gblé dó mɛ wu é" dɔ te kpó? (1) Nǔ e Antiochus Epiphanes hen tɛmpli Jeluzalɛmu tɔn blí dò xwè 168 J.H.M. Alǒ (2) nǔ e je dò Jeluzalɛmu kpo tɛmpli ɔ kpo sín kún súsú dó nú Hlɔmanu lɛ é mɛ é wɛ à (Matie 24: 15-18), bɔ é cí dɔ nukɔntɔn ɔ nyí wuntun tɔn à? Alǒ (3) è ka dɔ na mɔ nukúnnú je "nǔ gbléglé e nɔ hen nǔ gblé dó mɛ wu é" wu dɔ "nǔ dɛbǔ e è sɔ dɔ tɛn tɔn mɛ é .

dò .tin me of, alò è sɔ́ dɔ́ te bo na dó dí xwi xá, sɛ́n Mawu tɔ́n lɛ, sinsɛ́n-biblo tɔ́n, &c.," lee Adam Clarke kpo me devo lɛ kpo dɔ́ gbɔ́n é?

Gó na ɔ́, mí dɔ́ azǎn we e jí mí na fɔ́ dɔ́ é -- azǎn 1 290 kpo azǎn 1 335 kpo, vogbingbɔ́n azǎn 45 tɔ́n, alò sun dɔ́kpo adaɔ́. Nǔ enɛ lɛ ka nɔ́te nú bíbɛ́mɛ kpo vivɔ́nu hwenu gudogudo tɔ́n ɔ́ tɔ́n kpo wɛ à, alò nǔ devo wɛ à? Bɔ́, è ka na kpɔ́n ye dó mɔ́ azǎn tawun tawun lɛ à, alò è ka na mɔ́ nukúnnú je ye wu dɔ́ ye nyí azǎn e nɔ́te nú xwè dɔ́kpo é dé lee é nyí gbɔ́n dɔ́ Ezekiyeli 4:6 me é kpo vlafo nǔdɔ́d'ayi devo lɛ kpo me é à? Debǔ wɛ é na bo nyí gbɔ́n ɔ́, kén enɛ lɛ sixu xlé hwenu e nǔ lɛ na fɔ́ dɔ́ dɔ́ ayikúngban jí é ǎ, enyi ye bé dɔ́ xwè 168 J.H.M. Alò, enyi è xwedó xwè 70 J.H.M. ɔ́, enɛ na kpó dɔ́ mí dɔ́n wá xwè 1360 J.M. Amɔ́, enyi ye nɔ́te nú hwenu e dɔ́ vivɔ́nu wɛ dɔ́ ayikúngban jí é ɔ́, .nǔ e je wá yì é tɛ, enyi é tɛ́n ɔ́, é nɔ́te nú nǔ e jí è bé nǔ ɔ́ dó é ., bonu mí na dó sixu tuùn dɔ́ vivɔ́nu ɔ́ ko sekpɔ́, lee me vovo lɛ ko dɔ́ gbɔ́n dɔ́ xwè kanweko mɔ́kpan vlame é, bɔ́ me e nɔ́ xò nǔ kpɔ́n dó nǔ e nɔ́ hɛn me blí lɛ é wu lɛ é gègè dɔ́ dɔ́dɔ́ wɛ gbɔ́n fí bí dɔ́ hwe mɛ́tɔ́n nu é à?

É dɔ́ mɔ́ cɔ́, enyi azǎn e jí è dɔ́ xó dó dɔ́ aga lɛ é ma nɔ́te nú hwenu ɔ́ sín vivɔ́nu ǎ ɔ́, etɛ ye ka nɔ́te na, bɔ́ nɛ́ mí ka dɔ́ na tuùn gbɔ́n? Gó na ɔ́, etɛ ka nyí "nǔ gbléglé e nɔ́ hɛn nǔ gblé dó me wu é" e nɔ́ nyí azǎn e jí è nɔ́ bé nǔ dó é? Adam Clarke lin dɔ́: "Adrian sín tɛmpli, e è gbá dɔ́ tɛmpli Mawu tɔ́n tɛnme dɔ́ Jeluzalɛmu [135 J.H. mɔ́], sinsɛ́nɔ́ St.nǔ baɔ́baɔ́ e nɔ́ hɛn nǔ gblé dó me wu lɛ é. Vlafo sinsɛ́n Mahomet tɔ́n sixu nyí nǔ gbléglé ɔ́; é tɔ́n dɔ́ xwè 612 H.M. xwe afatɔ́n kanwe ko (1.290), ver.11, sín hwenɛnu ɔ́, é na kplá mí wá xwè 1902 me, hwenu e mí sixu lin dɔ́ linlin enɛ me dɔ́ sinsɛ́n Gbeyidɔ́ Adingbannɔ́ ɔ́ tɔ́n kún sɔ́ na dɔ́ ace kpa wɛ dɔ́ gbè ɔ́ me ó, bɔ́ xwè égbé tɔ́n, 1825 ɔ́, 1825 kedɛ wɛ lín dó 1902.kandé gbantɔ́n (77) xwè." Enyi Adam Clarke sixu lɛkɔ́ wá ayikúngban jí dɔ́ égbé ɔ́, etɛ é ka na wá gbeta ɔ́ kɔ́n na dó "vlafo" tɔ́n e é bló dɔ́ xwè 160 jɛji díe é wu?

É dɔ́ mɔ́ cɔ́, "vlafo" dé kpowun wɛ enɛ nyí, bɔ́ è sɔ́ dɔ́ te dɔ́ nǔ e dɔ́ dandan é dé ǎ. Amɔ́, Straub, dɔ́ wema tɔ́n me .Biblu Kplɔ́nkplɔ́n, wexwɛ 129-32, dɔ́ hwenu e è wlan nǔ dó lɛ é bí pépépépé, bo ma wlan "é sixu nyí," "vlafo," alò "vlafo" dɛ ǎ, bo wá dɔ́ azǎn gudogudo tɔ́n e nyí "xwè 2370 mɔ́" é. Enɛ wu ɔ́, mí sɔ́ xó e é dɔ́ lɛ é sín xóɔ́dɔ́kpɔ́ dé gó na dɛ́n, bo dɔ́n ayi me lɛ tɔ́n wá gǎnmaɔ́ lɛ kpo nǔ e ma sɔ́gbe ǎ lɛ é kpo jí.

Wemata 9gɔ́ ɔ́

Analyse de "Analyse" Straub tɔ́n.

NUKONTɔ́N: (1) È ma dɔ́ ayi wu dɔ́ "gbadanu kpo zǎnzǎn kpo" 2300 e dɔ́ 8:13-14 glí lɛ é sixu nyí azǎn 1 150 bo lɛ dó gesí hwenu e è na hɛn tɛn mímé ɔ́ gblé é kpo hwenu e è na dɔ́ "vɔ́ e è nɔ́ dó zo hwebǎnu é" te dɔ́ nǔ e wu é je é kpo tɛntin é, bɔ́ Antiochus Epicricles kpo gǎn e dɔ́ mímé ɔ́ me lɛ é bí kpo bló . Judasi Makabée tɔ́n, kpo (2) .mɔ́ dɔ́kpó ɔ́ bo wɔ́n kúnnuɔ́n Jozefu tɔ́n (Ahwan e Jwifu lɛɛ fun é, I, 1:1) dɔ́ Antiochus Epiphanes "hɛn tɛmpli ɔ́ gblé, bo dó nǔ e è nɔ́ wá hwebǎnu bo nɔ́ sá vsisa hwɛsɔ́kɛ me tɔ́n ayihɔ́ngbe ayihɔ́ngbe nú [xwè atɔ́n kpo sun ayizén kpo] é te," bɔ́ azǎn 1 150 lɛ dɔ́bla yì, (3) é bló bɔ́ é nyí azǎn 2 300 nú .

nùdè kpo azān ɔkpo ɔkpo kpo bo na nɔte nú .ɔagbe xwe ɔkpo -- ene ɔ wu ɔ, xwe 2 300, bo be ɔ xwe 170 J.H.M. bo wa fó ɔ xwe 2130 J.H.M. (Ene we nyi jije tɔn nukɔntɔn ɔ; wego ɔ, ɔ Straub sin ali ji, be kpo do templi ɔ sin gbigba kpo ɔ xwe 70 J.H.M., bo na fo ɔ xwe 2370 J.H.M.).

(Mí ɔ na zán carpe ɔ azān e xó mí ɔ wá yì é jí ā, é nyó wà ɔ, è zán ɔ 168 J.H.M. 1 Makabéenu léε . Amɔ, é cí ɔ bo na dó xò nǔ kpón dó lee Straub gɔn ayi ɔ nǔ e è vó blóɔ bɔ Mawu ma yí gbè na ā é jí gbɔn é jí, bɔ è ma sɔ nɔ gudo nú nǔ e Biblu ɔ é ā, alɔ é cí ɔ è mɔ mɔ ɔhun ā, é ɔ mɔ cɔ, é xlé nǔ gègè ɔ nǔ e bɔ d'ewu lé é mε).

WEGO: É ɔ xó dó "'Ten mímé e è jladó' abí 'e è slá wǔ ná' é dé wú, é we nyí Klísu ɔ," bɔ é sɔgbe ā ɔ bá dé mε. Hwejiɔ tɔn we nyí: "Xókwín Ebléegbe tɔn e è lilé dó "è kló" (tsadaq) ɔ liledógbedevome e è nɔ zán lé é mε ɔ, tinme tɔn we nyí, ɔ xógbé devo mε ɔ, "hwejiɔ e è yí gbè na é .," alɔ "hwejiɔ ." É ɔ mɔ cɔ, ten mímé templi Jeluzalemu tɔn ɔ we Daniyeli ɔ ɔ è hen blí, bɔ è ɔ sinsenzó tɔn lé te kaka je hwenu e é na wá huzu é, é nyí Klisu ā .è kló (alɔ "hwejiɔ e è yí gbè na é" alɔ "hwejiɔ e è ɔ é," bo na dó zán xógbé Straub tɔn lé), gbadanu kpo zānzān kpo 2 300 gudo, alɔ ɔ xwè 2130 H.M. É ɔ mɔ cɔ, xóta e sɔgbe é we nyí ɔ Straub ɔ nǔ e Biblu ɔ tawun é, bo na dó jlé templi ɔ sín miméjininɔ dó Jwifu lé sín Klisu yíyí wu -- nǔ e é wà é nε, bo ɔ: (1) "È ko ɔ d'ayi ɔ ten mímé e è yí gbè na é dé tīn nú ye ā," kaka je hwenu e ye na yí gbè nú Klisu kpo nǔgbo ɔ kpo é. "Xwè 2300 na fó hwenu e Jwifu lé na yí gbè nú ten mímé e è jladó é alɔ 'e è slá wǔ na' é, é we nyí Klisu." Ene ɔ na xlé ɔ nǔde kún sɔgbe ó ɔ tinme tɔn mε.

ATɔNɔ: "Hwenu Daniyeli 12 tɔn" tɔn lé lɔmɔ cí nǔ e è sɔ jlɔ dó bló é ɔhun, bo flú mε, bɔ ɔ ali dé lé nu ɔ, é nɔ klán gbè xá yedéé bɔ è sixu jladó ā. È na ɔ xó dó Straub jí je nukɔn, bɔ ene gudo ɔ, xósin mǐtɔn lé na xwedó.

1. "Jwifu lé gudo" gbé Klisu (Hlɔ. 11:8), hwenu dé ɔ na tīn bɔ ye na huzu ahwanvu bɔ é na FO [è tɔdɔ jí] ɔ "hwenu e gbè ɔ na wá fó dó é ' xwè 1260 tɔn sín hwenu (Dan.12:1-3; Hlɔmanu lé 11:12, 15, 23, 25)."

Xósin t: É cí ɔ Straub mɔ xókwín "hwenu gudogudo tɔn" ɔ nú Daniyeli 12:1-3 ɔ wemafo 4 mε, bɔ é na cí ɔ wemafo ene mε ɔ, hwenu e mekúkú lé na fín sín kú é we é kàn ɔ wemafo ene mε. Amɔ, é na lín ā bɔ é na je wě ɔ é nɔ wà mɔ .é nyí ene wu ɔ, zán. (É nyó wà ɔ, sɔgbe xá nǔjledonǔwu tɔn e è na ɔ ayi wu tlolo ɔ dɔ é ɔ, xwè 1 260 e xó mí ɔ é na fó ɔ 2130 H.M. mɔ, ene na zón bɔ bíbéme tɔn na ko nyí ɔ 870 H.M. nɔ ɔ te é ma wá je gudo nú xwè 2130 H.M.)

2. "È nɔ lé yló 'Dɔ' (Dan.12:13-14) ɔ "wǔvé hwenu" (Dan.12:1), ene wu ɔ, é nɔ FO [è tɔdɔ jí] ɔ "hwenu e gbè ɔ na wá fó dó é . hwenu ɔ tɔn (2130 AD mɔ.)"

Nǔ e è ɔ é: Ene ɔ azān e xó è ɔ ɔ aga é cédcédcé. Loɔ, akpáxwé e xó é ɔ ɔ 12:13-14 mε é (é ɔ na ɔibla nyí 12:11-12, ɔ Wemafo 14gɔ ɔ ɔ ɔ fine ā) nú "gǔfínfón" e xó é ɔ é, ɔ hwenu e é na nɔ ayí é ɔ "azān afatón kandé kanweko" alɔ, lee Straub na ɔ gbɔn é .

lin tame dó, xwè 1290 jí, bo é na fó dò xwè 2160 mǎ me, é sǎ nyí xwè 30 je nukɔn dò xwè 2130 mǎ me ă -- azǎn e é ma dɔ cédcédé ă é. Bɔ cobonu é na fó ɔ, é na lé dɔ hwenu dɛvo "bo na fó dò xwè 2370 H.M. mǎ," alǒ xwè 110 mǎ gudo.

3. "Dò xwè 1260 sín vivɔnu (hwenu dɔkpo, hwenu le, kpo akpáxwé dɔkpo kpo) (Dan.12:7-10), kpo 'hwenu e è na fó dó é' xwè 2300 e xó mǐ dɔ é kpo tentin ɔ, Jwifu le sín huzuhuzu nukɔntɔn dɛ we (Dan. 12:7-fy the langusel, make the langusel, yedɛsunɔ le nɔ wé, bo nɔ hɛn me dɔ mimé jí' (kpón Hlɔmanu le 11:15-24) "Ee Daniyeli xlé me le huzuhuzu sín tuto enɛ gudo é ɔ, é jla hwenu nǔgbo ɔ dɔ nú xwè 1290, 'kaka je hwenu e è na fó' hwenu e è na hɛn nǔ gblé dó me wu é (Dan.12:9-11)."

Nǔ e è dɔ é: Dò fí ɔ, è dò xwè 1 260 e dò 12:7-10 me é jlé dó ee dò 12:1-3 me dò No. 1 e dò aga é wu we, bo é dò wɛn dɔ é sɔgbe. Amǎ, nǔ e è dɔ é e kpò é xlé vogbingbɔn e cí dɔ è kún sixu jladó ó é dé. É sǎ hwenu dé dɔ "dò xwè 1260 le sín vivɔnu . . . (Dan.12:7-10), kpo 'xwè 2300 e xó mǐ dɔ é sín vivɔnu' kpo tentin," bo é dɔ dɔ "hwenu nukɔntɔn e Jwifu le huzu sinsɛn" é d'eme (Dan.12:1-3).

Dò xógbe dɛvo me ɔ, nǔ e è dɔ je nukɔn dɔ é nyí "hwenu e me ye huzu ahwanvu dè bo nɔ fó dò 'hwenu e è na fó dó é' xwè 1260 tɔn (Dan.12:1-3) é" ɔ, è dɔ dìn dɔ é dò "dò" enɛ kpo hwenu e fó dò nukɔnme é dé kpo tentin, é we nyí xwè 2300. (Éné ɔ, dɔ No.2 e dɔ aga ɔ me ɔ, é fó "dò xwè 2130 AD mǎ me"), bó yló dɔ "Jwifu léé sín huzuhuzu nukɔntɔn hwenu (Dan.12:1-3)."

Gó na ɔ, dò wexwe e bo d'ewu é jí, 132 ɔ, è dɔ mǎ dɔkpo ɔ dɔ: "Xwè 1260 e dò Daniyeli 12:7 me le é fó kpo Jwifu le Sín Jwifu le Sín Jwifu le Sín Bǐbǐme kpo (xwè 30 sín hwenu, Jwifu le sín huzuhuzu)." Bɔ enɛ ka klán gbè xá xó e dɔ dɔ "hwenu dé na tǐn bo ye na huzu ahwanvu bo na fó dò 'hwenu e è na fó dó é' xwè 1260 tɔn (Dan.12:1-3)," bo è ko dɔ xó tɔn azɔn mǎkpan dò aga é, bo é na fó dò xwè 2100 mǎ me, sɔgbe xá nǔjledonǔwu Straub tɔn e mǐ ko dɔ wá yì le é.

Éné ɔ gúdo ɔ, Straub dɔ dɔ Daniel "jlá hwenu nǔgbó ɔ dɔ nú xwè 1290, 'kaka je hwenu e è na fó' hwenu e è hɛn nǔ gblé dó me wú é, abǐ è jlá hwenu e dò No.2 me dò aga é dé kpowun. Amǎ, mǐ lin dɔ é dò dɔdɔ we dɔ é dò xó dɔ we. Jwifu le nú xwè 30.

É dò mǎ có, enyi é nyí xwè 1 260 le sín dɔdɛkpo dé nugbǒ ɔ, etɛwu è ma ka na lin dɔ hwenu dɛbǔ e ye huzu ahwanvu é ɔ, é na "fífó" dò "fífó hwenu" e xwè 1 260 e dò "Dan.12:1-3" me é sín dɔdɛkpo we ɔ, é dɛsunɔ lɔmǎ dɔdɛkpo dò xwè 30 jí. xololo? É hwe bǐ ɔ, enɛ na dè nǔ e è ko dɔ ayi wu le é kpo nǔ e ma sɔgbe ă le é kpo sǐn. É lé nyó hú dɔ é ni sɔgbe xá xó e é dɔ é: "Ee Daniyeli xlé huzuhuzu sín tuto enɛ gudo é ɔ, é jla hwenu nǔgbo ɔ dɔ nú xwè 1290." "Hwenu nugbo" nu dɛ tɔn, nu e ma nyi "mouvement de conversion" tɔn ă ɔ?

4. "Hwenu e Daniyéli kpó dọ Jwifu lée sín huzuhuzu sín xó jí ́, é jla hwenu ́ dọ nú xwè 1335, xwè 45 je nukɔn nú 'hwenu e è ma ná fó dó ́', bó ná bló nǔ e je bó è ma dọ nyikɔ tɔn ǎ é dé, bó é cá kàn xá xó ́. Nǔ éné ́ ná fó dọ xwè 2175 mǎ (Dan.12:12-13).

"Hwenu e me Jwifu le huzu sinsen ɔ é bí bló xwè 75 mǎ."

Nǔ e è dọ é: É jexa dọ è ni vó dọ dọ, enyi nǔ e xó mí dọ dọ aga le é bí gó nú xwè 75 kpowun e Jwifu le zán dó huzu sinsen é ɔ, Straub na hwejiɔ e jexa é dé dó ene wu ǎ. Etewu a ma ka na bé kpo xwè "X" e je nukɔn nú "hwenu e è na fó dó é" e dọ xwè 1 260 e dọ Daniyeli 12:1-3 me é me é kpo ǎ, bo na lé jladó nú xwè 30 e é dọ le é, bó xwè 45 e bó d'ewu bó é sọ d'ayí le é na xwedó ye, bó ye bí na bló xwè 75 gó nú xwè "X" le?

É lévɔ cí nǔ e kpaca me é dɔhun dọ dọ nǔmimɔ dɔkpo me (Wemata 10-12) bo tle dọ wemata dɔkpo (12) me ɔ, hwenu dé dọ na tɔn bó è na dọ d'ayí dó jijo kpo linlin dé kpo wu (xwè 3 1/2 e Straub tinme dọ é nɔte nú xwè nǔdɔd'ayí tɔn 1 260 le é) bó ene gudo ɔ, immediately extend to 9,200. Xwè 1 335 we à? Nǔjledonǔwu wè nukɔntɔn le ka nyla à, alǎ Aklunɔ e dọ nǔ e è dọ dɔdɔ nú Daniyeli we é na we é we dɔɔ linlin tɔn azɔn wè dọ kpó tlolo à? Alǎ, tinme e gbɔn vo nú Straub tɔn é ka sixu je hugǎn à?

ENEGɔ: "Klisu xlé 'nǔ gblégblé e gbeyídɔ Daniyéli dọ é' sín jije wegó ́ (Mat.24:15), é bésín hwenu e Titu hen Jeluzalému gblé dọ xwè 70 H.M.

"Hwenu e Jwifu le ba na vó sinsenzó yetɔn blódó dọ sinsenɔ mímé ɔ me é ɔ, é dọ wen dọ nǔwiwa wegó ɔ na xwedó, bo na dọ dọ tito yetɔn le jí. Sinsenɔ mímé e è yí gbè na é dé dọ te nú ye ǎ kaka je hwenu e ye na yí gbè nú Klisu dọ é nyí nǔgbo bo yí gbè nú Mawu é."

Nǔ e è dọ d'ayí é: Sɔgbe xá nǔ e mí ko dọ wá yí le é ɔ, Klisu súnsún nǔ e je nukɔn bó è dọ nú Daniyeli le é bí, bó Straub tinme ye kpo jidide kpo, dọ é lévɔ bló bó hwenu e è na sú kún dó na é na dɔbla yí xwè 195 devo, alǎ kaka je xwè 2370 H.M. 2370, ene wu ɔ, é na nyí hwenu e è na yí ye é mǎ.

Ete mí ka na wà dó nǔdɔd'ayí ene le e è vó jladó le é bí wu, enyi mǎwe ye nyí nugbǔ ɔ ne? Dó tagba dǎdee tinme e Straub bló b'ɛ cí nǔ dɔgbedagbe dɔhun é nɔ dɔn wá le é bí wutu ɔ, é cí dọ é ko xá nǔ gègè kpowun dọ wema biblu tɔn e ma nyí Mawu tɔn ǎ é me, bo lé klán gbè xá édé kpo nukúndɔdɔ kpo. Amǎ, nǔ mɔhun nyí nǔ yɔyɔ dé dọ lee gbetɔ e Mawu ma wlan ǎ le é wà nǔ xá nǔdɔd'ayí e ma jenu ǎ le é gbɔn é me ǎ. É dọ wen dọ é jexa dọ mǐdesunɔ ni có mǐdéé dó nǔkplɔnme syensyen le wu, bo lé có mǐdéé dó tuto me devo le tɔn e è bló tuto na tawun le é wu, dọ akpáxwé mɔhun le me.

GUDOGUDO ɔ, é sixu nyí dọ mí dọ na nɔte dọ kpó xá Daniyeli kaka je hwenu e nǔ le na wá fó dó é cobo na mɔ nukúnnú je tinme nǔ e è wlan dó tan tɔn me le é bí tɔn wu pépépé bo lé mɔ nukúnnú je me bí mlémlé. Amǎ, mí sixu mɔ nukúnnú je nǔ me ganji bo na tuùn dọ bonu Mawu na yí gbè nú mí ɔ, mí dọ na .

na gbeji n'i bo do gbesisome bo na ku enyi e bya do mo ne, e nyo hu do mi ni sa gbejinina mita.
Do gbe el na fo nu bi a, lo o, fifin sin ku na tin, e sixu nyi "gbe mavomavo" abi "winnya kpodo
ven mavomavo kpo" (12.2), bo e na sin xosin e mi na Mawu e wu.

Tutoblonunu E Nɔ Kpé Nukún Dó Biblu Wu É

Randolf Dunn, Gǎn, Roberto Santiago, Gǎn
biblu dɔ Enteneti jí

Azɔme 1 - Wen Mawu tɔn

Ně Nũ Ie Bĩ ka Wà Fí Gbɔn?

Gbetɔ e nyí Mawu é .

Klisu - Mawu sín nũbudo xexó

e kúnkplá Mawu Ie é

Sín Gbè me káká je kú jí - Gbetɔ

Kúkú ɔ Bló Hwɛngán .

Wen Wendaqbe-Wema Ie Tɔn Ie

Azɔme 2 - Tónúsise nú Klisu .

Hwenu je Nukɔn nú Klisu

Hwenu Klisu Dò Ayikúngban jí

Hwenu Klisu Gudo

Hwenu e na wá fɔ dɔ avikúngban jí é

Hwenu e è na wá gbeta ɔ kon é

Sín Kú jí Gbɔn Akluzu jí Kaka je Gbè Me Xóxó

e kúnkplá hwesɔke me Ie é

Yehwesin Klisu tɔn .

Cours 3 -Gbɛ Yɔyɔ Dò Klisu Mɛ

Axɔsuɔuto e è ma sɔ alɔ dó bló na á é

Mesentɔ e dɔ Axɔsuɔuto ɔ me Ie é .

Nũgbododó Klisu Tɔn Nukɔntɔn Ie Asúkúsi

Ie kpo Me Devo E Dó Hudo Anɔsin Gbiqɔ

Tɔn Ie É kpo

Gbè Medéekannuninɔ Tɔn .

Xexó Wuvésexáme Tɔn

Wen e dɔ wema Ie me é Sinsen Mawu

dɔ Yesinsen kpo Nũgbo kpo me .

Nũkplɔnkplɔn nú Akwé Biblu Tɔn Ie

Azɔme 4 - Su dɔ Klisu mɛ

Jezu Nazaletinu ɔ

Gbɛ Klisu Tɔn

Bũ dɔ Klisu mɛ

Xó e è dɔ dó Wuvéwu Ie é

Aqɔaza, Lindɔn, Ye - Fite Ye Ka Nɔ Yi Hwenu E A Kú É? Alɔwliwli

kpo Me gbibe kpo

Gbɔjezán Mawu tɔn

Nũdidó Ie je nukɔn nú Bibe me Nũdidó Ie .

Eblée Ie

Azɔme 5 - Mɛxoxwe Dò Klisu mɛ

Nũkplɔnkplɔn Akluzu Tɔn Me Mawu

Tɔn Xɔqbigbázɔ ɔ Nũkanbyɔ Daxó

Hugán E È Kanbyɔ Gbɔn Gbezán

Nu Medée Dò Klisu Me Gbè Daxó

Hugán É

Akpádídó Ie Din kpo Kaka sɔyi kpo Gbetɔ

Nugbò Ie Nyí Gbetɔ Mawu Tɔn Ie .

Gbè Xóqbe Jiwú Ie

Azɔme 6 - Biblu kplɔnkplɔn .

Yinyɔ, Nũiledonũwu Ie kpo Nũdɔd'ayí Ie kpo

Gbiqɔ Mímé

Daniyelí

Nũdexléme Jezu Klisu Tɔn

Nũwlanwlan Ie sín Abwe

Nũkplɔnkplɔn & Nũwiwa Ie Sín Xwè 100

J.H.M.

Biblu Kplékplé kpo Liledógbedeveome kpo

Sinsenɔ Égbé Tɔn Ie - Nũwlanwlan Ie we à aló Akwé Ie we à?

Jezu sín kúnkan - Tablo dé

Biblu È È S3 Tenme É

Biblu Sín Kplékplé

Nú abkpa le kpo Nùlledonúwu le kpo